

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Sosiaaliohjaajat palvelutarpeen arviointeja tekemässä

Elo, Anni
Savikkomaa, Veera

2016 Laurea

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

Sosiaaliohjaajat palvelutarpeen arviointeja tekemässä

Elo Anni
Savikkomaa Veera
Sosiaali- ja rikosseuraamusalan
johtaminen ja kehittäminen
Opinnäytetyö YAMK
Joulukuu, 2016

Elo Anni ja Savikkomaa Veera

Sosiaaliohjaajat palvelutarpeen arviointeja tekemässä

Vuosi

2016

Sivumäärä

83

Espon kaupungin lastensuojelun avopalvelut kehittivät työmenetelmiään vastaamaan sosiaalihuoltolain uudistuksiin. Opinnäytetyömme on osa sosiaaliohjaajien työnkuvan kehittämisprojekteja. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arvioinnin prosessi toimii Espon lastensuojelun avopalveluiden kokeilussa. Lisäksi olemme tuoneet johtopäätöksissä ja pohdinnassa esiin kehittämisideoita siihen, kun sosiaaliohjaajat, ja muut peruspalveluiden toimijat, tekevät Espoossa sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja. Opinnäytetyömme toteutettiin kokeiluna, jossa neljän eri lastensuojelun aluetoimiston sosiaaliohjaajat tekivät sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja. Kokeilussa testattiin palvelutarpeen arvioinnin prosessia, jossa pyrittiin työskentelemään tiiviisti verkostojen kanssa ja arvioimaan lapsen tilannetta BBIC-arviointimallia käyttäen. Opinnäytetyömme kokeilu toteutettiin helmi-kesäkuussa 2016, jolloin keräsimme aineistomme kyselylomakkeella. Tulokset analysoimme loka-marraskuussa 2016.

Lastensuojelun ja sosiaalihuollon muutokset ovat ohjanneet opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen rakentumista. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu sosiaalityöstä, lapsikeskeisyydestä sekä moniammatillisuudesta. Tätä täydentävät kuvaukset uudistuneista sosiaali- ja lastensuojelulaista, lastensuojelun avohuollosta ja sosiaalihuollon palveluista, palvelutarpeen arvioinnista sekä BBIC-arviointimallista. Nämä kuvaavat millaisia muutoksia sosiaalihuoltolain uudistus on tuonut lastensuojelun avopalveluihin Espoossa, ja miten uudistuksiin lastensuojelun avopalveluissa on vastattu.

Opinnäytetyömme on kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimusmenetelmät ovat toisiaan täydentäviä lähestymistapoja. Aineiston keruumenetelmänä oli kyselylomake, joka sisälsi suljettuja monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Analysoimme vastaukset SPSS-ohjelmalla (Statistical Package for the Sciences, SPSS) sekä aineistolähtöisellä sisälönanalyysillä.

Työn tulosten mukaan palvelutarpeen arvioinnin prosessi toimii tällä hetkellä hyvin, mutta moniammatillisessa verkostoyhteistyössä on vielä kehittämisen varaa. Tuloksiemme mukaan sosiaaliohjaajat olivat kokeneet palvelutarpeen arviointeja tehdessään onnistumisia, mutta arviointiin liittyi myös haasteita. Työntekijävaihdoksia pitäisi pyrkiä välttämään, ja esimiehen tuki koetaan tärkeäksi. Johtavat sosiaalityöntekijät ovat pääsääntöisesti samaa mieltä sosiaaliohjaajien tekemistä toimenpiteistä palvelutarpeen arvioinnin päätteeksi. Loimme palvelutarpeen arvioinneille kolme kategoriaa: onnistuneet, hyvät ja kehittämistä kaipaavat palvelutarpeen arvioinnit. Onnistuneissa palvelutarpeen arvioinneissa nousi esiin lapsikeskeisyyden käsite, kun taas hyvissä palvelutarpeen arvioinneissa korostuivat perhekeskeinen työtapa ja perhelähtöisyys. Kehittämistä kaipaavissa arvioinneissa oltiin asiakasasioissa sosiaalihuollon ja lastensuojelun rajapinnoilla.

Tutkimustuloksiemme rinnalle tarkasteltavaksi nousevat sosiaalihuoltolain uudistuksien, ja lastensuojelulain asettamat vaatimukset siitä, millä kriteereillä sosiaaliohjaaja voi tehdä palvelutarpeen arviointeja, ja mitkä asiat edellyttävät sosiaalityöntekijää arvioimaan lastensuojelupalveluiden tarpeen.

Asiasanat: sosiaalihuolto, lastensuojelu, palvelutarpeen arviointi, BBIC-arviointimalli

Elo Anni ja Savikkomaa Veera

Social counsellors as evaluators of the need for social services

Year	2016	Pages	83
------	------	-------	----

The open services of the Espoo city child welfare unit developed their working methods to correspond with the revisions of the social welfare act. Our master's thesis is part of the development project of the job description for social counsellors. The purpose of our master's thesis was to examine the functionality of the evaluation of the need for social services in a pilot conducted in the open services of Espoo child welfare unit. In addition, our research conclusions present development ideas to be considered when social counsellors and other actors of the basic services in Espoo conduct evaluations according to the social welfare act. Our master's thesis was carried out as a pilot, where social counsellors from four distinct district departments for child welfare conducted evaluations of the need for social services according to the social welfare act. The process of the evaluation of the need for social services was experimented with and tested, and in this process, working with networks was prioritized and the child's situation was evaluated using the BBIC -model. The pilot for our master's thesis was carried out from February to June 2016 when we collected the material by a survey. The results were analyzed from October to November 2016.

Changes in child protection and social welfare have guided the composition of the theoretical framework for our master's thesis. This theoretical framework consists of social work, child-centricity and multi-professionality. This is supplemented by descriptions of the revised social welfare and child welfare acts, child welfare open services and social welfare services, evaluation of the need for social services, and the BBIC -model. These elements describe the changes imparted on the Espoo child welfare open services by the revised social welfare act as well as how these changes were responded to.

Our master's thesis is a quantitative and qualitative study. We consider these research methods as complementary approaches. The empirical data was collected via a survey that consisted of closed multiple choice questions as well as open questions. SPSS program (Statistical Package for the Sciences) and data based content analysis were used to analyze the empirical material.

The results suggest that the process of evaluation of the need for social services is working well at the moment, but there is room for improvement in the multi-professional network cooperation. According to our results, social counsellors had succeeded in conducting evaluations of the need for social services, but there were also challenges. Employee turnover should be avoided and support from superiors is considered important. Leading social workers mostly agree on the measures taken by the social counsellors after an evaluation. We established three categories for the evaluations: successful evaluations, good evaluations and evaluations with room for improvement. In successful evaluations the concept of child-centricity stood out whereas in good evaluations family-centricity and family-centric methods were emphasized. Evaluations, where there was room for improvement, took place especially on the borders and interfaces between social services and child protection.

Areas for or further examination besides our research results are the requirements set by the revised social welfare act and the child protection act concerning the criteria for social counsellors to conduct an evaluation of the need for social services, as well as issues based on which social workers are required to evaluate the need for child protection services.

Keywords: social welfare, child protection, evaluation of need for social services, BBIC-model

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus lapsi- ja perhepalveluissa	8
3	Sosiaalihuoltolain uudistus lastensuojelun avopalveluissa.....	9
3.1	Uudistuneet lait	10
3.2	Lastensuojelun avohuolto ja sosiaalihuollon palvelut	12
3.3	Sosiaalihuollon tehtävärakennesuositus.....	15
3.4	Sosiaalityön ydin	16
4	Lasta koskeva palvelutarpeen arviointi	17
4.1	Palvelutarpeen arvioinnin prosessikuvaus Espoon lastensuojelun avopalveluissa21	
4.2	BBIC-arviointimalli	22
4.3	Lapsikeskeisyys	26
4.4	Moniammatillinen yhteistyö	29
5	Aikaisemmat tutkimukset eri arviointimalleista lapsiperhepalveluissa	32
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset	35
7	Tutkimusmenetelmät.....	35
7.1	Kvantitatiivinen tutkimus	36
7.2	Kvalitatiivinen tutkimus.....	36
7.3	Tutkimusaineiston hankinta ja tutkimukseen osallistujat	37
7.4	Tutkimusaineiston analyysi.....	40
8	Tutkimustulokset.....	42
8.1	Ilmoitus ja sen käsittely.....	42
8.2	Yhteistyö verkostojen kanssa	44
8.3	Lapsen tilanteen arviointi	49
8.4	Konsultointi arvioinnin tukena	52
8.5	Palvelutarpeen arvioinnin päättäminen.....	53
8.6	Palvelutarpeen arviointien onnistuminen.....	55
8.6.1	Onnistunut palvelutarpeen arviointi	55
8.6.2	Hyvin tehty palvelutarpeen arviointi	58
8.6.3	Kehitettävää palvelutarpeen arvioinnissa	59
8.7	Kokeilun herättämiä ajatuksia	60
9	Yhteenveto ja johtopäätökset	62
9.1	Keskeisten tutkimustulosten tarkastelu ja pohdinta.....	62
9.2	Lopuksi	69
9.3	Tutkimuksen luotettavuus	71
9.4	Tutkimuksen eettisyys.....	72
	Lähteet	74
	Kuviot..	78

Taulukot	79
Liitteet.....	80

1 Johdanto

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutoksen vuoksi lapsi- ja perhepalvelujen toimintaympäristö on voimakkaassa muutoksessa. Lisäksi uudistunut lainsäädäntö on muuttanut lastensuojelussa tehtävää arviointia. Sosiaalihuoltolain uudistus ja muuttuva sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukenttä on pakottanut kunnat pohtimaan, miten näihin uudistuksiin vastataan ja miten ne toteutetaan. Aikaisemmin lastensuojelutarpeen arvioinnit, ja 1.4.2015 alkaen uudistetun sosiaalihuoltolain mukaiset palvelutarpeen arvioinnit, ovat olleet sosiaalityöntekijän vastuulla. Uudistusten myötä Espoossa palvelutarpeen arviointeja on sosiaalihuoltolain osalta alettu toteuttamaan sosiaaliohjaaja vetoisesti. Lastensuojelun sosiaaliohjaajat ovat aikaisemmin toimineet työpareina arvioinneissa.

Opinnäytetyömme liittyy Espoon kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluiden käynnistämään kehittämiprojektiin, jonka tavoitteena on tukea neuvonnan ja ohjauksen toimintamallin sekä varhaisen vaiheen palveluiden kehittämistä lapsiperheiden palveluihin. Kehittämiprojektissa oli mukana Nordic Healthcare Group, joka toteutti Espoolle joulukuun 2015 ja toukokuun 2016 välisenä aikana projektin, jonka tavoitteena on kuvata Espoon lapsiperhepalveluiden neuvonnan ja palveluohjauksen nykytilaa ja kehittämistarpeita. Tarkoituksena on laatia tietoon pohjautuen suunnitelma lapsiperheiden palveluihin kehitettävän neuvonnan ja ohjauksen toimintamallin sekä tukipalveluiden kehittämiseksi.

Espoon kaupungin lastensuojelun avopalvelut kehittävät samalla työmenetelmiään vastaamaan sosiaalihuoltolain mukaisiin uudistuksiin. Opinnäytetyömme on osa sosiaaliohjaajien työnkuvan kehittämiprojektia. Opinnäytetyömme toteutettiin kokeiluna, jossa neljän eri aluetoimiston sosiaaliohjaajat tekivät sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja, joita johtavat sosiaalityöntekijät arvioivat. Kokeilussa testattiin palvelutarpeen arvioinnin prosessia, jossa pyrittiin työskentelemään tiiviisti verkostojen kanssa ja arvioimaan lapsen tilannetta BBIC-arviointimallia käyttäen. Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää, miten sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arvioinnin prosessi toimii Espoon lastensuojelun avopalveluiden kokeilussa.

Opinnäytetyömme kokeilu toteutettiin helmi-kesäkuussa 2016, jolloin keräsimme aineistomme kyselylomakkeilla, ja tulokset analysoimme loka-marraskuussa 2016.

Lastensuojelun ja sosiaalihuollon muutokset ovat ohjanneet opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen rakentumista. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu sosiaalityöstä, lapsikeskeisyydestä sekä moniammatillisuudesta. Tätä täydentävät kuvaukset uudistuneista sosiaali- ja lastensuojelulaista, lastensuojelun avohuollosta ja sosiaalihuollon palveluista, palvelutarpeen arvioinnista sekä BBIC-arviointimallista. Nämä kuvaavat millaisia muutoksia sosi-

aalihuoltolain uudistus on tuonut lastensuojelun avopalveluihin Espoossa, ja miten uudistuksiin lastensuojelun avopalveluissa on vastattu.

Sosiaalihuoltolain mukaan kenellä tahansa kansalaisista on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, joten kerromme mitä tämä tarkoittaa lapsiperheiden osalta. Kuvaamme miten palvelutarpeen arvioinnin prosessi Espoon lastensuojelun avopalveluissa toteutuu. Espoon kaupunki on päättänyt ottaa BBIC-mallin palvelutarpeen arviointeihin arvioinnin sisällön tuottamisen malliksi, koska siitä on saatu Ruotsissa hyviä käyttökokemuksia.

Opinnäytetyömme on sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen tutkimus. Nämä tutkimusmenetelmät nähdään toisiaan täydentävinä lähestymistapoina, joita on käytännössä erottaa toisistaan. Aineiston keruumenetelmänä opinnäytetyössämme oli kyselylomake, joka sisälsi suljettuja monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä tarkemman tiedon keräämiseksi. Analysoimme vastaukset SPSS-ohjelmalla (Statistical Package for the Sciences, SPSS) sekä aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Opinnäytetyömme lopussa esittelemme tutkimuksen tulokset ja pohdimme niistä syntyneitä johtopäätöksiä.

2 Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus lapsi- ja perhepalveluissa

Petrelius, Tuulensalo, Jaakkola ja Hietämäki (2016, 5) kuvaavat hyvin millaisista muutoksista yhteiskunnassamme sosiaali- ja terveydenhuollon alalla on kyse. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenneuudistuksen vuoksi lapsi- ja perhepalvelujen toimintaympäristö on voimakkaassa muutoksessa. Lisäksi uudistunut lainsäädäntö on muuttanut lastensuojelussa tehtävää arviointia. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja uudistetaan Juha Sipilän hallituksen käynnistämässä Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE- ohjelma 2016-2018). Ohjelman keskeisenä tavoitteena on muun muassa lapsi- ja perhepalveluiden hajanaisen palvelujärjestelmän uudistaminen yhteen sovitetuksi ja integroiduksi lapsi- ja perhepalveluiden kokonaisuudeksi. Tavoitteena on painopisteen siirtäminen ehkäiseviin sekä varhaisen tuen ja hoidon palveluihin ja peruspalvelujen vahvistaminen. Muutoksessa ensisijaisia ovat lapsen etu ja vanhemmuuden tuki. (Petrelius, Tuulensalo, Jaakkola & Hietämäki 2016, 5.)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) kehittämistyön yhdeksi tavoitteeksi on asetettu lapsen ja perheen tilanteen ja tuen tarpeiden monitoimijaisen arviointimallin rakentuminen. Mallin avulla pyritään tunnistamaan mahdollisimman varhain lapsen ja perheen tuen tarpeita. Tavoitteena on saada arvioinnista asiakaslähtöinen, jotta asiakkaan osallisuus toteutuisi mahdollisimman hyvin. Toimivasta arviointimallista seuraa oikein mitoitettua ja oikea-aikaista tukea perheille. Mallin avulla pyritään verkostoimaan eri toimijoita sekä selkiyttämään heidän työn- ja vastuunjakoaan. Monitoimijaisen arvioinnin avulla lapsille ja perheille pystyttäisiin tekemään yhtenäisiä palvelusuunnitelmia. Yhtenäisellä palvelusuunnitelmalla halutaan varmistaa myös niiden lasten ja perheiden avunsaanti, jotka tarvitsevat erityistason

tai kaikkein vaativimman tason erityisosaamista ja erikoistumista edellyttäviä palveluita. Monitoimijaisen arvioinnin avulla halutaan muodostaa kokonaisvaltainen näkemys lapsen arjen ympäristöistä, lapsen kokemuksista, tärkeistä ihmissuhteista sekä lapsen ja perheen tuen ja palvelujen tarpeesta. (Petrelius ym. 2016, 5.)

Näihin uudistuksiin kunnat eripuolella Suomea pyrkivät parhaalla mahdollisella tavalla vastaamaan. Kunnissa on tehty kokeiluita, joilla pyritään etsimään ratkaisuja palvelujen järjestämiseksi. Nämä uudistukset näkyvät eri tavoin Espoon kaupungin kehittämisohjelmissa ja suunnitelmissa. Yksi muoto kehittämistyöstä on kehittämisprojekti, jonka Espoon kaupungin Perhe- ja sosiaalipalvelut ovat käynnistäneet. Projektin tavoitteena on kehittää neuvonnan ja ohjauksen toimintamalli ja työstää varhaisen vaiheen palveluiden kehittämistä lapsiperheiden palveluihin. Kehittämisprojektissa on mukana Nordic Healthcare Group, joka on toteuttanut Espoolle joulukuun 2015 ja toukokuun 2016 välisenä aikana projektin, jonka tavoitteena oli kuvata Espoon lapsiperhepalveluiden neuvonnan ja palveluohjauksen nykytilaa ja kehittämistarpeita. Tarkoituksena on laatia tietoon pohjautuen suunnitelma lapsiperheiden palveluihin kehitettävän neuvonnan ja ohjauksen toimintamallin sekä tukipalveluiden kehittämiseksi. (Nordic Healthcare Group 2015.) Nordic Healthcare Groupin selvitys on vielä kesken, mutta Espooseen ollaan parhaillaan perustamassa lapsi- ja perhesosiaalityön yksikköä, jonne myös lastensuojelun osaamista sijoitetaan.

Espoon kaupungin lastensuojelun avopalvelut ovat koonneet Nordic Healthcare Groupin kanssa samanaikaisesti oman projektityöryhmän. Projektityöryhmän tavoitteena on kehittää sosiaaliohjaajavetoinen palvelutarpeen arviointi -malli uuden sosiaalihuoltolain mukaisesti. Tavoitteena on muodostaa yhtenäiset kriteerit, milloin palvelutarpeen arviointi voidaan tehdä sosiaaliohjaajavetoisesti, kehittää asiakassegmentointia työnjaon tueksi sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden välillä sekä kuvata sosiaaliohjaajan työnkuva palvelutarpeen arvioinneissa. Lisäksi työryhmä pyrkii yhtenäistämään sosiaaliohjaajien työnkuvaa palvelutarpeen arvioinneissa ja luomaan edellytyksiä monialaiselle yhteistyölle. Tarkoituksena olisi, että tulevaisuudessa sosiaaliohjaaja saisi palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen työparin yhteistyöverkostosta. Uudistus on linjassa monen muun pääkaupunkiseudun kunnan kanssa.

3 Sosiaalihuoltolain uudistus lastensuojelun avopalveluissa

Uusi sosiaalihuoltolaki (L1301/2014) tuli voimaan 1.4.2015. Sosiaalihuoltolain tavoitteena on vahvistaa peruspalveluja ja vähentää tarvetta korjaaville toimenpiteille. Sosiaalipalveluja halutaan järjestää muiden peruspalveluiden yhteydessä, jotta kynnys hakea tukea ei olisi liian korkea. (Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015, 3.) Sosiaalihuoltolain tavoitteena on mahdollisimman varhaisessa vaiheessa olla tukemassa lapsia ja perheitä. Sosiaalihuoltolain uudistusten voimaan tulon yhteydessä lastensuojelulakiin tuli muutos lastensuojeluasiakkuuden alkamisen määrittelystä ja sitä koskevasta päätöksenteosta. Lakimuutosten myötä on lastensuoje-

luasiakkuuksien arvioitu vähenevän. (Heinonen 2016, 247; Araneva 2016, VI; Hämeen-Anttila 2015.) Lapsille ja perheille pystytään järjestämään palveluita muualtakin kuin lastensuojelusta ja ehkäisevien palveluiden lisääminen tulee niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä vähentämään korjaavien palvelujen tarvetta. Raskaiden korjaavien toimenpiteiden tarpeen ajatellaan vähenevän merkittävästi pidemmällä aikavälillä, kun perhe saa tarvitsemaansa tukea mahdollisimman ajoissa. (Hämeen-Anttila 2015.)

Sosiaalityö julkisella sektorilla on julkisen vallan toimintaa, mitä ohjaavat lait ja niistä johdetut toimintaperiaatteet (Mäntysaari 2016, 76). Lain tunteminen on lastensuojelun sosiaalityöntekijän keskeistä osaamisaluetta, minkä tavoitteena on asiakkaan oikeuksien turvaaminen. Sosiaalihuollon lainsäädäntö sekä useat yleis- ja erityislainsäädännön pykälät tuovat esiin, että lakien tavoitteena on samanvertaisen aseman turvaaminen sekä yhdenmukainen kohtelu jokaiselle ihmiselle. Suomessa viranomaisen käytäntöjä ohjaavat lainsäädännön velvoitteet ja hallinnolliset ohjeet. (Kanaoja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 54-55, 154.) Tässä luvussa kerromme sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain uudistuksista.

3.1 Uudistuneet lait

Lakiuudistuksen myötä **sosiaalihuoltolain** asemaa yleislakina on haluttu vahvistaa. Yleislaki on laki, jolla mahdollistetaan tiettyä toimintaa koskevat yleiset säännökset. Säännökset yleislaisissa ovat usein abstrakteja, koska tarkoitus on säännellä monipuolisesti nimenomaista toimintaa. (Niemivuo 2009.) Sosiaalihuoltolain tavoitteena on vahvistaa sosiaalihuollon yhdenvertaista saatavuutta ja saavutettavuutta. Tarkoituksena on peruspalveluiden edistäminen siirtämällä sosiaalihuollon painopistettä korjaavista toimista hyvinvoinnin edistämiseen sekä varhaiseen tukeen. Lisäksi halutaan vahvistaa asiakaslähtöisyyttä ja ihmistä kokonaisvaltaisena, aktiivisena toimijana. (Rantala-Nenonen ja Rousu 2015.)

Uusi sosiaalihuoltolaki edellyttää, että sosiaalipalvelut tulee saada yhdenvertaisen perusteen mukaan. Sosiaalihuoltolakiin lisättiin neuvontavelvollisuus, jonka mukaan jokaisella kuntalaisella on selkeästi kerrottava mihin heillä on oikeus ja mistä he saavat apua ja palveluita. Asiakkaalle on turvattu asiakkaan tarpeista lähtevä tarpeenmukaisuus, riittävyys ja laadukkuus palveluja järjestettäessä. (L1301/2014.)

Sosiaalipalvelut tulisi sosiaalihuoltolain uudistamisen myötä saada yhdenvertaisen perusteen mukaan. Ensisijaisena tulisi aina huomioida asiakkaan etu sosiaalihuoltoa toteutettaessa. Oikea-aikaisella, oikeanlaisella ja riittävällä tuella pystytään laadukkaasti vastaamaan asiakkaan tarpeisiin. Sosiaalihuoltolaki määrittelee lapsen aina asiakkaaksi, kun sosiaalihuoltoa saavan, hakevan tai kohteena olevan perheeseen kuuluu lapsi. (L1301/2014, Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015, 3-9.) Sosiaalihuoltolakiin lisättiin muutoksen myötä uusi käsite: erityistä tukea tarvitseva henkilö tai lapsi. Erityisellä tuen tarvitsevalla lapsella tarkoitetaan lasta, joka

omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään, tai on erityisen tuen tarpeessa tai, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Nämä olivat aiemmin lastensuojelun avohuollon tukitoimien peruste ja velvoite viranomaisille. (Rantala-Nenonen & Rousu 2015; L1301/2014.)

Sosiaalihuoltolain mukaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arvioinnin tekijällä on oltava sosiaalityöntekijän pätevyys (L1301/2014). Araneva (2016, 83) toteaa, että ongelmaksi muodostuu lainsäätäjän vaatimus määräajasta ja työntekijän kelpoisuuden osalta se, että edellytyksenä on tunnistaa erityistä tukea tarvitseva lapsi ennen palvelutarpeen arvioinnin aloittamista. Lapset ovatkin heikommassa asemassa oleva erityisryhmä ja sen vuoksi lapsen etu on kaikissa sosiaalihuollon toimissa otettava ensisijaisesti huomioon. Palvelutarpeen arviointi, joka on tehty viivytyksettä, riittävässä laajuudessa sekä riittävällä ammattitaidolla on epäilemättä lapsen edun mukaista, varsinkin kun tuen tarve kohdistuu lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseen. (Araneva 2016, 83-84.)

Asiakaskeskeisyys on yksi sosiaalihuoltolain keskeisimmistä periaatteista. Sosiaalihuolto toiminnan arvoperustana on asiakaskeskeinen työote, jonka mukaan jokainen asiakas tulee kohdata ihmisarvoisena yksilönä. Asiakaskeskeisessä toiminnassa asiakas itse osallistuu alusta asti palvelutoiminnan suunnitteluun yhdessä eri palvelutarjoajien kanssa. Jotta asiakkaan tarpeet pystytään tyydyttämään olemassa olevilla palvelumahdollisuuksilla tarpeeksi kattavasti, vaatii se useiden eri tahojen laajaa yhteistyötä. Yhtenä sosiaalihuoltolain tavoitteena on luoda edellytykset moniammatillisen yhteistyön syntymiselle. Sosiaalihuollon toimintaedellytykset pitävät sisällään siihen varatut riittävät määrärahat, riittävä, osaava ja oikein kohdistettu henkilöstö, toimiva johtajuus ja asianmukaiset toimitilat sekä toimintavälineet. Yhteistyön merkitys eri toimialojen välillä ja toimijoiden kesken korostuu toimintaedellytysten vahvistamisessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 4-5.)

Lastensuojelun tehtävänä on turvata lapsen kehitystä tarjoamalla turvallinen kasvuympäristö ja oikeus arvokkaaseen elämään, johon pyritään lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla. **Lastensuojelulaki** on erityislaki, jolla erityistä toimintaa säännellään ja tarkoittaa poikkeusta yleislaista. Erityislaki antaa yleislakiin verrattuna täsmentäviä, täydentäviä tai siitä poikkeavia säännöksiä. (Niemi 2009.) Lastensuojelulaissa on määritelty lastensuojeluilmoitusvelvollisuus. Sosiaalihuoltolain uudistuksen yhteydessä myös lastensuojelulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta laajennettiin koskemaan suurempaa joukkoa viranomaisia kuten tullia, rajavartiolaitosta sekä ulosottoviranomaista. Nykyään ilmoittajan velvollisuus on tehdä ilmoitus poliisille, jos epäillään, että lapseen on kohdistunut seksuaalirikos tai henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos. Aikaisemmin lastensuojeluviranomainen oli vastuussa ilmoituksen tekemisestä poliisille. (L417/2007.)

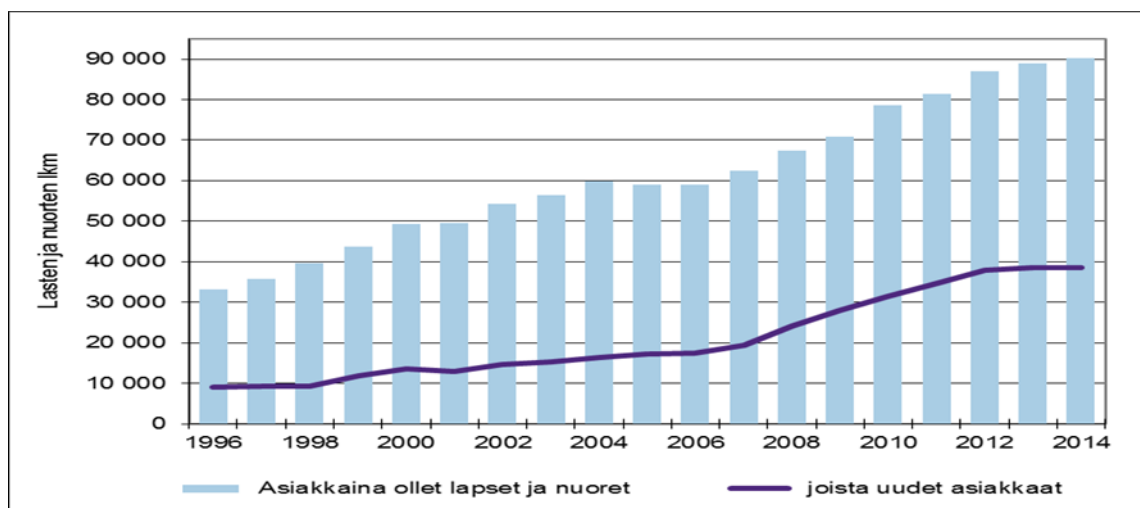
Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lisäksi lapsella on oikeus erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tehtävänä on turvata nämä oikeudet vaikuttamalla lasten ja nuorten kasvuoloihin, tukemalla vanhempia lasten kasvatuksessa sekä toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Ennaltaehkäisevän työn lisäksi lastensuojelulaki pyrkii turvaamaan jälkikäteen korvaavin keinoin lapsen edun toteutumista silloin, kun lapsen huoltaja ei kykene niistä huolehtimaan. (Bardy 2007, 71; Mahkonen 2007, 59.) Lastensuojelun on myös turvattava lapsen terveys ja kehitys, jos se on vaarantunut tai uhkaa vakavasti vaarantua (Rousu 2007, 66). Saastamoinen (2016, 1-5) tuo teoksessaan esiin, että lastensuojelu on osa lapsen suojelua, joka puolestaan on yli hallintorajojen ja -alojen menevä velvoite. Lapsen suojelusta ovat vastuussa kaikki viranomaiset ja muut toimijat, jotka työssään kohtaavat lasta ja lapsen perhettä. Lastensuojelusta ovat vastaamassa lastensuojelun sosiaalihuollon ammattihenkilöstö.

Sosiaalihuoltolakiuudistuksen yhteydessä lastensuojelulakia muutettiin siten, että lastensuojeluasiakkuus ei ala vielä lastensuojelun tarvetta selvittäessä. Aikaisemmin lastensuojeluasiakkuus alkoi heti, kun päätös lastensuojelutarpeen selvityksen aloittamisesta oli tehty. Lakiuudistuksen myötä lapsi ja perhe ovat sosiaalihuollon asiakkuudessa selvitys- ja arviointivaiheessa. Lastensuojeluasiakkuus alkaa, kun tarve lastensuojelulle todetaan selvityksen perusteella tai lapsi ja perhe saavat lastensuojelun palveluita ennen kuin palvelutarpeen arviointi valmistuu. (L417/2007; L1301/2014; Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 60.)

3.2 Lastensuojelun avohuolto ja sosiaalihuollon palvelut

Lastensuojelun avohuollosta painopistettä on pyritty siirtämään sosiaalihuoltoon. Suurin osa lastensuojelun avohuollon palveluista on nykyisin saatavilla sosiaalihuollon puolelta. Sosiaalihuollon palveluiden lisäksi lastensuojelun tukitoimiin ja palveluihin on sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä jäänyt lastensuojelusta vastaava sosiaalityöntekijä, lastensuojelulainmukainen taloudellinen tuki, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus sekä lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle (L1301/2014).

Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä on 14 vuodessa kolminkertaistunut: Avohuollon asiakkaana olleiden lasten ja nuorten määrä on kasvanut 30 000:sta 90 000:een. Uusien lastensuojelun avohuoltoon asiakkaaksi tulleiden lasten määrä on vuosittain kasvanut, ja se oli noin 30 prosenttia asiakkaiden määrästä tilastokauden lopussa. (Kuvio 1.)

Kuvio 1: Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olleet lapset ja nuoret vuosina 1996-2014 (Lastensuojelu. SVT. THL)

Asiakasmäärien kasvuun on monia syitä. Lastensuojelun tarve on lisääntynyt ja lasten pahoinvointia on raportoitu yhä enemmän. Lapsiperheiden muuttuviin tilanteisiin vaikuttavat yhteiskunnalliset tekijät kuten elinkeino- ja ikärakenteiden muutokset, sosioekonomiset edellytykset sekä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen vaikeudet. Lastensuojelun avohuollon tilastot kuvaavat myös kuntakohtaisia vaihteluja kuten kunnassa toteutetut organisaatio- ja palvelurakenteen muutokset, muuttuneet tilastointiperusteet, lisääntynyt varhainen puuttuminen havaittuihin ongelmiin, verkostoyhteistyö ja yhteistyömenetelmien käyttäminen. Alueiden ja kuntien välillä on palveluiden tarjonnassa ja laadussa laaja kirjo. Tämän vuoksi lapset ovat eriarvoisessa asemassa saatavan avun suhteen maan eri osissa. (Heino 2011, 86.)

Lapsen vaikeuksia tulee ensisijaisesti pyrkiä korjaamaan avohuollon eli nykyisin myös sosiaalihuollon keinoin lapsen asuessa kotonaan. Tämä perustuu lastensuojelussa noudatettavaan lievimmän riittävän toimenpiteen periaatteeseen. (Taskinen 2012, 69.) Avohuollon ja sosiaalihuollon tukitoimet tähtäävät lapsen ja perheen elämäntilanteen kuntouttamiseen ja paranemiseen. Tukitoimien tarkoituksena on tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatust mahdollisuuksia ja - kykyä. Mahdollisuuksien mukaan tukitoimia järjestetään yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (L417/2007.)

Tukitoimet kirjataan asiakassuunnitelmaan, joka toimii lasten ja nuorten arvioinnin ja suunnittelun välineenä. Yhteistyönä tehtävä suunnitelma mahdollistaa tavoitteellisen ja arvioivan asiakastyön. Tukitoimien toteuttaminen on tehtävä yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien ja muiden lapselle läheisten ihmisten kanssa. Asiakassuunnitelman tarkoituksena on arvioida niitä olosuhteita lapsen ja hänen perheen tilanteessa, joihin sosiaalityön avulla pyri-

tään vaikuttamaan. Se on suunnitelma lapsen ja hänen perheen tarvitsemista tukitoimista ja palveluista. (Räty 2015, 271-274, 281; Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 193.)

Avohuollon ja sosiaalihuollon tukitoimien yksi keskeisimmistä tarkoituksista on vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävissään. Asiakassuunnitelman mukaisesti tukitoimina voidaan järjestää erilaisia palveluja lapsen ja perheen tukemiseksi. Tarkoituksena on järjestää perheelle erilaisia tukitoimia ja toteuttaa niitä suunnitelmallisesti niin, että perhe kokee saavansa niistä apua ja ne turvaavat lapsen hyvinvointia. Lastensuojelulaki edellyttää, että kunnalla on käytettävissä riittävät sosiaalipalvelut kuten päivähoito ja kotipalvelut, toimeentulotuki ja ehkäisevä toimeentulotuki. (Lastensuojelun käsikirja 2014; Kananoja ym. 2011, 192.)

Sosiaalihuoltolakiin on kirjattu henkilön tuen tarpeista, jotka oikeuttavat sosiaalipalvelun saamiseen ja velvoittavat myös sosiaalihuollon viranomaista järjestämään tarpeen mukaiset sosiaalipalvelut. Kuhunkin tarpeeseen vastaava sosiaalipalvelu on löydettävä kunnan palveluvalikosta. Lain luettelemat tuen tarpeet ovat jokapäiväisestä elämästä selviämiseen liittyvä tuen tarve, asumiseen liittyvä tuen tarve, taloudellinen tuen tarve, tuki sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi, lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuva tuen tarve, äkilliseen kriisitilanteeseen liittyvä tuen tarve, lapsen tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvä tuen tarve, päihteiden ongelmakäytöstä, mielenterveysongelmasta sekä muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä aiheutuva tuen tarve, fyysinen, psyykinen, sosiaalinen tai kognitiivinen toimintakykyyn liittyvä tuen tarve ja tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukeminen. (Araneva 2016, 49-56; L1301/2014.) Yksityiskohtaisemmat perustelut ovat esitetty sosiaalihuoltolain 11 §:n hallituksen esityksessä (HE 164/2014).

Tuen tarpeisiin vastaavista sosiaalipalveluista on säädetty sosiaalihuoltolaissa, joiden tarkoituksena on edesauttaa asiakkaiden yhdenvertaisuutta riippumatta heidän asuinpaikastaan tai toteuttaako palvelua viranomainen vai yksityinen palvelujen tuottaja. Lisäksi sen tarkoituksena on lisätä asukkaiden tietoisuutta sosiaalipalveluiden sisällöistä. Sosiaalihuoltolaissa kirjatut tuen tarpeisiin vastaavat sosiaalipalvelut ovat sosiaalityö, sosiaaliohjaus, perhetyö, kotihoito ja kotipalvelu, kasvatusta ja perheneuvonta, lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonta, päihde- ja mielenterveystyö, vammaispalvelut ja tukitoimet, laitoshoidon, asumispalvelut, sosiaalinen kuntoutus, sosiaalipäivystys, lastensuojelu, adoptio, perheasioiden sovittelu, huoltajuus, elatus ja isyyden tunnustamisen sekä muut perhepalvelujen sosiaalipalvelut kuten tukihenkilö- ja perhetoiminta ja vertaisryhmätoiminta. (L1301/2014; Araneva 2016 57-73; Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Eri sosiaalipalveluissa tehdään Espoon kaupungilla sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja. Lastensuojelu on jakautunut Espoossa neljään eri tulosyksikköön. Lastensuojelun

avopalvelut ovat Espoossa neljässä eri aluetoimistossa. Avopalveluiden lisäksi Espoossa on tukipalveluyksikkö, johon kuuluu ryhmämuotoinen päivä kuntoutus, itsenäistyvien nuorten sosiaaliohjaus ja oikeusedustus, vertaisryhmätoiminta sekä avohuollon asiakasohjaus ja tukipalveluiden koordinointi. Lasten erityispalveluihin kuuluu lastensuojelun sijaishuolto ja jälkihuolto. Lisäksi perheasioiden yksiköstä löytyy lastenvalvojatyö, olosuhdeselvitykset, tapaamispaikka-toiminta, omatila-toiminta ja eroauttaminen.

3.3 Sosiaalihuollon tehtävä rakennesuositus

Sosiaalihuollon ammatilliselle henkilöstölle on tehty tehtävä rakennesuositus selkiyttämään sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien, lastentarhanopettajien ja lähihoitajien työnjakoa. Sen tarkoituksena on muuttaa sosiaalialan tehtävä rakennetta niin, että se vastaa paremmin asiakkaiden tarpeisiin sekä hyödynnetään kokonaisvaltaisesti sosiaalialan koulutuksen tuottama osaamista. Laaja-alainen asiantuntijaryhmä on ollut valmistelemassa tehtävä rakennesuosituksia. Suositukset perustuvat lakiin sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (L272/2005), joka on tullut voimaan 1.8.2005. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 9; L817/2015.)

Tehtävä rakennesuosituksen mukaan sosiaalihuollon eri ammattiryhmien osaaminen jäsennetään asiakasprosessin eri vaiheissa toimivaksi kokonaisuudeksi. Moniammatillisella ryhmä- ja tiimityöllä halutaan varmistaa palvelun vaikuttavuus ja tuloksellisuus. Asiakasprosessille nimetään vastuuhenkilö, jotta voidaan varmistaa palvelun vaikuttavuus ja asiakasprosessin saumattomuus. Vastuuhenkilö toimii tiiviissä yhteistyössä asiakkaan sekä prosessiin osallistuvien ammattihenkilöiden kanssa. Sosiaalihuollon ammattihenkilöstön tulee kehittää omaa työtä asiakasprosessien ja niiden vaikutusten arvioinnista syntyneiden tietojen kautta. Lisäksi heidän tulee aktiivisesti tuoda esiin sosiaalista näkökulmaa eri sektoreiden ja poliitikoiden alueella. Kullekin toimialueelle on tehtävä rakennesuosituksessa tuotu esiin yleiset linjaukset eri ammattiryhmien työnjaosta. Jokainen kunta voi omaa harkintaa käyttäen tehdä yksityiskohtaiset paikallisiin olosuhteisiin sopivat ratkaisut sekä palvelujärjestelmän organisoinnin. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 11-12.)

Sosiaalihuollon eri ammattiryhmille on tehtävä rakennesuosituksessa tehty osaamiseen perustuvaa työnjakoa. Lähtökohdana eri ammattiryhmien tehtävien jaolle on asiakasprosessi. Sen tehtävänä on ylläpitää ja edistää sekä lasten tasapainoista kehitystä ja kasvua että asiakkaan, perheen ja yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 22.)

Asiakasprosessin eri vaiheissa on tärkeää hyödyntää sosiaalialan eri ammattiryhmien osaamista. Ammatillinen osaaminen määrittää kunkin ammattiryhmän tehtävät ja keskeinen lähtökohta on tiimityöskentely, jossa jokainen tuo oman osaamisensa asiakasprosessiin. Asiakas-

prosessi on sosiaalihuollon ja sosiaalipalvelujen alalla jaettu kuuteen osaan, jotka ovat asian vireilletulo, palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelman tekeminen, asiakaskohtaisten päätösten tekeminen sekä toimenpiteiden ja palveluiden toteuttaminen, vaikutusten arviointi ja asiakkuuden päättäminen. Osien tulee muodostaa kokonaisuus kytkeytymällä yhteen, jotta asiakas saa mahdollisimman tuloksellista palvelua. Vastuuhenkilön rooli on olla saumattomassa yhteistyössä prosessiin osallistuvien ammattihenkilökunnan kanssa, vaikka toteuttamisvastuu asiakasprosessin eri osissa voi vaihdella. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 23.)

Asiakasprosessin toisessa vaiheessa tehdään palvelutarpeen arviointi, mikäli asia kuuluu sosiaalihuollon ja sosiaalipalvelujen piiriin. Vastuuhenkilö ja arviointiin osallistuvat sosiaalialan ammattihenkilöstö määrittyvät jokaisella sosiaalipalvelujen alueella myöhemmin tehtyjen palvelualuekohtaisten prosessikuvausten yhteydessä. Palvelutarpeen arviointiin voi tarvittaessa osallistua myös muita kuin sosiaalihuollon ammattilaisia. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 24.)

3.4 Sosiaalityön ydin

Sosiaalialan koulutusjärjestelmää ja alan keskeisten ammattiryhmien koulutusta on kehitetty koko 1990-luvun ajan pyrkimällä vastaamaan väestön ja yhteiskunnan haasteisiin. Kehityksen myötä sosiaalityöstä tuli yliopistossa pääaine, jota voi opiskella kaksivaiheisesti kandidaatin tutkinnosta maisteritutkintoon asti. Ammattikorkeakouluilla täydennettiin korkeakoulujärjestelmää niin sanotun duaalimallin pohjalta, minkä seurauksena sosiaalialalle syntyi muun muassa sosionomi (AMK). Sosionomi (AMK) -koulutuksen kehittyminen, ja sen myötä uudistunut ammatillinen osaaminen, on haastanut tarkistamaan työkäytänteitään ja tehtävänrakenteitaan koko sosiaalialalla. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 67.)

Ammatillistuminen on sosiaalialan näkökulmasta tarkoittanut sitä, että jotkin tehtävät ovat siirtyneet omaisilta, lähiyhteisöiltä tai vapaaehtoistoimijoilta ammattilaisten työksi. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuslaki edellyttää, että jokaisella sosiaalihuollon ammatillisella henkilöstöllä tulee olla tarvittava koulutus ja perehtyneisyys alalle. Laadukkaiden palveluiden edellytys on tehtävien vaatavuustasoa vastaava koulutus. Lain tarkoituksena on edistää sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun. (Sosiaali- ja terveysministeriönjulkaisuja 2007, 18.)

Sosiaalihuollon ammattihenkilölaki jakaa ammattihenkilöt laillistettuihin ja nimikesuojattuihin ammattihenkilöihin. Sosiaalityöntekijä, sosionomi ja geronomi ovat laillistettuja sosiaalihuollon ammatteja, joihin Valvira myöntää hakemuksen perusteella ammattiharjoittamisoikeuden. Nimikesuojattuja ammattinimikkeitä ovat kodinhoitaja, lähihoitaja ja kehitysvammaistenhoitaja. (L817/2015; Talentia 2016, 11.) Kelpoisuusvaatimus sosiaalityöntekijälle on ylempi korkeakoulututkinto ja sosiaalityön yliopistolliset pääaineopinnot. Tutkinnon suorittaneen osaamista suuntaavat suoritettut sivuaineet ja sivuainekokonaisuudet, joita esimerkiksi

ovat sosiaalipolitiikka, taloustiede, hallintotiede, johtaminen ja psykologia. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 70; Talentia 2016, 11.) Sosionomin tehtävänkuvan kelpoisuusvaatimuksena on sosiaalialan soveltuva ammattikorkeakoulututkinto Suomessa eli sosionomi (AMK) -tutkinto. Sosionomin ammattiharjoitusoikeus myönnetään myös sosiaalikasvattajille, sosiaaliohjaajille, kehitysvammaisten ohjaajille, sosiaalialan ohjaajille ja sosiaaliohjaajan koulutuksen sisältämälle diakonin tutkinnolle. Sosiaalihuollon ammattihenkilölakia sovelletaan niin yksityisen kuin julkisen työnantajan palveluksessa oleviin sekä itsenäisinä ammattiharjoittajina toimiviin sosiaalihuollon ammattihenkilöihin. (L817/2015; Talentia 2016, 11-12.)

Sosiaalityö nähdään ammattina usein olevan monimuotoista työtä, joka vaatii laaja-alaista osaamista. Sosiaalityön määrittelyissä usein korostetaan yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan keskinäistä suhdetta niin ongelman synnyin kuin ratkaisujen suhteen. Yleisellä tasolla sosiaalityö nähdään ihmisten selviytymisessä auttaminen ja toimintakyvyn ylläpitäminen arjessa. Sosiaalityötä koskee koko ihmiselämän ja ongelmien kirjo kuten lasten ja nuorten hyvinvoinnin vajeet, vanhusten selviytymisen puutteelliset edellytykset, perheisiin ja perhe-elämään kohdistuvat paineet, köyhyys, työttömyys, päihteet, väkivalta, pakolaisuus ja monenlainen marginaalisuus. Sosiaalityön tarkoituksena onkin sosiaalisten ongelmien ehkäisy ja poistamisen sekä ihmisten, perheiden ja yhteisöjen auttaminen sosiaalisissa ongelmatilanteissa niin, että toimintakyky ja omatoimisuus palautuvat. Asiakastyön lisäksi sosiaalityön tavoitteena on ylläpitää hyvinvointia edistäviä ja tukevia olosuhteita sekä yhteisöjen toimivuutta. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 67-68.)

4 Lasta koskeva palvelutarpeen arviointi

Sosiaalihuoltolain (L1301/2014) mukaan asiakkaalle on turvattu riittävien ja laadukkaiden sosiaalipalvelujen tarpeenmukainen ja yhdenvertainen saatavuus. Tarpeenmukaisen sosiaalipalvelujen tarjoaminen pitää sisällään kattavan palvelutarpeen arvioinnin laatimisen asiakkuuden alkaessa. Sosiaalihuoltolakiin on kirjattu niin kiireellisen avun arvioinnista jokaisen kunnassa oleskelevan henkilön kohdalla kuin palvelutarpeen arvioinnista, johon jokaisella on oikeus. Lakia sovelletaan myös lapsiin. (Araneva 2016, 79.)

Sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi on aloitettava heti hakemuksen tai muun yhteydenoton jälkeen ja saatettava loppuun ilman viivytyksiä. Yli 75-vuotiaan tai vammaisen henkilön, jolle maksetaan ylintä hoitotukea, arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakkaasta ollaan oltu yhteydessä kunnallisen sosiaalihuollon viranomaiseen palvelujen saamiseksi. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta. (L1301/2014; Sosiaalija- ja terveysministeriö 2015, 64.) Lastensuojelulaki (L471/2007) määrittelee, että lapselle on tehtävä sosiaalihuoltolain määrittelemä palvelutarpeen arviointi, jollei arviointia nähdä ilmeisen tarpeettomaksi. Tarkoitus on arvioinnin yhteydessä selvittää, onko lastensuojelun tuki-

toimille tarvetta. Lapsen suojelun kannalta palvelutarpeen arvioinnilla onkin suuri merkitys (Saastamoinen, 2016, 165). Lastensuojelulain mukaisen arvion tukitoimien sekä palvelujen tarpeesta tekee sosiaalityöntekijä (L471/2007).

Sosiaalihuoltolain (L1301/2014) mukaan palvelutarpeen arvioinnin selvittämällä määritellään, onko henkilöllä tarvetta tukeen. Jos tuen tarve on ajankohtainen, on arvioitava, onko se luonteeltaan tilapäistä, toistuvaa vai pitkäaikaista. Palvelutarpeen arvioinnin on lain mukaan pidettävä sisällään yhteenvedon asiakkaan tilanteesta sekä sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeesta, sosiaalihuollon ammattihenkilön laatimat johtopäätökset asiakkuuden edellytyksistä, selvityksen asiakkaan mielipiteestä ja näkemyksestä palvelutarpeesta, ellei asiakkaan kanssa palvelutarpeen arvioimiseen ole estettä sekä asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön arvion omatyöntekijän tarpeesta. (L1301/2014; Rantala-Nenonen & Rousu 2015.)

Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä omatyöntekijä asiakkuuden ajaksi, jos sosiaalihuollon ammattihenkilö ja asiakas ovat arvioineet sen tarpeelliseksi. Omatyöntekijällä on oltava palvelukokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillinen kelpoisuus, jotta hän pystyy edistämään asiakkaan pyrkimystä itsenäiseen selviytymiseen ja edesauttamaan asiakkaan edun toteutumista. (L1301/2014; Rantala-Nenonen & Rousu 2015; Araneva 2016, 91.) Erityistä tukea tarvitsevan lapsen omatyöntekijällä, tai ainakin hänen työparilla, on oltava sosiaalityöntekijän kelpoisuus. Omatyöntekijää ei tarvitse nimetä, jos asiakas ei sitä halua tai tuen tarve on tilapäistä. (Araneva 2016, 91-92.)

Palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta on viipymättä ilmoitettava lapselle ja lapsen huoltajille, ellei laissa ole perusteltua syytä tiedon antamatta jättämiselle (L1301/2014; Saastamoinen 2016, 170). Palvelutarpeen arviointi tehdään yhteistyössä asiakkaan kanssa. Tarvittaessa mukaan pyydetään asiakkaan lähipiiri sekä viranomaisverkostoa. Palvelutarpeen arvioinnissa on huomioitava niin asiakkaan itse kokema tuen tarve kuin ammatillinen arvio siitä, mitkä sosiaalipalvelut vastaavat asiakkaan tarpeita. Asiakkaalla on iästään riippumatta mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelukokonaisuutensa suunnitteluun ja valintoihin. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä kokonaisvaltainen tuen tarpeen selvittäminen ja asiakassuunnitelman laatiminen on tavoitteellisen ja suunnitelmallisen sosiaalihuollon toteuttamisen tukena. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä niin asiakkaan kuin koko perheen kattava arvio tilanteesta mahdollistaa riittävien palveluiden ja tukitoimien tarjoamisen. Palvelutarpeen arviointi tehdään aina yksittäisen henkilön elämäntilanteen ja tuen tarpeiden edellyttämässä laajuudessa. Keskeisenä tarkoituksena on selvittää arvioinnin alkuvaiheessa mahdollisimman laajasti, mihin sosiaalipalvelujen tuen tarpeisiin asiakas on oikeutettu ja mitä muita viranomaisverkostoja asiakkaalla on, jotka ovat vastuussa palvelukokonaisuuden muodostamisesta. (Araneva 2016, 85-86; Saastamoinen 2016 170-173.) Palvelutarpeen arviointien myötä asiakkuuksien kestot lyhenevät ja päällekkäisen työn tekeminen vähenee, johon vaikuttaa arviointien nopeampi

tekeminen ja moniammatillisuuden hyödyntäminen (Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015, 37).

Palvelutarpeen arvioinnin perustana on asiakaslähtöinen työskentely, jonka tarkoituksena on päällekkäisen työn vähentäminen ja asiakkuuksien lyhentäminen. Samalla se turvaa asiakkaan sosiaalisen tuen tarpeeseen kuuluvien oikeuksien oikea-aikaisen ja täysimääräisen toteutumisen. Palvelutarpeen arviointi on kiinteä osa sosiaalihuollon varhaista tukea, mikä tehdään asiakkuuden alussa mahdollisimman laaja-alaisesti. Sen tavoitteena on olla oikea-aikainen matkailan kynnyksen toimenpide, joka ennaltaehkäisee sosiaalisen tuen tarpeesta johtuvien ongelmien kärjistymistä ja karsii korjaavien tukitoimien tarvetta. (L1301/2014; Araneva 2016, 79.)

Riittävässä laajuudessa tehty palvelutarpeen arviointi takaa, että asiakas saadaan nopeasti ohjattua oikeiden palvelujen piiriin, jotka tuen tarpeen kannalta ovat tarpeellisia. Sosiaalipalvelujen järjestäminen suunnitelmallisesti ja riittävästi arviointiin perustuen tehostavat myös sosiaalihuollon toimintaa. Palvelutarpeen arvioinnista laadittava yhteenveto toimii yhdessä palvelutarpeen arvioinnin kanssa asiakkaalle tehtävän asiakassuunnitelman pohjana. Asiakassuunnitelman laatiminen ei ole tarpeellinen, jos palvelutarpeen arviointi nähdään asiakkaan kannalta riittäväksi alkuvaiheen tukimuodoksi. Asiakassuhteen kehittyessä pidempiaikaiseksi tai sosiaalipalvelun toteuttamisen aikana tapahtuvien palvelun tarpeiden muutosten vuoksi, asiakassuunnitelma on laadittava asiakassuhteen aikana. (Araneva 2016, 79-80; Saastamoinen 2016, 170-171.)

Palvelutarpeen arviointi tehdään siinä laajuudessa, kun henkilön yksilöllinen elämäntilanne sekä siihen kuuluvat sosiaalisen tuen tarvetta aiheuttavat tekijät määrittelevät. Esimerkiksi lapsiperheen tuen tarvetta selvittäessä, on sekä aikuisen että lapsen tuen tarpeet arvioitava samassa yhteydessä. Tuen tarpeesta riippuen eri toimien tarpeellisuus on arvioitava yksilöllisesti. (L1301/2014; Araneva 2016, 82.) Palvelutarpeen arvioinnin laajuudessa on huomioitava, että koko sosiaalihuoltotyö on arvioinnin tekemistä. Se ei pääty palvelutarpeen arvioinnin valmistumiseen. Lasta koskevassa palvelutarpeen arvioinnin sisällössä on ainakin kolme vähimmäisvaatimusta jotka tulisi toteutua: lasta on tavattu, ja hänen mielipiteensä on selvitetty, lasta ja hänen vanhempiaan koskevat välttämättömät tiedot on selvitetty sekä arvioinnin yhteenveto pitää sisällään arvioinnista vastuussa olevan työntekijän oman arvion lapsen tilanteesta. (Saastamoinen 2016, 190-191.)

Palvelutarpeen arvioinnin on oltava, erityisesti lasten kohdalla, valmiina kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta. Sosiaalihuoltolaki määrittelee, että palvelutarpeen arviointi on saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Ajallinen kesto on kuitenkin suhteutettava siihen, mitkä ovat asiakkaan tarpeet, sekä asian laatu ja laajuus. Vaikka kokonaisvaltainen ja laadukas arviointi, sekä asiakkaan etu, voivat vaatia normaalia pidemmän käsittelyajan, sosi-

aalipalveluilla on palvelutarpeen aikana vastattava asiakkaan välittömiin tuen tarpeisiin. Sosiaalipalvelua koskevan päätöksen on valmistuttava hyvissä ajoin ennen kolmen kuukauden takarajaa. (L1301/2014; Araneva 2016, 88; Saastamoinen 2016, 197-198.)

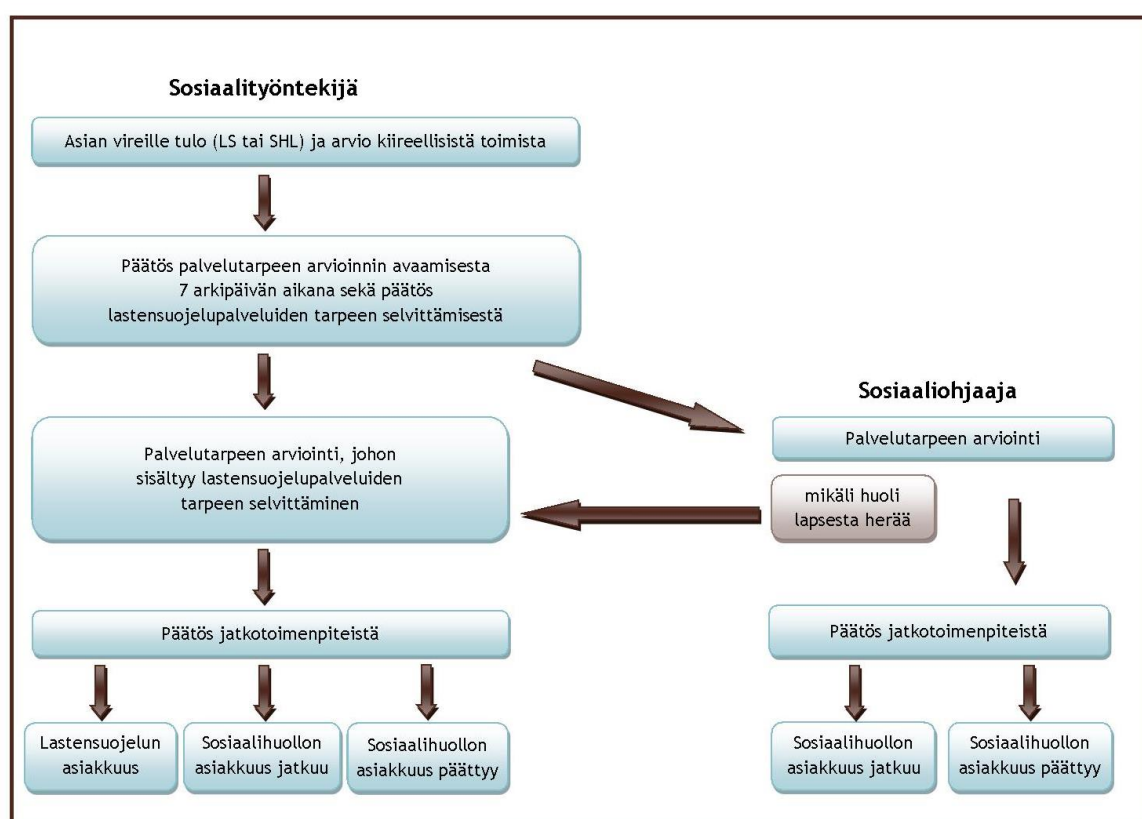
Palvelutarpeen arvioinnin vastaavan työntekijän pätevyyttä koskevalla säännöksellä pyritään turvaamaan se, että asiakkaan perusoikeuksien täyttyminen tapahtuu työntekijän osalta, joka omaa riittävän kokemuksen ja sopivan koulutuksen erityisasiantuntemusta edellyttävän arvion tekemiseen. Työntekijän pätevyys määrytyy tehtävän merkityksen kautta ja häneltä edellytetään palvelutarpeen arvioinnin kannalta asianmukaista sosiaalihuollon ammatillista koulutusta. Erityisesti erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnista vastaa lain mukaan aina sosiaalityöntekijä. Lapsen etu on ratkaisukriteerinä kaikissa sosiaalihuollon toimissa, minkä pohjalta voidaan edellyttää, että lasta koskevissa toimenpiteissä palvelutarpeen arvioinnin toteuttaa sosiaalityöntekijä. Palvelutarpeen arvioinnin tekijän on muissa tilanteissa oltava arvion kannalta sopiva sosiaalihuollon ammattihenkilö, kenellä on kyky tunnistaa asiakkaiden erilaiset tuen tarpeet ja omaa sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmän laajan tuntemuksen. (Araneva 2016, 84-85; Saastamoinen 2016, 180-181.)

Palvelutarpeen arviointi tehdään sosiaalihuoltolain edellyttämällä tavalla sosiaalihuollon palveluksessa olevan henkilön toimesta, joka omaa tehtävään soveltuvan koulutuksen ja ammattitaidon. Arvioinnista vastaavalla henkilöllä on oltava tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa tarkoitettu kelpoisuus (L817/2015). Palvelutarpeen arvioinnin aikana on tarkoitus selvittää ja arvioida onko henkilöllä oikeus sosiaalipalveluun, joka perustuu sosiaalihuoltolain mukaiseen tuen tarpeeseen. Työntekijä, joka on vastuussa alueen sosiaalihuollon tarpeen selvittämisestä, ratkaisee onko kyseessä sosiaalihuollon ja sosiaalipalvelujen asia, ja onko henkilön tuen tarve arvioitava. Jos asia koskee muuta kuin sosiaalihuollon asiaa, henkilö ohjataan ottamaan yhteyttä asiaa vastaavaan hallinnonalaan. (Araneva 2016, 82.)

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun työntekijän on tehtävä päätös palvelutarpeen arvioinnista lapsen kohdalla, jos kiireellistä lastensuojelulain nojalla tarjottavaa tuen tarvetta ei ole. Arvio on kuitenkin tehtävä, jollei sitä nähdä merkittävän tarpeettomana. Koska lain mukaan lapsen lastensuojelullisten palveluiden ja tukitoimenpiteiden tarpeen arvioi sosiaalityöntekijä, on tarkoituksenmukaista, että hän tekee myös päätöksen palvelutarpeen aloittamisesta. Palvelutarpeen arviointi on tärkeä toimenpide niin lapselle kuin perheelle, jotta varmistetaan oikea-aikainen ja tarkoituksenmukainen tuki lapsen tasapainoisen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. Tämän vuoksi onkin hyvä, että ratkaisun palvelutarpeen arvion aloittamisesta tekee henkilö, jolla on riittävä ammattitaito ja osaaminen asiaan. (Araneva 2016, 129.)

4.1 Palvelutarpeen arvioinnin prosessikuvaus Espoon lastensuojelun avopalveluissa

Espoon lastensuojelun avopalveluissa on päädytty siihen, että sosiaaliohjaajat voivat tehdä palvelutarpeen arviointeja silloin, kun asia on luonteeltaan selvästi sellainen, ettei lastensuojelun palveluita tarvita. Olemme havainnollistaneet tämän prosessin kulkua kuviossa 2. Prosessikuvaus on yhdistelmää siitä, miten lastensuojelun avopalveluissa jo toimitaan, siitä mitä lastensuojelulaki (L471/2007) ja sosiaalihuoltolaki (L1301/2014) sanovat, sekä siitä mikä on meidän tutkijoiden suositus. Prosessikuvassa kaksi ensimmäistä laatikkoa sosiaalityöntekijän alla voitaisiin lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolain mukaan jakaa myös muille toimijoille, mutta pitämällä ne sosiaalityöntekijän tehtävänä, varmistuu lapsen etu mielestämme parhaiten.

Kuvio 2: Palvelutarpeen arvioinnin prosessikuvaus tutkijoiden näkemyksen mukaan

Prosessikuvaus (kuvio 2) havainnollistaa mitä eroja sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan prosesseissa on. Lastensuojeluun tulevat yhteydenotot käsitellään aina sosiaalityöntekijän toimesta. Yhteydenotot voivat olla lapsen tai huoltajan hakemus, lastensuojelulain (L471/2007) tai sosiaalihuoltolain (L1301/2014) mukainen yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi, lastensuojeluilmoitus tai ennakkollinen lastensuojeluilmoitus. Sosiaalityöntekijä arvioi vireilletulon yhteydessä onko asiassa tehtävä kiireellisesti toimenpiteitä. Kiireettömissä tapauksissa sosiaalityöntekijä tekee seitsemän arkipäivän aikana ratkaisun, avataanko asiassa palvelutarpeen arviointi. Seitsemän arkipäivän aikana sosiaalityöntekijän on ratkaistava, sel-

vitetäänkö palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä lastensuojelupalveluiden tarve vai onko asia luonteeltaan selvästi sellainen, ettei lastensuojelun palveluita tarvita. Päätöksen palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta ja lastensuojelupalveluiden selvittämistä tekee päivystävä sosiaalityöntekijä, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai viimeistään jakotiimissä johdettava sosiaalityöntekijä.

Jakotiimi on Espoon lastensuojeluiden avopalveluiden käytäntö, jonka tarkoituksena on varmistaa, että jokainen ilmoitus käsitellään seitsemän arkipäivän kuluessa. Kerran viikossa olevasta jakotiimistä asiakas jaetaan palvelutarpeen arvioon joko sosiaalityöntekijälle, jolloin lastensuojelupalveluiden tarve selvitetään, tai sosiaaliohjaajalle, jolloin palvelutarpeen arviointi tehdään sosiaalihuoltolain puitteissa.

Kun asiakas ohjautuu sosiaaliohjaajalle sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarpeen arviointiin, jatkotoimenpiteenä ovat sosiaalihuoltolain mukaiset toimenpiteet eli sosiaalihuollon asiakkuus päättyy tai sosiaalihuollon asiakkuus jatkuu. Sosiaalihuollon asiakkuuden päättyessä asiakas voidaan ohjata tarvittaessa peruspalveluiden piiriin. Asiakkuuden jatkuessa kirjataan asiakassuunnitelmaan tarvittavat toimenpiteet ja palvelut lapselle sekä perheelle. Jos sosiaaliohjaajalle herää huoli lapsen tilanteesta arvioinnin aikana, voi hän tarvittaessa pyytää sosiaalityöntekijän osallistumaan arvioinnin tekemiseen. Tällöin vastuu siirtyy takaisin sosiaalityöntekijälle ja lastensuojelupalveluiden tarve arvioidaan.

Sosiaalityöntekijöiden tekemissä palvelutarpeen arvioinneissa tulee ottaa kantaa lastensuojelupalveluiden tarpeeseen, ja siihen onko lapsi erityisen tuen tarpeessa. Jatkotoimenpiteinä sosiaalityöntekijöiden palvelutarpeen arvioinneissa voi olla, että lastensuojelun asiakkuus alkaa, sosiaalihuollon asiakkuus jatkuu tai ettei kummallekaan asiakkuudelle ole tarvetta eli sosiaalihuollon asiakkuus päättyy. Mikäli jompikumpi asiakkuus alkaa tehdään asiakassuunnitelma.

Lastensuojelun sosiaaliohjaaja työskentelivät ennen sosiaalihuoltolain uudistusta selvitysprosessissa sosiaalityöntekijän työparina. Sosiaaliohjaajat suunnittelivat sosiaalityöntekijän kanssa työskentelyn tavoitteet, toteutuksen, aikataulutuksen, tapaamiset, työnjaon sekä yhteistyötahojen osuuden. Sosiaaliohjaajat antoivat oman ammatillisen näkemyksensä selvitystyöskentelyyn sosiaalityöntekijälle ja osallistuivat selvityksen alku- ja loppuyhteenvetotapaamiin. (Espoon Kaupunki - Sosiaaliohjaajan tehtäväkuva.)

4.2 BBIC-arviointimalli

Espoon kaupungin lastensuojelun avopalveluissa on vähitellen otettu käyttöön BBIC-arviointimalli (Barnets behov i Centrum), joka on vuodesta 2006 ollut Ruotsissa käytössä lastensuojelussa arviointityön mallina. (Kuvio 3). Ruotsissa käytössä oleva BBIC-arviointimalli

pohjautuu Englannin The assesment frame - arviointimalliin. (Grundbok 2015.) Nykyään Englannin arviointimallista käytetään nimeä Integrated Children System (ICS). Englannissa on 1980-luvulta lähtien pohdittu perhekotien ja laitoshoidon saamaa kritiikkiä lastensuojelussa ja pyritty etsimään parempia metodeja laadun varmistukseen lasten sosiaalihuollossa. Englannin hallitus tuki 1990-luvun alussa kattavaa kehitys- ja tukiohjelmaa tälle aihealueelle. Englannissa ICS malli esiteltiin vuonna 1995. Siinä kantavana periaatteena oli, että sosiaalipalvelujen pitää osoittaa, että se hoito jota yhteiskunta tarjoaa lapselle, on parempaa kuin se hoito, jonka lapsi saa omasta perheestään. (Grundbok 2015.)

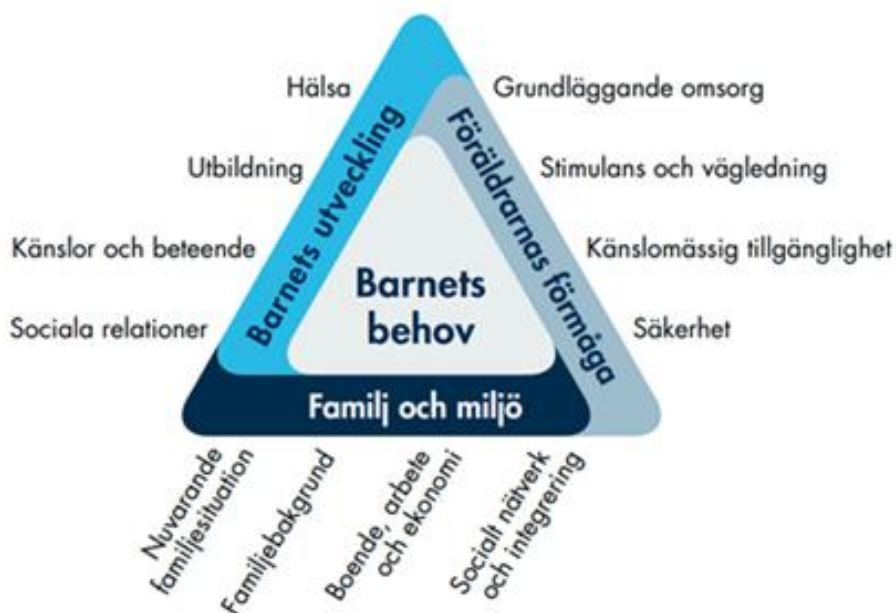
BBIC-arviointimalli sai alkunsa, kun Ruotsissa 1990-luvun alussa lasten ja nuorten sosiaalihuoltoa kohtaan annettiin paljon kritiikkiä. Kritiikki koski niin työtä mitä tehtiin sijoitettujen lasten kanssa kuin sosiaalityötä ja sen dokumentointia. Ruotsin hallitus antoi sosiaalihuollossa tehtäväksi vahvistaa ja kehittää tätä työtä. Ruotsissa oli ensin muutaman vuoden projekti nimeltään Dartington, jossa testattiin brittiläisten materiaaleja Ruotsissa. Varsinainen BBIC projekti aloitettiin vuonna 1999. Tavoitteena oli luoda yhtenäinen malli lapsisosiaalityöhön ja lastenhuoltoon. BBIC- arviointimallia kehitettiin yhdessä viranomaisten kanssa seitsemässä kunnassa. Englantilaisen arviointimallin materiaaleja sovellettiin Ruotsin lakeihin ja käytäntöihin. Tutkijat ja sosiaalihuollossa työtekijät arvioivat mallia projektin kuluessa. Tuloksista kävi ilmi, että lasten asema parani ja sosiaalityöntekijöiden taidot ja tietoisuus lasten tarpeista kehittyivät. BBIC-arviointimalli lanseerattiin Ruotsissa vuonna 2006 ja kolmessa vuodessa 290 kunnasta yli 206 kunnalla oli arviointimalli käytössä. Mallia on kehitetty jatkuvasti ja lainsäädännön myötä myös uudistettu. Ruotsin hallitus on vuonna 2014 antanut sosiaalihuollossa tehtäväksi edelleen kehittää ja seurata BBIC- arviointimallia. Tavoitteena on vahvistaa sen tieteellistä ja näyttöön perustuvaa pohjaa, sekä tehdä BBIC-arviointimallista tehokkaampi ja helpompi käyttää. (Grundbok 2015.)

Grundbok (2015) on Ruotsin sosiaalihuollossa käyttämä BBIC-arviointimallin koulutusmateriaali. Siinä kuvataan BBIC- arviointimallin perusteet. Grundboken on ollut käytössä jo vuosikymmenen ja uusin versio on lokakuulta 2015. Grundboken sopii erityisesti työtekijöille, jotka työskentelevät lasten ja nuorten kanssa. Grundbokissa kerrotaan, miten perussosiaalityötä tulee tehdä Ruotsissa, ja miten se suhteutuu BBIC-arviointimalliin. Selvittelyvaiheessa pitää suunnitella toimenpiteet, hakea tietoa, arvioida tarve ja edellytykset erilaisille päätöksille sekä koota päätösasiakirjat.

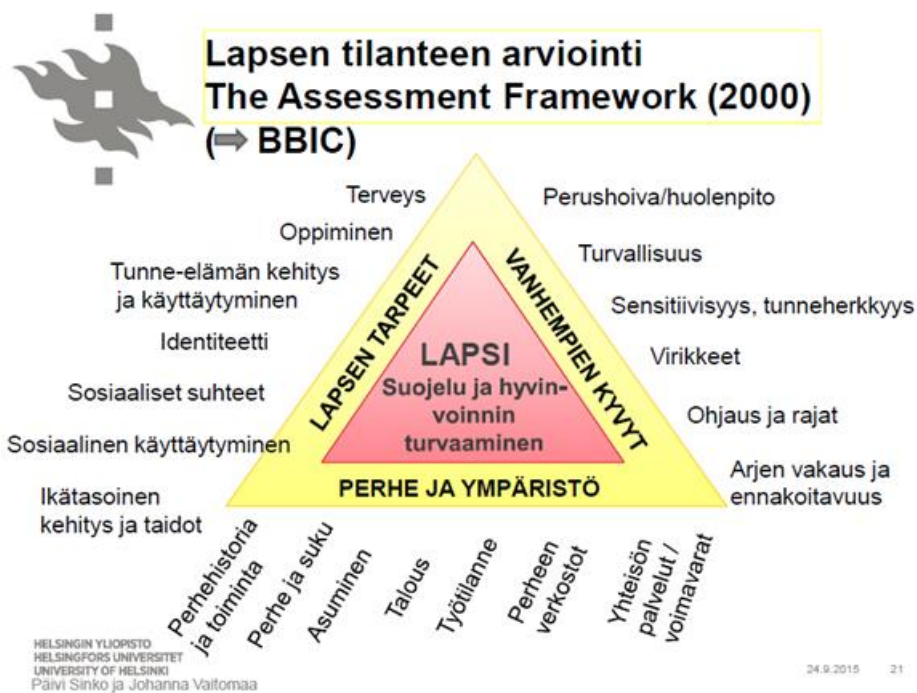
BBIC- arviointimalli on pitkäaikaisen kehitystyön tulos ja se on syntynyt yhteistyössä Ruotsin sosiaalihuollossa, käytännön työtekijöiden ja tutkijoiden välillä. Perusajatuksena siitä on, että lapsi on keskiössä. BBIC- arviointimalli tähtää lasten vaikutusvallan ja osallisuuden vahvistamiseen sekä pyrkii parantamaan yhteistyötä lapsen perheen ja verkoston välillä. Lisäksi

pyritään luomaan rakennetta ja systematiikkaa työhön, jotta sosiaalityöntekijän työtä ja työpanosta voidaan helpommin seurata sekä parantaa laatua ja oikeusturvaa. (Grundbok 2015.)

Triangeln – en introduktion

Kuvio 3: Ruotsin BBIC-arviointimallin kaaviokuva (Grundbok 2015, 24)

Kuvio 4: BBIC-arviointimalli suomeksi käännettynä. Suomentajat Päivi Sinko ja Johanna Vaitomaa, Helsingin yliopisto

BBIC-arviointimallin peruseriaatteet ovat:

1. Käytä lähtökohtana lapsen oikeuksia
2. Anna lapsen parhaan ratkaista
3. Tavoittele yhtäläisiä mahdollisuuksia jokaiselle lapselle

4. Katso lasta ja lapsen tilannetta kokonaisuuden näkökulmasta
5. Osallista lapsi, perhe ja verkosto
6. Toimi yhteistyössä muiden ammattilaisten ja toimijoiden kanssa

7. Perusta käytännön toimenpiteet näyttöön
8. Ehkäise vaikeuksia ja vahvista mahdollisuuksia
9. Seuraa lasta ja toimenpiteitä systemaattisesti

Yhdeksän peruseriaatetta kuvaavat kolme pääperspektiiviä. Kolme ensimmäistä käsittelevät lapsen oikeuksia ja lapsen parasta. Seuraavat kolme muistuttavat, että lasta pitää katsoa kokonaisperspektiivistä ja että yhteistyö on hyvän sosiaalityön edellytys. Kolme viimeistä peruseriaatetta painottavat tiedon käyttämistä ja työn tarkkaa seuranta. Nämä peruseriaatteet ovat avattu Grundbokenissa (2015, 12-22) vielä tarkemmin.

Kolmiossa lapsen tarpeet ovat keskiössä (kuviot 3 ja 4). Yhdellä kolmion sivuista on perhe ja ympäristö, toisella lapsen kehitys ja kolmannella vanhempien kyvyt. Näitä osa-alueita on Grundbokissa (2015, 26-66) avattu siten, että perhe ja ympäristö kohdasta käydään läpi perheen nykyinen tilanne: millainen on perheen kokoonpano ja mitkä ovat vanhempien ja sisarusten terveydentilat ja käyttäytyminen perheessä. Lisäksi selvitetään perheen taustat, johon kuuluvat vanhempien kokemukset omasta kasvustaan sekä aikaisemmat merkitykselliset tapahtumat perheessä. Perheen asumisen vakaus ja laatu sekä vanhempien työ- ja taloudellinen tilanne ovat myös selvitettävä. (Grundbok 2015, 26-32.)

Lapsen kehityksen kohdalla kiinnitetään huomiota terveyden tilaan ja kehitykseen sekä lapsen pääsyä terveyden- ja hammashoidon piiriin. Lapsen kehityksen kannalta on olennaista selvittää koulussa viihtyvyyttä ja läsnäoloa, oppimista, koulutuloksia ja opiskelun suunnittelua sekä leikkimistä ja vapaa-ajan viettoa. Tunteiden ja käyttäytymisen kohdalla on kiinnitettävä huomiota turvalliseen yhteyteen aikuisen kanssa, lapsen temperamenttiin, identiteettiin, itsenäisyyteen sekä sosiaaliseen käyttäytymiseen. Sosiaalisissa suhteissa otetaan huomioon suhteet vanhempiin ja muihin lapsiin ja aikuisiin, sekä fyysisen ja psyykkisen väkivallan käyttö. (Grundbok 2015, 34-48.)

Vanhempien kyvyissä selvitetään vanhempien perushuolenpitoa, arkirutiineja ja vastuuta. Lisäksi on huomioita lapselle annettavat virikkeet ja lapsen panostaminen sekä neuvonta ja kasvatus strategiat. Emotionaalista läsnäoloa selvitetään vanhemman vakaalla yhteydellä sekä emotionaalisuuden säätelyllä, turvalla ja tuella. Vanhempien kykyjen selvittämiseen kuuluu myös turvallisuus, johon kuuluu turva psyykkistä ja fyysistä väkivaltaa vastaan sekä turva sitä vastaan, että ei tarvitse todistaa nähdä tai kokea tai elää vakavien väkivaltatilanteiden konfliktien keskellä tai todistaa väkivaltaa aikuisten välillä. Lisäksi siihen kuuluu turva seksuaalista ahdistelua tai seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan sekä turva hyväksikäyttöä vastaan. (Grundbok 2015, 55-63.)

Kolmion keskiössä on lapsen tarpeet. Kun punnitaan kolmea sivua yhdessä, eli lapsen kehitystä suhteessa vanhempien kykyihin siinä perheessä ja ympäristössä missä he ovat, voidaan siltä pohjalta tehdä arvio lapsen tarpeista ja tukitoimista. (Grundbok 2015, 24.)

BBIC-arviointimallin omistaa Ruotsin sosiaalhallitus ja se on rekisteröity tuotemerkki. Kaikkea materiaalia suojaa tekijänoikeuslaki. BBIC-arviointimallin mukaan työtä tekevät tarvitsevat lisenssin, joka on maksuton. BBIC-mallin käytöstä tehdään sopimus Ruotsin sosiaalhallituksen ja käyttäjän välillä. Vaatimukset siitä, miten mallia tulee käyttää tulevat sosiaalhallitukselta. Ruotsin sosiaalhallitus tarjoaa koulutusta ja tukea BBIC-arviointimallin käyttöön. Sosiaalhallituksen sivulla on laajasti materiaalia BBIC-arviointimalli menetelmästä, mitä voi vapaasti käyttää. (Grundbok 2015, 9-10.)

4.3 Lapsikeskeisyys

BBIC- arviointimallissa lapsen tarpeet ovat keskiössä, jonka vuoksi perehdymme teoreettisena käsitteenä lapsikeskeisyyteen oppinäytetyössä. Palvelutarpeen arviointi kokeilussamme lapsi on asiakas, mikä ohjaa prosessia voimakkaasti lapsikeskeisyyteen.

Suomessa painotettiin 1990-luvun puoliväliin saakka perhekeskeisyyttä lastensuojelussa (Pösö 2011, 112). Perheiden kanssa työskennellessä kaikkia perheenjäseniä on pyritty huomioimaan tasapuolisesti, mutta silti aikuisten huomioiminen on korostunut lapsen sijaan. Lapsilta tiedon kerääminen ei välttämättä ole ollut systemaattista tai lasten tiedon erityisyys on voitu jättää huomiotta. Sosiaalityön keskiöön on noussut lapsinäkökulma, joka näkyy lapsen asemana tiedontuottajana ja työskentelyn osapuolena. (Hurtig 2006, 168-169, 179-184.) Laman jättämät jäljet ja lasten pahoinvointi ovat herättäneet yhteiskunnallista keskustelua ja vanhempia on edellytetty ottamaan vastuuta lapsistaan. Myös viranomaisia on vaadittu osallistumaan korostuneemmin lapsen elämän riskitekijöiden arviointiin. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 5, 15.) Niin tutkijat, poliitikot kuin käytännön lastensuojelutyötä tekevät henkilöt ovat alkaneet kiinnittää enemmän huomiota lasten kaltoinkohteluun (Pösö 2011, 112).

2000-luvulla lapsikeskeisyys on noussut perhekeskeisyys periaatteen ohi. Lapsikeskeinen orientaatio tulee yhä näkyvämmäksi lastensuojelujärjestelmässä, ja lapsen tarpeet ja oikeudet ovat nousseet keskiöön. (Pösö, Skivene & Hestbaek 2014, 476.) Lastensuojelulainsäädännön uudistuminen vuonna 2007 nosti lapsikeskeisyyden Suomessa näkyvämmäksi. Lapsikeskeisen näkökulman keskeisiä toteuttamisen muotoja ovat lapsen osallisuuden ja kuulemisen mahdollistaminen. Lapsikeskeisessä työorientaatiossa lapsi tulee kohdatuksi koko prosessin ajan. (Jaakola 2016, 121; Ervasta & Tulensalo 2006, 25-26.)

Lapsen kanssa työskennellessä ei pidä unohtaa vanhempien kanssa työskentelyä, vaan ottaa heidät mukaan tiiviiseen työskentelyyn sen rinnalle. Lapsi kokee turvallisuuden tunnetta, kun vanhempien kanssa työskennellään rinnakkain. Se lisää lapsen tietoisuutta siitä, että vanhemmat saavat samanaikaisesti apua. (Oranen 2001, 82; Tulensalo & Muukkonen, 2016, 101.)

Lapsikeskeisen työn tavoitteena on suojella, vahvistaa, tukea ja eheyttää lasta työskentelemällä lapsen kanssa suoraan. Lisäksi prosessi on pidettävä lapsikeskeisenä ja ohjaavaksi periaatteeksi on valittava lapsikeskeisyys. Sosiaalityöntekijän tehtävänä lapsikeskeisessä sosiaalityössä on työskentely lapsen kanssa, olla lasta varten koko asiakkuusprosessin ajan ja sen eri kohdissa, sekä välittää vanhemmille lapselta saatua tietoa ja nostaa lapsen kokemukset sekä näkökulmat lähtökohdaksi vanhempien kanssa tehtävään työhön. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 3-4.)

Kohtaava lastensuojelu -hanke on käytännön kehittämistyön avulla pyrkinyt löytämään vastauksen lapsikeskeisyydelle, ja miten se lastensuojelun sosiaalityössä ilmenee. Kohtaava lastensuojelu -hankkeen käsikirjassa lapsikeskeisyys tilannearvion periaatteena edellyttää, että jokainen asiakkaaksi tuleva lapsi kohdataan. Lapsi nähdään omien tunteiden ja kokemusten asiantuntijana, minkä vuoksi lapsi on aina tavatta tilannearvioissa henkilökohtaisesti tai vähintään vanhempien kanssa yhdessä. Lapsen kohtaamisessa keskitytään kokemustiedon tavoittamiseen. Kokemustiedon tavoittamista tukevat lapsen ja vanhempien kanssa käytetyt menetelmät. Tilannearvioin ydinasioina ovat lapsen tarpeiden ja toiveiden löytäminen ja niihin vastaaminen. Lapsi tuottaa tietoa tilannearviossa omasta elämästään, ei niinkään vanhemmista tai vanhempien elämästä sekä lapsella tulee olla oikeus suojeluun tässä ja nyt. Lisäksi lapselle on annettava oikeus kertoa monipuolisesti elämästään ja kokemuksistaan, minkä vuoksi sosiaalityöntekijällä on oltava valmiuksia kuulla kaikista lapsen kokemuksista. Lapsen kohtaaminen voi olla toimintaa, puhumista ja tunnetyötä lapsen kanssa, mihin lapsella on oltava oikeus valita itseilmaisun tapa. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 9-10.)

Lapsen paikkaa on lapsikeskeisessä tilannearviossa mietitty niin periaatteen, prosessin kuin kohtaamisen tasoilla. Periaatteet ovat viety käytännön toimintaan niin, että ne erottuvat

mallista selkeästi. Huomiota on kiinnitetty siihen, että arvioinnin aikana työ on lapselle prosessi ja kaikissa kohtaamisissa huomioidaan lapsi. Käytännöistä huolimatta, sosiaalityöntekijän ratkaistavana on tilannekohtaisesti se, missä laajuudessa arviointi tehdään, miten tapaaminen lapsen kanssa toteutetaan, ja miten tulee suhtautua lapsen ja vanhempien sanomiseen. (Tulensalo & Muukkonen 2016, 108.)

Tuulensalo ja Muukkonen (2016) toteavat, että lapsikeskeisen työtteen kehittämisen myötä sosiaalityö on muovautunut suuntaan, joka korostaa arviointityöskentelyä. Arvioinnin korostaminen on siirtänyt keskittymisen lapsen huomioimisesta ja auttamisesta mahdollisimman nopeaan ja sujuvaan asiakasprosessiin. Lapsikeskeinen työote lapsen kohtaamisesta ja koko elämäntilanteen kokonaisvaltaisesta kohtaamisesta, on muuntunut lapsen yhdeksi tapaamiseksi, jonka aikana ei mahdollisesti saada kattavaa kuvaa lapsen kokemasta todellisuudesta. Yhdellä tapaamisella ei myöskään lapsen omat huolet välttämättä tule esiin, sillä aikuiset tuovat esiin omat huolensa liittyen lapsen elämään. Lapsikeskeisen työtteen toteutumista uhkaa ajan vähyys sekä käsiteltävien asioiden laajuus. Ne tuovat paineita tapaamisten sisältöihin, jolloin kohtaaminen mahdollisesti kärsii. (Tulensalo & Muukkonen 2016, 109.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksella on edelleenkin maailmanlaajuisesti vaikutusta politiikkaan, lainsäädäntöön ja asenteisiin lapsia kohtaan. Yksi näkyvä todiste siitä on, että viitekehukset LAC ja AF (viitekehys lasten arviointiin, lasten tarpeiden ja heidän perheidensä arviointiin) ovat kaksi lapsikeskeistä lähestymistapaa. Näillä on merkittävää vaikutusta arviointiin, suunnitteluun, interventioihin ja arviointitutkimukseen jo yli 15 maassa eri maanosissa. Sen lisäksi, että on YK:n lastenoikeuksien sopimus, LAC, AF ja myöhemmin ICS (yhteen sovitut lasten palvelut) ovat sopimuksen seuraajia. Niissä vaaditaan palveluita lapsikeskeiseen käyttöön. (Nygren, Hyvönen & Khoo 2009.)

Trendi erilaisten lasten hyvinvointiin liittyvien palveluiden harmonisoinnin kanssa on johtanut siihen, että lapsikeskeiset näkökulmat ovat nousseet eri puolilla maailmaa kuten Australiassa, Kanadassa, Ruotsissa, Unkarissa, Tanskassa ja Israelissa. Vaikka ydin näissä useissa eri malleissa, kuten LAC ja AF, on kytköksissä lapsikeskeisyys näkökulmaan, ovat ne yhdistyneet myös muihin samankaltaisiin konsepteihin kuten lapsen osallisuuteen, lapsen perspektiiviin, lapsen tarpeisiin keskiössä ja kumppanuuteen. Nämä kaikki ovat positiivisia toimintamalleja ja painottavat tärkeää muutosta siihen, miten lapsista ajatellaan. Niiden tulkinta voi olla kuitenkin hankalaa. On todennäköistä, että toimintamallit vaihtelevat erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa. Lapsikeskeisyys konseptin tullessa politiikkaan ja käytäntöön erilaisissa lapsen hyvinvointi konteksteissa, sen merkitys riippuu hyvin paljon ympäristöstä sekä ajasta, ja se muokkautuu historiassa. (Nygren, Hyvönen & Khoo 2009.)

Lapsikeskeisyyden ymmärtäminen muokkaa sitä, miten lasta autetaan, ja miten apu on järjestetty, sekä sitä, mihin suuntaan sosiaalityöntekijät työskentelevät. Merkittävää on se, miten lapsikeskeiset näkökulmat tunnistetaan, ja miten niiden tärkeys, tarkoitukset, aikomukset ja lopputulokset tunnistetaan. On tärkeää tutkia, kuinka lapsikeskeisyys näkökulmana LAC:issa ja AF:ssä on tunnistettu, ja miten se siirtyy tutkimuksista lasten hyvinvoinnista vastaavien auktoriteettien käytäntöihin. Toinen tärkeä asia on se, miten LAC, AF ja ISC ovat levinneet maailmanlaajuisesti, mitkä niiden erot ovat, sekä miten niitä käytetään erilaisissa sosiaalipiirittisissä organisaatioissa. (Nygren, Hyvönen & Khoo 2009.)

4.4 Moniammatillinen yhteistyö

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE- ohjelma 2016-2018) tavoitteena oli kehittää toimiva arviointimalli ja siinä korostetaan myös arviointityön tekemistä monitoimijaisesti. Saastamoinen (2016, 59) tuo esiin käsitteen moniviranomaisyhteistyön, jossa viranomaiset hoitavat lakisääteiset tehtävänsä ja toimivat tehtävässään lailla säädettyjen toimivaltuuksien perusteella sekä rajoissa. Moniviranomaisyhteistyön tekeminen ei vaadi salassa pidettävien tietojen vaihtamista. Moniviranomaisyhteistyön nähdään asiakaslähtöisenä lähestymistapana, kun yksilö- ja perhetasolla henkilöt ovat tunnistettavissa. Tällöin pystytään asiakkaan tarpeisiin vastaamaan monipuolisesti. (Saastamoinen 2016, 59.)

Kokonaisvaltaisen tiedon muodostaminen on keskeinen laadun osatekijä lapsen tilanteen ja tuen tarpeen arvioinnissa. Kokonaisvaltaiseen tiedon muodostamiseen tarvitaan toimijoita jotka tuntevat lapsen arjen, elämän ja tilanteen. Tietoa tulee kerätä, jakaa, pohtia ja prosessoida, koska lasten ja perheiden tilanteet voivat olla vaikeasti hahmotettavia ja monisyisiä. Lapsen tilannetta arvioitaessa ja kokonaisvaltaisen tiedon muodostuksessa tulisi huomioida lapsen itsensä ja hänen lähiverkostonsa tuottama tieto. Petreliuksen ym. (2016) mukaan ”Kokonaisvaltaisen tiedon muodostamisen tärkeys korostuu myös siinä, että vastuu lapsen tilanteen arvioinnista on tavallisesti useiden toimijoiden verkostolla, jonka tulisi luoda ja ylläpitää luottamusta ja uskoa ammattilaisten sitoutumiseen ja kykyyn tukea perhettä lapsen tilanteen ratkaisemisessa.” (Petrelius ym. 2016, 12.)

Moniammatillisen yhteistyön kehityksen taustalla on viime vuosina ollut laajempi kansainvälinen suuntaus, jossa yhteistyön ja tietojenvaihdon tiivistämisen on katsottu lisäävän keinoja tunnistaa ja estää nykyistä paremmin lapsen kehitykseen liittyvät riskit kuten lapsen pahoinpitely. (Hood 2014.) Moniammatillinen yhteistyö on edellytys kokonaisvaltaisen tiedon kokoamiselle, mutta moniammatillisessa yhteistyössä on riskinä, että vanhempien ja erityisesti lapsen tieto marginalisoituu, koska lapset jäävät helposti sivusta seuraajiksi tai ulkopuolisiksi kun laaja joukko ammattilaisia kokoontuu. Erityistä huomiota on siis kiinnitettävä lapsen osallisuuden tukemiseen. (Hood 2014; Muukkonen 2016, 230-231; Petrelius ym. 2016, 12.)

Monet eri tekijät vaikuttavat kokonaisvaltaisen tiedon kokoamiseen. Tilanteet perheissä ja lasten elämässä voivat muuttua nopeasti, käytettävissä oleva tieto voi olla ristiriitaista tai puutteellista, eivätkä vanhemmat tai lapsi aina ole yhteistyöhaluisia. Myös eri ammattiryhmien edustajien näkemykset voivat vaihdella. Asiakkaiden ongelmat ovat usein vaikeasti ratkaistavia, moniulotteisia ja mutkikkaita, joten moniammatillinen yhteistyökin voi olla haastavaa. Olemassa olevasta tiedosta voi olla vaikea yhdistää kokonaisuutta jolla lapsen tilannetta arvioidaan, ja voi olla hankalaa päästä yhteisymmärrykseen syy ja seuraussuhteista. Yhteisymmärrystä tarvitaan, jotta pystyttäisiin paremmin ennakoimaan mitä erilaisista ratkaisuista seuraa. Epäselvyydet työnjaossa, rooleissa ja tiedon pirstaloitumisessa voivat aiheuttaa sen, ettei toimintasuunnitelma muodostu sellaiseksi missä työskentely olisi aidosti verkostojen yhteistyö työtä lapsen auttamiseksi. (Hood 2014; Petrelius ym. 2016, 12.)

Parhaimmillaan moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa lasten, nuorten ja perheiden sekä heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten näkökulmien yhteensovittamisen. Tähän tarvitaan yhdessä tekemistä ja oppimista, avointa keskustelua ja kuuntelemista sekä oman näkökulman jakamista yhteiseen käyttöön. Onnistunut yhteistyö vaatii yhteistyön opettelua, kohtaamisia kasvokkain, yhteisiä tiedon analysointi tapoja, luottamusta, oman tiedon jakamista, toisten ammattitaidon ja osaamisen arvostusta sekä mahdollisuutta reflektoida. Joskus myös konfliktit edesauttavat yhteistyötä. Yhteisten käsitteiden ja viitekehyksen tarkastelu tukee yhteistyön onnistumista. Parhaimmillaan yhteistyössä voi olla kyse oman osaamisen, tiedon ja taitojen jakamisesta ja yhteisen ymmärryksen syvenemisestä. (Petrelius ym. 2016, 12.)

Jokaisella viranomaisella on oma roolinsa moniammatillisessa yhteistyössä ja heidän tehtävä on toteuttaa omaa rooliansa toimivaltuuksien puitteissa. Yhteistyön tekeminen perustuu siihen, että jokainen viranomainen omaa erilaiset mahdollisuudet toimia. Jotta yhteinen päämäärä toteutuisi, jokainen tekee oman osuutensa tässä yhteistyössä. Yhteistyöhön kuuluu kunkin toimijan hallussa olevan tiedon sekä eri asiantuntijoiden asiantuntemusten yhdistäminen. Tehokas yhteistyö viranomaisten välillä edellyttää myös tietoisuutta omien yhteistyökumppaneiden toiminnasta. Yhteistyön toteutuminen vaatii toimivat rakenteet ja prosessit, mitä on monessa tehtävässä vielä kehitettävä ja uudistettava. Yhteistyöprosesseja on kehitettävä jatkuvasti ja niitä on säännöllisillä yhteistyötapaamisilla ylläpidettävä. Toimivan viranomaisyhteistyön kannalta perustyöhön tulisi keskeisenä osana kuulua eri viranomaisten väliset neuvottelut ja verkostoituminen. (Saastamoinen 2016, 60.)

Lastensuojelua koskevassa LasSe- hankkeessa tehdyn kyselyn mukaan lastensuojelun yhteistyökumppaneilla on paljon halua tehdä yhteistyötä ja kulkea asiakkaiden rinnalla lastensuojelun arviointityössä. LasSe -hankkeessa kehitettiin vuosina 2013-2015 lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen sijoittuvaa lapsen tilanteen ja tuen tarpeiden arviointia. Hankkees-

sa keskityttiin lakisääteiseen lastensuojelutarpeen selvitysvaiheeseen. (Petrelius ym. 2016, 6, 12-13.)

Järvinen, Lankinen, Taajamo & Lankinen (2012) ovat jäsentäneet moniammatillisuutta ja sen muuttumista laadun portailla (taulukko 1). Portaiden avulla kuvataan eri osa-alueiden asteit- taista muutosta. Portaita voidaan käyttää myös välineenä itsearvioinnissa.

	1.PORTAAN MONIAMMATILLISUUS	2.PORTAAN MONIAMMATILLISUUS	3.PORTAAN MONIAMMATILLISUUS	4.PORTAAN MONIAMMATILLISUUS
YHTEISTYÖ	-määrittelemätön -sattumanvarainen -omien intressien ja mielenkiinnon mukaan tapahtuva	-mielenkiinto toisia ammattiryhmiä kohtaan on herännyt -on opittu tuntemaan toinen toisiaan -on huomattu, ettei työssä voi pärjätä ilman toisia	-yhdessä tekeminen -tiedon kulun tehostuminen	-kunnioittaminen ja arvostaminen -yhdessä tekeminen ja jatkuva arviointi
RAKENNE	-tapaamiset satunnaisia -tapaamisten järjestäminen ei ole kenenkään vastuulla	-tapaamiset tarpeen mukaan -jotkut ottavat tapaamisten järjestämisestä vastuuta -puuttuu prosessimaisuus	-säännölliset tapaamiset -suunnitelmallisuus -vastuullisuus -sitoutuminen -prosessimaisuus -uusien käsitteiden ja mallien luominen ja niiden testaaminen	-säännölliset tapaamiset -yhdessä tekeminen -prosessiominaisuus -jatkuva oppiminen -asiakas mukana -suunnitelmallisuus
VUOROVAIKUTUS	-monologist korostuvat	-yrityksiä synnyttää dialogia	-dialogia	-dialogi, johon asiakas otetaan mukaan
SUHDE ASIAKKAASEEN	-asiakkaan näkökulma on taustalla -ei aidosti läsnä	-asiakkaan näkökulma muistetaan ottaa esille silloin tällöin -nähdään, että yksin ei voida asiakasta auttaa	-asiakas voi olla mukana -tärkeää kuulla asiakkaan ääni	-asiakas aina mukana, kun hänen asioitaan käsitellään
KÄSITTEIDEN KÄYTTÖ	-käsitteitä käyttää jokainen omista lähtökohdistaan -ei mietitä sitä, että ne voivat tarkoittaa eri ammattiryhmille eri asioita	-aletaan hahmottaa sitä, että puhutaan eri kieltä -tunnistetaan tarvetta kielikoulutukselle -miten opittaisiin ymmärtämään toinen toisiamme?	-dialogisuuden kautta syntyy yhteinen ymmärrys käsitteistä ja näkemys käsitteiden erilaisuudesta -ollaan uteliaita kuulemaan toisten määrityksiä ja pitämään eri käsitteiden rikkaus mielessä	-ammattiryhmät puhuvat samoista käsitteistä niin, että kaikki ymmärtävät ne, myös asiakas -asiakas on mukana käsitteiden jäsentelyssä

Taulukko 1: Moniammatillisuuden laadun portaat (Järvinen, Lankinen, Taajamo & Veistilä 2012, 94)

Yhteistyö. Moniammatillisessa yhteistyössä haasteena on se, että yhteistyö on usein tapaus- ja tilannekohtaista, suunnittelematonta ja sattumanvaraista. Tietämys toisen ammattiryhmän koulutuksesta, toimenkuvista tai tehtävistä voi olla epäselvää ja yhteydenotto toiseen tapahtuu usein omien intressien pohjalta. Olisikin tärkeää kuunnella miten asiakas itse tilanteen kokee. (Järvinen ym. 2012, 96.)

Onnistuneeseen moniammatillisen yhteistyön vaikuttavat monet eri tekijät. Toimivassa yhteistyössä kaikki tietävät ja hyväksyvät yhteisen päämäärän ja tavoitteen, he kunnioittavat

toisten ammattitaitoa ja ymmärtävät, että yhdessä voidaan saavuttaa enemmän kuin yksin. Toimintaa ollaan tekemässä yhdessä ja sitä arvioidaan jatkuvasti. (Järvinen ym. 2012, 96.)

Rakenne. Moniammatillista yhteistyötä tukevien rakenteiden puuttuminen voi hankaloittaa tai pahimmassa tapauksessa estää yhteistyön toteutumisen kokonaan. Yhteistyön toteutumisen esteinä voivat olla kiire ja yhteisen ajan puute. Yhteistyötä haastavat myös työntekijöiden vaihtuminen, pitkät poissaolot sekä sijaisten puuttuminen. Yhteistyöstä ja työnjaosta tulisi sopia sekä järjestää säännöllisiä tapaamisia joita toteutetaan suunnitelmallisesti. Yhteisiin tapaamisiin tulisi valmistautua huolellisesti. Asiakkaat tulisivat osallistaa heidän asioidensa käsittelyyn. (Järvinen ym. 2012, 96-97.)

Vuorovaikutus. Moniammatillisen yhteistyön edellytys on vuorovaikutus. Vuoropuhelussa tulisi tavoitella avointa dialogia, jossa pyritään lisäämään yhteistä ymmärrystä. Moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on pyrkiä välittämään toisille ajatuksia ja näkökulmia sekä oppia ja ymmärtää niistä. Osallistujat ovat uteliaina yhteisen asian äärellä ja uskaltavat esittää erilaisia mielipiteitä ja vastaväitteitä. Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus voivat nousta moniammatillisen yhteistyön esteeksi ja hankaloittajaksi. (Järvinen ym. 2012, 97-98.)

Suhde asiakkaaseen. Suhteen asiakkaaseen tulisi olla avoin ja luottamuksellinen. Asiakasta tulisi kannustaa ilmaisemaan ajatuksiaan ja toiveitaan. Kaikkien asiakkaan kanssa työskentelevien tulisi puhua suoraan asiakkaalle itselleen, ei toisilleen, asiakasta koskevista asioista. (Järvinen ym. 2012, 98.)

Käsitteiden käyttö. Moniammatillisessa yhteistyössä käytetään erilaisia ammatillisia käsitteitä, pohtimatta sen enempää miten muut ammattiryhmät niitä määrittelevät. Perhetyölle, lastensuojelulle ja moniammatillisuudelle annetaan hyvin erilaisia merkityksiä, koska ne ovat käsitteinä haasteellisia. Yhdessä tekeminen ja tiivis yhteistyö auttavat ammatilaisia muodostamaan yhteisen kielen ja ymmärryksen. Ammatilainen voi oppia myös perheen käyttämän kielen tutustuttuaan perheeseen, ja muuttaa näin omaa kieltään lähemmäksi perheen tapaa puhua. Asiakastyössä tulisi kiinnittää erityistä huomiota käsitteiden käyttöön ja pyrkiä selittämään asioita arkikielellä. Verkostopalaverissa tai yhteistyötapaamisissa tulisi varmistaa, että kaikki ovat ymmärtäneet asian samalla tavalla. (Järvinen ym. 2012, 98.)

5 Aikaisemmat tutkimukset eri arviointimalleista lapsiperhepalveluissa

Sosiaalihuoltolain uudistusten mukainen palvelutarpeen arviointi malli on Suomessa vielä niin uusi, ettei siitä ole juurikaan tehty tutkimuksia. Sen sijaan lastensuojelun alkuarvioinnista on tehty pro gradu -tutkimuksia, liseniaattitöitä ja väitöskirjoja. Lisäksi eri kehittämishankkeissa on tehty lastensuojelun alkuvaiheeseen liittyvää tutkimusta. Kansainvälisessä tutkimukses-

sa on selvitetty arviointimallien toimivuutta ja vertailtu eri maiden kesken näkökulmia lapsikeskeisen sosiaalityön käytäntöihin.

Ruotsissa David Matscheck ja Lotta Berg Eklund (2014) ovat tehneet Ruotsissa tutkimusta seitsemän kunnan alueella, jossa on käytetty BBIC -arviointimallia. He haastattelivat eri toimijoita siitä, onko BBIC -arviointimallin käyttöönotto tehnyt muutosta arviointiin ja johtanut laadukkaampaan työhön. Tutkimuksessa selvitettiin, onko mallin käyttäminen lisännyt lapsen osallisuutta ja tehnyt lapsen näkökulmaa vahvemmaksi. Tutkimus toteutettiin tarkastelemalla asiakirjoja sekä kyselyiden ja haastatteluiden teettämisellä työntekijöille. BBIC -arviointimalli on käytössä yli 90 prosentissa Ruotsin kunnista, joilla on täysimittainen lisenssi malliin. Tutkimuksen perusteella todettiin, että BBIC-arviointimallin käytön myötä arviointi on muuttunut. BBIC-arviointimallin käyttöönoton myötä systemaattisuus on lisääntynyt, suunnitelmallisuus ja kattavuus arvioinnissa on parantunut sekä fokuoituminen kohdistuu enemmän lapseen. Kielteisenä asiana koettiin dokumentoinnin lisääntyminen. Kokonaisuudessaan BBIC-arviointimallin myötä arvioinnin laatu on parantunut ja vahvistanut lapsikeskeisyyttä.

Lennart Nygren, Ulf Hyvönen ja Evelyn Khoo (2009) ovat tutkineet artikkelissaan ”The Traveling Idea of Looking After Children: Conditions for moulding a systematic approach in child welfare into three national contexts- Australia, Canada and Sweden” kolmea maata vertaillen erilaisia näkökulmia lapsikeskeisen sosiaalityön käytäntöihin ja miten se näyttäytyi perehdytys- ja oppimateriaaleissa. Tutkimuksessa tarkasteltiin, miten lapsikeskeiset lähestymistavan viitekehysmallit LAC ja AF (lasten arviointiin, lasten tarpeisiin ja perheiden arviointiin) kolmessa eri organisaatiossa ja rakenteellisessa ympäristössä näyttäytyivät. Tutkijat löysivät eroavaisuuksia eri näkökulmiin, riippuen olivatko ne lähtöisen lapsen tarpeista, lapsen oikeuksista vai molemmista. Eroavaisuuksia löydettiin siitä, miten kukin maa painotti suojelua, osallisuutta ja huolenpitoa. Oleellisen erona nähtiin se, miten lapsikeskeisyyden näkökulma näkyy teoreettisissa viitekehyksissä, arvoissa ja motiiveissa. Erona eri maissa nähdään myös se, miten sitä käytetään lapsikeskeisyyskonseptin perehdyttämisessä ja oppikirjamateriaaleissa. Tutkimuksessa käy ilmi, että Australiassa painotetaan lapsen tarpeita ja oikeuksia. Kanadassa painopiste on lapsen tarpeissa ja Ruotsissa taas lapsen oikeuksia. Ruotsalaisista materiaaleista käy ilmi, että Ruotsissa on vielä tarkempi painotus osallisuuteen kuin Kanadassa tai Australiassa. Johtopäätöksen tutkimuksessa todetaan, että nämä maiden väliset erot tuovat esille rakenteiden tärkeyden, ja sen miten kontekstiin liittyvät asiat muokkaavat sitä, miten lapsikeskeinen käytäntö ymmärretään.

Bodil Rasmusson, Ulf Hyvönen, Lennart Nygren ja Evelyn Khoo (2009) ovat tutkineet artikkelissaan ”Child-centered social work practice- tree unique meanings in the context of looking after children and assessment framework in Australia, Canada and Sweden” miten tulisi kehittää Looking after Children (LAC) viitekehystä sekä BBIC-arviointimallia, jotta ne saataisiin

toimivammaksi käytännön työssä. Vastaajina oli johtajia ja sosiaalityöntekijöitä, jotka käyttivät LAC tai BBIC -arviointimalli menetelmiä. Tutkimustuloksissa kävi ilmi, että johtajilla ja sosiaalityöntekijöillä oli erilaisia näkemyksiä. Johtajat olivat sääntöargumenttien kannalla ja alleviivasivat periaatteita systeemin käyttöönotosta. Sosiaalityöntekijät toivat ilmi kaikissa kolmessa maassa, kaksoistarpeen joustavuuden säilyttämisestä ja systeemien rajoitusten tunnistamisesta varsinkin käytännön tasolla. Tutkimustuloksissa ehdotetaan, että LAC ja BBIC -arviointimalli pitäisi ottaa käyttöön koko organisaatiossa ja kaikkien lasten kohdalla. Lapsen tilannetta arvioidessa tulisi kuitenkin muistaa mallien arvot eikä keskittyä pelkästään kysymyslomakkeeseen. Tuloksista ilmeni, että arviointilomakkeiden tulisi olla lyhyempiä, koska ne vievät tällä hetkellä liikaa aikaa. Lisäksi malleja tulisi saada harjoitella riittävästi käytännössä. Kaikissa kolmessa maassa todettiin, että tarvitaan hyvät tekniset välineet kirjaamiseen ja teknologian tukea malleja. Kanadalaiset ja Australialaiset LAC mallin käyttäjät sanoivat, että lomakkeen pitäisi olla käyttäjäystävällisempi. Suurin osa vastaajista piti kuitenkin LAC ja BBIC -arviointimallien käyttöönottoa hyvänä, vaikka niiden puutteita kuvailtiin samalla tavalla kaikissa kolmessa maassa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Lastensuojelun tutkimus- ja kehittämishanke (LaskeTut) ovat yhdessä sosiaalialan osaamiskeskus Pikassoksen koordinoiman Lastensuojelutarpeen selvittämisen kehittäminen Väli-Suomessa -hankkeen (LasSe) kanssa tuottaneet tietopaketin lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaisen arviointityön kehittämisen tueksi. Yhteistyökumppaneiksi he saivat työn käynnistettyä Turun yliopiston ja Pelastakaa Lapset ry:n. Julkaisu pitää sisällään kansainvälisissä ja kotimaisissa tutkimuksissa sekä suomalaisessa lastensuojelun kehittämistyössä koostunutta tietoa lapsen tuen tarpeen ja tilanteen arvioinnista. Tarkasteltavana ovat lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastuulla oleva asiakkuuteen liittyvä arviointi. Monessa artikkelissa tarkastelun kohteena on alkuvaiheeseen sijoituvaa lapsen tilanteen ja tuen tarpeen arviointia. (Petrelius ym. 2016.)

Mirka Mäkipää (2016) on pro gradu -tutkielmassaan ”Tätä pitää pohtia. Sosiaalihuoltolain uudistus sossun silmin katsottuna” selvittänyt sosiaalihuoltolain uudistuksen mahdollisia vaikutuksia lastensuojeluasiakkuuden arvioimisen näkökulmasta. Tavoitteena on ollut selvittää miten sosiaalihuoltolain muutos saattaa vaikuttaa lastensuojelun arjen käytäntöihin, ja tuottaa tietoa kuinka sosiaalityöntekijät näkevät ja kokevat lakimuutoksen arjen työssä. Lisäksi on haluttu selvittää sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lakimuutoksen merkityksestä lastensuojeluasiakkuuksien arvioimisen kannalta. Aineisto on kerätty haastatteleamalla sosiaalityöntekijöitä Etelä-Suomen kaupungissa. Tutkimustulosten mukaan sosiaalihuoltolain muutos ei ole vaikuttanut lastensuojelun arviointityöhön merkittävästi kaupungissa, johon tutkimus tehtiin. Haastateltavilla oli eri näkemyksiä, tehdäänkö lastensuojelun sosiaalityössä palvelutarpeen arviointeja vai lastensuojelun tarpeen selvityksiä. Kaupungissa, jossa tutkimusaineisto kerättiin, ei käytetä palvelutarpeen arvioinnin termiä arjen työskentelyssä ja sosiaalityöntekijöi-

den asiantuntijatieto on vähäistä. Keskeisenä tuloksen syntyi näkemys siitä, millainen on tämän hetkinen tilanne lastensuojelussa ja miten ensimmäinen vuosi sosiaalihuoltolain muutoksen jälkeen on koettu. Johtopäätöksenä on, että lakeja muuttaessa ammatillisten käytäntöjen kehittäminen on jäänyt vähäiseksi. Valtakunnan tasolla olisi tärkeää valvoa sosiaalihuoltolain muutosta ja velvoittaa toteuttamaan sosiaalityötä sosiaalihuoltolain mukaisesti.

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena on olla isompaa kokonaisuutta, jossa Espoon perhe- ja sosiaalipalvelut kehittävät yhteistyössä Nordic Healthcare Groupin kanssa Espoon lapsiperhepalveluiden palveluihin neuvonnan ja ohjeuksen toimintamallin sekä suunnitelman tukipalveluiden kehittämiseksi. Kokonaisuuteen liittyy Espoon lastensuojelun avopalveluiden projekti, jonka tavoitteena on kehittää sosiaaliohjaajavetoinen palvelutarpeen arviointi -malli uuden sosiaalihuoltolain mukaisesti. Opinnäytetyömme on osa kyseistä projektia, ja arvioimme kokeilun avulla, miten sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arvioinnin prosessi toimii Espoon lastensuojelun avopalveluissa.

Kokeiluun osallistui neljän eri Espoon kaupungin aluetoimiston sosiaaliohjaajat, jotka tekivät sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja. Kokeilussa testattiin Espoon kaupungin lastensuojelun avopalveluissa kehitettyä palvelutarpeen arvioinnin prosessia. Prosessissa työskennellään tiiviisti viranomaisverkostojen kanssa ja arvioidaan lapsen tilannetta BBIC-arviointimallia käyttäen. Espoon kaupunki on ottanut vähitellen käyttöön BBIC-arviointimallin palvelutarpeen arviointien sisällön tuottamisen malliksi. BBIC-arviointimalli antaa rungon sille, millaisia asioita arvioinnin aikana tulisi selvittää sekä arvioida. Malli sisältää osa-alueet perhe ja ympäristö, lapsen tarpeet ja vanhempien kyvyt.

Tutkimuskysymyksemme on:

Miten sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arvioinnin prosessi toimii Espoon lastensuojelun avopalveluiden kokeilussa?

7 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyömme on sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen tutkimus. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2013, 136-137) tuovat esiin, että kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimusmenetelmät nähdään toisia täydentävinä lähestymistapoina, joita käytännössä on vaikea erottaa toisistaan. Menetelmien käyttäminen rinnakkain on yleistä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa pyritään yleistämään ja etsimään syyseuraussuhteita, kun taas kvalitatiivisessa tutkimuksessa koetetaan selvittää, mistä tutkittavassa asiassa on kyse. (Kananen 2011, 15.)

7.1 Kvantitatiivinen tutkimus

Kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen avulla pystytään selvittämään eri asioiden välisiä riippuvuuksia ja tutkittavassa ilmiössä tapahtuneita muutoksia (Heikkilä 2014, 15). Määrällisen tutkimuksen tieto kerätään kysymyksillä, jotka voivat olla avoimia tai strukturoituja eli valmiiksi annetut vaihtoehdot. Jotta kysymykset olisivat toimivia ja hyviä, on kiinnitettävä huomiota muun muassa siihen, että vastaaja ymmärtää kysymykset oikein, vastaaja omaa tiedon mitä kysymysten vastaaminen edellyttää, vastaaja on halukas antamaan kysymyksiin liittyvän tiedon ja kysymykset ovat yksiselitteisiä. Tutkimuksen luotettavuus ja laatu ovat riippuvaisia kyselylomakkeen kysymyksistä. Kyselytutkimuksen onnistumisen kannalta jokaisen kysymyksen kohdalla on edellytykset täytyttävä. Kyselyssä on käytettävä jokapäiväistä käyttökieltä, jotta jokainen vastaaja ymmärtäisi kysymykset samalla tavalla. Lisäksi on varmistuttava siitä, että vastaajalla on kysymysten edellyttämä tieto kysytystä asiasta. (Kananen 2011, 30.) Aineiston keruumenetelmänä opinnäytetyössämme oli kyselylomake, joka sisälsi monivalintakysymyksiä ja avoimia kysymyksiä tarkemman tiedon keräämiseksi. Kysely sisälsi väittämäosioita, joihin vastaajat valitsivat arviointiin sopivan vaihtoehdon.

Tutkimuksen onnistumisen edellytyksenä ovat hyvät kysymykset ja oikea kohderyhmä. Vastajien mielenkiinnon säilyttämiseksi on hyvä muistaa, että kyselylomake on houkuttelevan ja siistin näköinen sekä vastausohjeet ovat yksiselitteiset ja selkeät. Kyselylomakkeessa tulee huomioida, että kysytään vain yhtä asiaa kerrallaan ja kysymykset etenevät loogisessa järjestyksessä. Kyselylomake ei myöskään saa olla liian pitkä ja on huomioitava jokaisen kysymyksen tarpeellisuus. Huolellinen suunnittelu vähentää väärinymmärryksiä ja epäselvyyksiä. (Heikkilä 2014, 46-47.)

Hyvän kyselylomakkeen kysymysten ja niissä käytettyjen vastausvaihtoehtojen muodostaminen ja kehittäminen ovat Metsämuurosen (2003, 37) mukaan pitkä prosessi. Kyselylomake tulee hänen mukaansa aina antaa testattavaksi kohdejoukon edustajille ennen sen käyttöönottoa. Tämän pohjalta kyselylomakkeista saadaan sisällöllisesti toimivampia ja epäolennaisuudet karsittua pois. (Metsämuuronen 2003, 37; Heikkilä 2014, 58.) Kyselylomakkeen laatiminen oli aikaa vievää, jotta siitä saatiin mahdollisimman toimiva kokonaisuus. Lomakkeen laatimiseen saimme ohjausta kahdelta lastensuojelun johtavalta sosiaalityöntekijältä sekä kahdelta ammattikorkeakoulun lehtorilta. Annoimme molemmat kyselylomakkeet koekäyttöön sekä sosiaaliohjaajalle että johtavalle sosiaalityöntekijälle. Viimeistelimme lomakkeen saamamme palautteen jälkeen valmiiseen muotoon.

7.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyömme toisena tutkimusotteena on kvalitatiivinen tutkimus. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2013) mukaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus pyrkii kuvaamaan todell-

lista elämää ja se vastaa kysymyksiin, joihin ei voi vastata lukumäärillä. Laadullinen tutkimus on aina aikaan ja paikkaan sidottua. Sen tarkoituksena ei ole todentaa olemassa olevia to- tuuksia, vaan löytää tai paljastaa tosiasioita. Tutkija ei ole objektiivinen, koska näkökulma, jolla tutkittavaa asiaa tarkastellaan, on aina sidoksissa tutkijan omaan kokemus- ja arvomaailmaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkittavaa kohdetta pyritään tarkastelemaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, koska todellisuuden pilkkominen osiin ei ole mahdollista sen monimutkaisten toisiinsa kietoutuneiden kokonaisuuksien vuoksi. Kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käytettäessä aineisto kerätään sen luonnollisissa olosuhteissa ja tiedon keruun instrumentteina käytetään ihmisiä. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei sattumanvaraisesti. Tutkimuksen tapaukset ovat aina ainutlaatuisia, ja niitä tulee myös käsitellä niin. Tutkimusaineistoa analysoitaessa keskitytään siihen tietoon, jota analyysi tuottaa, ei teorian tai hypoteesin testaamiseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma tehdään joustavaksi, ja sitä voidaan muokata tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 160–164.)

Laadullisessa tutkimuksessa teorian avulla tutkimukselle rakennetaan viitekehys. Viitekehysellä tarkoitetaan tutkimuksen kannalta oleellisia käsitteitä ja niiden välisiä merkityssuhteita. Teoriaa tarvitaan myös tutkimusetiikan ja luotettavuuden hahmottamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18.) Laadullisessa tutkimuksessa tulee täsmentää, tutkitaanko merkityksiä, jotka koskevat käsityksiä vai kokemuksia. Käsityksillä kuvataan yhteisön tyypillistä ajattelutapaa, kun taas kokemukset ovat aina henkilökohtaisia. Tutkijan on tiedostettava eroavaisuudet esittäessä tutkimuskysymyksiä ja tavoitteita. (Vilka 2005, 97-98.) Tässä opinnäytetyössä laadullinen tutkimusosuus kohdistuu eri ammattiryhmien kokemuksiin.

7.3 Tutkimusaineiston hankinta ja tutkimukseen osallistujat

Selvitimme palvelutarpeen arvioinnin prosessin etenemistä, viranomaisverkostoyhteistyön sujumista, BBIC-arviointimallin toimimista, sosiaaliohjaaja vetoisuutta sekä riittävää tiedon saamista lapsesta arvioinnin tekemiseksi kyselylomakkeella. Syvensimme vastauksia kyselylomakkeen avointen kysymysten vastausten analysoinnilla. Kyselyaineisto kerättiin laatilamme paperilomakkeella, jossa seurattiin prosessin sujumista ja mitä muita huomioita arvioinnin aikana syntyi.

Opinnäytetyömme sai tutkimusluvan Espoon kaupungilta helmikuussa 2016 (liite 1), jonka jälkeen aloitimme aineiston keruun kyselylomakkeella. Sosiaaliohjaajille jaettiin kyselylomake, jonka pohjalta he arvioivat miten prosessi on sujunut. Sosiaaliohjaajilla oli palvelutarpeen arvioinnin prosessin aikana mahdollisuus tehdä yhteistyötä peruspalveluista löytyvien sopivien viranomaisten kanssa. Tarvittaessa he konsultoivat johtavaa sosiaalityöntekijää ongelmatilanteissa tai tilanteissa johon kokivat tarvitsevänsä tukea. Sosiaaliohjaajat kirjasiivat prosessin päätteeksi palvelutarpeen arvioinnista yhteenvedon ja ottivat kantaa jatkotoimenpiteisiin.

Johtavat sosiaalityöntekijät arvioivat tehtyjen kirjausten perusteella palvelutarpeen arvioinnit täyttämällä heille laaditun kyselylomakkeen.

Opinnäytetyötämme koskeva info tilaisuus pidettiin Espoon keskustan VPK talolla 9.2.2016 ja samalla jaettiin kyselylomakkeet. Tutkimukseen osallistui 10 sosiaaliohjaajaa ja 4 johtavaa sosiaalityöntekijää Espoon kaupungin kaikista neljästä lastensuojelun avopalvelutoimistoista. Tutkimuksen toinen tekijä Anni Elo, osallistui yhtenä sosiaaliohjaajista tutkimukseen. Sosiaaliohjaajien kyselylomakkeita ja johtavien sosiaalityöntekijöiden lomakkeita jaoimme molempia 100 kappaletta. Kukin sosiaaliohjaaja sai 10 kyselylomaketta ja vastaavasti kukin johtava sosiaalityöntekijä 25 lomaketta. Lomakkeet olivat numeroitu, jotta pystyimme myöhemmin pyytämään puuttuvia lomakkeita palautettavaksi. Jaoimme lomakkeet info tilaisuudessa satunnaisessa järjestyksessä, emmekä kirjanneet muistiin kenelle mikäkin lomake jaettiin.

Sosiaaliohjaajat täyttivät lomakkeita palvelutarpeen arvioinneista, jotka olivat alkaneet 16.2-22.3.2016. Tämä aika sisälsi kuusi asiakasjakotiimiä. Alkuperäistä aikaa (16.2-15.3.2016) hieman pidennettiin, koska palvelutarpeen arviointeja ei ollut ehtinyt käynnistyä vielä riittävästi. Kun sosiaaliohjaaja oli saanut palvelutarpeen arvion valmiiksi, oli johtavan sosiaalityöntekijän vuoro arvioida se ja täyttää oma lomakkeensa. Sosiaalihuoltolain mukaan palvelutarpeen arvioinnit saavat kestää korkeintaan kolme kuukautta, mutta Espoon kaupunki on asettanut tavoitteeksi, että palvelutarpeen arvioinnit tehtäisiin kahdessa kuukaudessa. Vastauslomakkeita kerättiin syyskuulle 2016 asti, jonka jälkeen aloitimme analyysimme teon.

Sosiaaliohjaajien ja johtavien sosiaalityöntekijöiden palvelutarpeen arvioinnin kyselylomakkeet sisälsivät lyhyitä kysymyksiä, joissa vastausvaihtoehtoina oli ympyröidä sopiva vastaus annetuista vaihtoehdoista sekä avoimia kysymyksiä, joihin vastattiin omin sanoin. Lomakkeen ensimmäisellä sivulla oli ohjeet, miten lomakkeet täytetään ja toimintaohjeet täyttämisen jälkeen. Monilapsisista perheistä valittiin yksi lapsi, josta lomake täytettiin. Lomakkeella ei kysytty asiakkaaseen suoraan liittyviä tietoja eikä asiakkaaseen liittyviä tunnistetietoja saanut lisätä.

Rakensimme oman kyselylomakkeemme seuraamaan kronologisessa järjestyksessä palvelutarpeen arvioinnin prosessia. Pyrimme pitämään vastaamisen yksinkertaisena, koska kysymyksiä liittyen prosessiin oli melko paljon. Johtavien sosiaalityöntekijöiden lomakkeella kysyimme vain niitä asioita, joilla oli tarkoitus selvittää ovatko johtavat sosiaalityöntekijät eri mieltä ohjaajan kanssa. Sosiaaliohjaajien kyselylomake sisälsi seitsemän avointa kysymystä ja 17 monivalintakysymystä ja johtavien sosiaalityöntekijöiden kyselylomake viisi avointa kysymystä ja 12 monivalintakysymystä.

Sosiaaliohjaajien kyselylomakkeella selvitimme, milloin ilmoitus oli saapunut ja koska palvelutarpeen arviointi päättyi. Vastaja valitsi ilmoituksen muodon ja syyn, jotka olivat valmiit vaihtoehdot. Palvelutarpeen etenemistä selvitettiin käyttämällä strukturoituja kysymyksiä, joissa kysyimme, miten yhteydenotto tapahtui huoltajiin sekä ilmoittajaan ja missä ajassa. Työpari työskentelystä halusimme selvittää mistä työpari saatiin ja osallistuiko hän kotikäynnille. Ilmoittajan kanssa sujunutta yhteistyötä selvitimme avoimella kysymyksellä. Perheen tapaamisia palvelutarpeen arvioinnin aikana kysyimme niin dikotomisin kysymyksiä kuin numeroin, oliko huoltajan ja lapsen tapaaminen tarpeellista vai ei, ja kuinka monta kertaa vanhempia ja lasta oli arvioinnin aikana tavattu tai heihin oltu yhteydessä. Viranomaisverkostoyhteistyötä selvitettiin jo olemassa olevana tai uutena verkostona, minkä lisäksi sosiaaliohjaajat saivat arvioida kouluarvosanoin 4-10 (hylätty-erinomainen) yhteistyön kyseisen verkoston kanssa ja perustella arvosanan. Lapsen tilannetta arvioitiin BBIC-arviointimallin mukaisesti annetuilla vastausvaihtoehdoilla. Lomakkeella oli mahdollista tuoda esille, jos oli arvion aikana konsultoinut johtavaa sosiaalityöntekijää. Palvelutarpeen arvioinnin päättämistä sosiaaliohjaajat pääsivät arvioimaan itse ja antamaan kirjallisen vastauksen arvioinnin onnistumiselle.

Johtavat sosiaalityöntekijät arvioivat sosiaaliohjaajien tekemät palvelutarpeen arvioinnin tehtyjen kirjausten perusteella. Arvioinnissa selvitettiin, miten palvelutarpeen arvioinnin prosessi eteni, miten viranomaisyhteistyö toimi, saatiinko lapsen tilanteesta riittävää tietoa arvioinnin tekemiseksi ja pystyttiinkö perheelle tarjoamaan oikea-aikaisesti tarvittavia palveluita. Johtavat sosiaalityöntekijät arvioivat myös kouluarvosanoin ja avoimin perusteluin viranomaisverkostoyhteistyön sujumisen sekä palvelutarpeen arvioinnin onnistumisen. Lisäksi heillä oli mahdollisuus antaa muita huomioita palvelutarpeen arvioinnin onnistumisesta. Palvelutarpeen arvioinnit arvioitiin johtavien sosiaalityöntekijöiden toimesta, jotta nähtiin nouseeko vertailussa esiin osa-alueita, joita jatkossa tulee kehittää.

Kyselylomakkeiden palauttamisesta olimme antaneet ohjeet kyselylomakkeen mukana. Lomakkeet palautettiin toiselle opinnäytetyön tekijälle, Anni Elolle, nimettöminä sisäisen postin kautta avohuollon yksikköön, missä Elo työskentelee. Lajittelimme yhdessä vastauslomakkeet numerojärjestykseen, joten emme voineet tietää mistä yksiköstä mikäkin vastauslomake oli saapunut. Kaikkia lomakkeita ei määräaikaan mennessä saatu takaisin, joten lähetimme muutamia muistutusviestejä sähköpostilla. Lomakkeita muistutettiin palauttamaan Anni Elolle 15.7.2016, 8.8.2016 ja 2.9.2016. Vastauslomakkeita saimme kaiken kaikkiaan sosiaaliohjaajilta 49 kappaletta ja johtavilta sosiaalityöntekijöitä 31 kappaletta. Tarkoituksena alun perin oli, että johtavat sosiaalityöntekijät arvioisivat kaikki samat palvelutarpeen arvioinnit mitkä sosiaaliohjaajatkin, mutta näin ei tapahtunut.

7.4 Tutkimusaineiston analyysi

Aineiston analyysin aloitimme lokakuussa 2016. Analysoimme vastaukset SPSS-ohjelmalla (Statistical Package for the Sciences, SPSS). Opinnäytetyössämme käytimme frekvenssejä eli suoria jakaumia ja ristiintaulukointia. Frekvensseillä kerroimme vastaajamääriä ja kysytyjen asioiden yleisyyttä. Ristiintaulukoinnilla verrattiin kahden muuttujan suhdetta toisiinsa. Lisäksi laskimme erilaisia keskiarvoja excel taulukoinnin avulla.

Avoimiin kysymyksiin saamiimme vastauksiin käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Hyödynsimme saamiamme kirjoitettuja vastauksia lukemalla ja vertailemalla niitä kvantitatiivisiin tuloksiin. Ryhmittelimme erikseen kunkin kysymyksen vastaukset annettujen arvosanojen ja niistä nousevien teemojen mukaan.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 103) mukaan sisällönanalyysillä on tarkoitus saada tutkittavasta ilmiöstä yleisessä muodossa oleva ja tiivis kuvaus. Grönfors (1982) esittää, että sisällönanalyysin tarkoituksena on saada tutkittava tieto järjestetyksi, jotta siitä voidaan tehdä johtopäätöksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103). Tuomi ja Sarajärvi (2009, 103–106) jatkavat tähän, että sisällönanalyysissä etsitään tekstistä sen merkityksiä ja pyritään sanallisesti kuvaamaan tekstin sisältöä. Sisällönanalyysissä aineistosta etsitään niitä asioita, jotka vastaavat tutkimustehtävään, tutkimuksen tarkoitukseen tai tutkimusongelmaan. Kaikki muu aineisto, jota on kerätty, jätetään analyysistä pois. Kaikkea ei pysty tutkimaan kerralla, siksi on keskityttävä tarkkaan rajattuun aiheeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 29.)

Analyysimenetelmänä on aineistolähtöinen analyysi eli induktiivinen aineiston analyysi. Aineistolähtöisessä analyysissä on Milesin ja Hubermanin (1984) mukaan kolme vaihetta. Näitä vaiheita ovat aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen. Pelkistämällä tarkoitetaan aineiston auki kirjoittamista eli litterointia tai aineiston karsimista eli epäolennaisen tiedon poistamista. Aineiston sisältämää informaatiota voidaan myös tiivistää tai pilkkoa osiin. Pelkistämisessä etsitään tutkimustehtävästä saadun analyysiyksikön (lauseen tai sanan) avulla sitä kuvaavia ja vastaavia alkuperäisilmauksia ja nämä merkitään tekstiin esimerkiksi tietyllä värillä. Alkuperäisille sanoille, lauseille tai ilmauksille tehdään pelkistettyjä ilmauksia, jotka kuvaavat alkuperäisiä ilmauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113.)

Tässä opinnäytetyössä pelkistäminen tapahtui koodaamalla tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset avoimista vastauksista. Avoimien vastausten tekstiä kyselylomakkeiden pohjalta kerjyi yhteensä 43 sivua. Pehdyimme ja luimme avoimet vastaukset moneen otteeseen mahdollisimman laajan ja kattavan kuvan saamiseksi. Päädyimme aluksi koodaamaan alkuperäisilmaukset pyydetyjen kouluarvosanojen mukaan luokittelemalla kunkin alkuperäisilmauksen oman arvosanan alle. Analyysiyksiköksi määrittelimme lauseen, lauseen osan tai ajatuskoko-

naisuuden. Tämän jälkeen kokosimme alkuperäisilmaukset erilliseen taulukkoon. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-110.)

Alkuperäisilmausten taulukoinnin jälkeen aineisto ryhmiteltiin. Ryhmittelyssä aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Pelkistettyjen ilmausten samaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään, yhdistetään ja nimetään samaa luokkaa kuvaavaksi ilmaukseksi. Tässä vaiheessa aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisimpiin käsitteisiin ja muodostuu luokkia. Ryhmittely luo pohjaa tutkimuksen perusrakenteelle ja alustaa kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–111.) Alkuperäisilmauksista muodostimme pelkistettyjä ilmauksia, jotka ryhmittelimme edelleen alaluokkiin (Taulukko 2 & 3).

ALKUPERÄISILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS
”-tavattu vanhemmat ja lapsi”	Vanhempien ja lasten tapaamiset onnistuivat.
”lasta tavattiin kahdesti->lapsi tuli kuulluksi”	Lapsi tuli kuulluksi.
”Perhettä tavattiin toimistolla ja kotona”	Tehty kotikäynti.

Taulukko 2: Esimerkki aineiston pelkistämisestä

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Vanhempien ja lasten tapaamiset onnistuivat.	Onnistuneet perhetapaamiset
Lapsi tuli kuulluksi. Asiakas tuli kuulluksi.	Lapsen kuuleminen
Tehty kotikäynti.	Kotikäynti tehty

Taulukko 3: Esimerkki aineiston ryhmittelystä

Kolmannessa vaiheessa aineistosta erotetaan tutkimuksen kannalta keskeinen tieto ja muodostetaan valikoidun tiedon perusteella teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämässä alkuperäisinformaation käyttämisestä kielellisistä ilmauksista edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johdopäätöksiin. Luokitusten yhdistämistä jatketaan siihen asti kuin aineiston sisällön näkökulman mahdollistaa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.) Tässä analyysissä olemme päässeet alaluokkiin asti.

Opinnäytetyössämme lajittelimme avoimien kysymysten vastaukset kunkin kysymyksen alle. Kysymyksissä, joissa oli mahdollista arvioida numeroarvosanoin vastausta, lajittelimme vielä arvosanoittain. Teimme kullekin kysymyksen vastaukselle aineistolähtöisen sisällönanalyysin arvosanoittain lajiteltuna, missä pelkistimme alkuperäisilmauksen ja luokittelimme ne alaluokkiin. Koimme, että arvosanapohjainen lähestymistapa pilkkoi aineiston liian pieniin osakokonaisuuksiin, joten päädyimme jakamaan arvosanat luokkiin kehitettävää palvelutarpeen

arvioinnissa (kouluarvosana 4-7), hyvin tehty palvelutarpeen arviointi (kouluarvosana 8) ja onnistunut palvelutarpeen arviointi (kouluarvosana 9-10). Halusimme selvittää, miten sosiaaliohjaajavetoinen palvelutarpeen arviointimalli toimii, joten luokittelu oli meidän mielestämme luontevampaa tutkimuksemme aiheen kannalta.

8 Tutkimustulokset

Seuraavaksi esittelemme tutkimustuloksemme, joiden avulla tarkastelemme, miten sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arvioinnin prosessi toimii Espoon lastensuojelun avopalveluiden kokeilussa. Kyselylomakkeemme sisälsi kysymyksiä, joiden avulla tarkastelemme palvelutarpeen arviointiprosessin eri vaiheita. Kyselylomakkeemme sisälsi strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Olemme koonneet tuloksemme aihealueittain. Suorissa lainauksissa vastaajat ovat eroteltuina niin, että sosiaaliohjaajan kommentti on merkitty pelkällä numerolla ja johtavan sosiaalityöntekijän kommentti on merkitty numerolla sekä kirjaimella. Jokaisella palvelutarpeen arvioinnilla on oma numeronsa.

Sosiaaliohjaajat tekivät yhteensä 49 palvelutarpeen arviointia, joita he arvioivat laatimillamme lomakkeilla. Johtavat sosiaalityöntekijät arvioivat näistä 31 sosiaaliohjaajan tekemää palvelutarpeen arviointia. Tarkoituksena alun perin oli, että johtavat sosiaalityöntekijät arvioisivat kaikki samat palvelutarpeen arvioinnit mitkä sosiaaliohjaajatkin, mutta vastausten määrä jäi kuitenkin vajaaksi. Tulokset ovat silti jossain määrin vertailtavissa.

8.1 Ilmoitus ja sen käsittely

Lastensuojeluun saapuneen yhteydenoton muoto oli lastensuojeluilmoitus 42 arvioinnissa ja sosiaalihuoltolain 35§ mukainen yhteydenotto tuen tarpeen arvioinniksi seitsemässä, mikä on 14,3 prosenttia koko määrästä.

Sosiaalihuoltolain 35§ yhteydenottoja tuen tarpeen arvioimiseksi, tuli koko Espoon lastensuojeluun 1.1-31.10.2016 välisenä aikana 246 kpl ja lastensuojeluilmoituksia vastaavana aikana tuli 5924 kpl. Sosiaalihuoltolain 35§ yhteydenottoja on siis ollut 4 prosenttia kaikista ilmoituksista. Helmikuussa 2016 sosiaalihuoltolain 35§ yhteydenottoja oli 21kpl ja lokakuussa 2016 30 kpl. Sosiaalihuoltolain 35§ ilmoitukset ovat siis lievässä kasvussa. On arveltu, että sosiaalihuoltolain mukaiset yhteydenotot lisääntyvät ja lastensuojeluilmoitukset vastaavasti vähenevät. Tämä muutos ei kuitenkaan ole vielä nähtävissä Espoon lastensuojelussa. Koko Espoon lastensuojeluun lastensuojeluilmoituksia tuli vuonna 2015 5568 kpl ja 1.1.-31.10.2016 niitä on jo tullut 5924 kpl.

Lastensuojeluun saapuneelle yhteydenotolle valitaan aina syy, millä perusteella ilmoitus on tehty. Syyluokkia on yhteensä 40 ja näistä voidaan valita aina vain yksi. Ilmoituksen syy mai-

nittiin 47 lomakkeessa (N=49). Ilmoituksen syinä palvelutarpeen arvioinneissa oli (suluissa kuinka montaa kyseinen syy oli valittu) koulunkäynti ja opiskelu (7), lapsen päihteiden käyttö tai muu riippuvuus (7), lapsen väkivaltaisuus (4), merkittävät perheristiriidat (4), kasvatuksesta vastaavan päihteidenkäyttö tai muu (3), kasvatuksesta vastaavan terveydentila (3), lapsen lainvastainen toiminta (3), kasvatuksesta vastaavan fyysinen terveydentila (2), kasvatuksesta vastaavan psyykinen terveydentila (2), lapsen sosiaaliset suhteet (2), väkivalta perheessä (2), asuminen (1), kasvatuksesta vastaavan lainvastaista toimintaa (1), lapsen itseään vahingoittavaa käyttäytymistä (1), lapsen laiminlyöntiä (1), muuta esilletulon perustetta (1), toimeentuloa (1), ongelmia perheessä (asiakastietojärjestelmässä uusi syykoodi) (1) sekä lastensuojelua (1).

Sosiaaliohjaajien tekemissä palvelutarpeen arvioinneissa oli käytössä 19 eri syyluokkaa 40 eri luokasta eli noin puolet. Ennen sosiaaliohjaajien palvelutarpeen arviointien aloittamista sovittiin Espoon kaupungin sosiaaliohjaajien työnkuvan kehittämisen työryhmässä, etteivät sosiaaliohjaajat ota sellaisia palvelutarpeen arviointeja, joissa lastensuojelupalvelujen selvittäminen on ilmeistä. Todennäköisesti tästä syystä esimerkiksi ilmoitusten syyluokkia kuten häätö, akuutti kriisi, lapsen erityisen suuri tuen tarve, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen pahoinpitely tai lapseen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, ei tuloksienne syyluokista löytynyt. Lastensuojeluilmoitusten syinä olivat koko Espoon lastensuojelussa 1.1-31.10.2016: Kasvatuksesta vastaavan päihteiden käyttö (780 kpl), väkivalta perheessä (686 kpl), kasvatuksesta vastaavan psyykinen terveydentila (412 kpl) sekä merkittävät perheristiriidat (318 kpl). Syyluokka koulunkäynti ja opiskelu löytyvät tilastosta sijalta kymmenen yhteensä 164 ilmoituksella, ja syyluokka lapsen päihteiden käyttö tai muu riippuvuus sijalta seitsemän yhteensä 244 ilmoituksella.

Lastensuojeluilmoituksen saapuessa tulee ilmoituksen saapumisesta kertoa huoltajille. Sosiaaliohjaajat olivat keskimäärin yhteydessä huoltajaan 7,6 päivän kuluessa asian vireille tulosta. Sosiaaliohjaajien palvelutarpeen arvioinneissa (N=49) huoltajiin otettiin yhteyttä puhelimitse 41 kertaa ja kirjeitse kolmesti. Kysymykseen vastaamatta jätti viisi. Ensisijaisesti yhteyttä pyritään ottamaan puhelimitse ja kirje lähetetään mahdollisesti niissä tapauksissa, jos yhteyttä ei saada tai huoltajien puhelinnumeroita ei ole saatavilla.

Johtavien sosiaalityöntekijöiden (N=31) mukaan yhteydenotto huoltajiin tapahtui yhdessä vastauksessa liian pitkän ajan päästä, mutta muissa 30 vastauksessa huoltajiin oltiin riittävän nopeasti yhteydessä.

Lastensuojeluilmoituksen tai sosiaalihuoltolainmukaisen yhteydenoton tekijään pyritään olemaan yhteydessä palvelutarpeen arvioinnin aikana. Ilmoittajalla tässä kohdin tarkoitetaan perheen ulkopuolista henkilöä, esimerkiksi viranomaista tai sukulaista. Yhteydenotto ilmoitta-

jaan tehtiin keskimäärin 8,5 päivän kuluessa asian vireille tulosta. Ilmoittajaan oltiin palvelutarpeen arvioinnin aikana yhteydessä 25 arvioinnissa (N=49). Ilmoittajaan ei katsottu tarpeelliseksi olla yhteydessä 15 arvioinnissa. Asiakas, jolla tässä kohdin tarkoitetaan lapsen vanhempaa tai yli 12 vuotta täyttänyttä lasta, oli itse ilmoittajana viidessä arvioinnissa, joten erillistä yhteydenottoa ilmoittajaan ei ollut. Ilmoittaja oli kahdessa arvioinnissa anonyymi, joten yhteyttä ilmoittajaan ei voitu ottaa, ja vain yhdessä tapauksessa ilmoittajaa ei tavoitettu lainkaan palvelutarpeen arvioinnin aikana. Vuoden 2016 aikana eniten ilmoituksia 31.10.2016 mennessä on tullut terveydenhuollosta (muu kuin neuvola), poliisilta, hätäkeskuksesta ja lapsen vanhemmilta.

Sosiaaliohjaajat perustelivat kyselylomakkeella 15 vastauksessa, miksi eivät kokeneet tarpeelliseksi olla yhteydessä ilmoittajaan palvelutarpeen arvioinnin aikana. Monessa lomakkeessa kävi ilmi, että ilmoittaja oli viranomainen kuten poliisi, päivystävä lääkäri, sosiaali- ja kriisi-päivystys ja ensihoitaja, ketkä normaalisti ei lähde mukaan työskentelyyn. Perusteluksi annettiin se, että kyseiset viranomaiset olivat antaneet riittävästi tietoa ilmoituksessa. Kahdessa lomakkeessa kävi ilmi, että ilmoitus oli tehty yhdessä vanhemman kanssa, eikä viranomaisella ollut tilanteeseen lisättävää. Työskentelyä jatkettiin vanhemman kanssa.

”Poliisin tekemä ilmoitus, jossa selostettu tapahtumien kulku tarvittavalla tavalla.” (Lomake 1).

”Ilmoittaja on ambulanssi työntekijä.” (Lomake 42)

Yhteydenotto ilmoittajaan tapahtui enimmäkseen puhelimitse, vain neljästi ilmoittajaan oltiin yhteydessä sähköpostilla (N=49). Johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan yhteydenotto ilmoittajaan oli tehty riittävän nopeasti 22 arvioinnissa (N=31). Ilmoittajaan ei oltu lainkaan yhteydessä yhdeksässä arvioinnissa. Johtavien sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan sosiaaliohjaajille ei synny kohtuutonta viivettä yhteydenotossa ilmoittajaan.

8.2 Yhteistyö verkostojen kanssa

Sosiaalihuoltolain uudistuksien hengessä moniammatilliseen verkostoyhteistyöhön ja verkostotyöparityöskentelyyn on pyritty panostamaan, ja siksi kysyimme mistä sosiaaliohjaaja sai työparin tarvittaessa.

Työpari palvelutarpeen arviointiin (N=49) saatiin (suluissa kuinka monta kertaa): lastensuojelusta (24), ilmoittajasta (6) ja muualta (3). Näinä muina tahoina mainittiin lapsiperheiden perhetyöntekijä, aikuissosiaalityön nuorten tiimi, Espoon mielenterveys ja päihdepalvelut. Palvelutarpeen arvioinneissa ilmoittajasta pyydettiin työpari 11 kertaa, mutta ilmoittajasta saatiin työpari vain kuusi kertaa. Palvelutarpeen arvioinnissa sosiaaliohjaajalla oli työpari 33

kertaa, ja vastauksista on pääteltävissä, ettei 16 palvelutarpeen arvioinnissa työparia tarvittu lainkaan.

Avoimissa vastauksissa sosiaaliohjaajien mukaan yhteistyö ilmoittajien kanssa koettiin hyväksi, kun yhteistyö saatiin alulle puhelimitse tai sähköpostitse jo ennen alkutapaamista. Yhteistyö oli sujuvaa, kun ilmoittaja osallistui alkutapaamiseen, ilmoittajasta saatiin työpari palvelutarpeen arviointiin, ja yhteistyö alkutapaamisen jälkeen sujui hyvin. Sujuvuutta lisäsi yhdessä päätettyjen asioiden toteutuminen sovitusti ja se, että tapaamiset saatiin järjestettyä tehokkaasti.

”Yhteistyö ilmoittajan kanssa sujui hyvin. Ilmoittaja toimi arvioinnissa työparina ja yhteiset tapaamiset saatiin järjestettyä tehokkaasti.” (Lomake 8)

”Hyvin. Ilmoittajaan saatiin yhteys puhelimitse, he tulivat mukaan kotikäynnille ja osallistuvat jatkotyöskentelyyn.” (Lomake 10)

Ilmoittajasta olisi pitänyt pyytää johtavan sosiaalityöntekijän arvion mukaan työpari seitsemään palvelutarpeen arviointiin, eikä sitä katsottu tarpeelliseksi 20 arvioinnissa. Tyhjäksi jäi neljä vastausta (N=31).

Suurimmassa osassa arviointeja (10) johtavat sosiaalityöntekijät olivat sitä mieltä, ettei ilmoittajaan ollut tarpeellista olla yhteydessä palvelutarpeen aikana. Vain kerran kävi ilmi, että ilmoittajaa olisi pitänyt tavoitella johtavan sosiaalityöntekijän mielestä enemmän. Kahdesti todettiin, että yhteydenotto puhelimitse oli riittävä, kolmesti ilmoittaja oli asiakas itse, ja viidessä lomakkeessa oltiin tyytyväisiä, että ilmoittaja oli kutsuttu aloitustapaamiseen. Vastauksista 10 oli jäänyt tyhjäksi, joten näistä voidaan päätellä, että ilmoittajaan oltiin yhteydessä riittävällä tavalla (N=31).

Sosiaalihuoltolain (L1301/2014) 41 § mukaan palvelutarpeen arvioinnista vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että arvioinnissa on käytettävissä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on palvelutarpeen arvioinnista vastaavan työntekijän pyydettävä heitä palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen. Pyydettyjen tahojen on velvollisuus osallistua palvelutarpeen arvioinnin laatimiseen. Säännöstä täydentää terveydenhuoltolain 69 §:n 2 momentti.

Verkostoyhteistyössä tuloksiemme mukaan on selvästi kehittämisen varaa. Työpari verkostosta saatiin tarvittaessa vain kymmenen kertaa, ja ilmoittaja oli kieltäytynyt yhteistyöstä viidesti.

Avoimista vastauksista kävi ilmi haasteita yhteistyöstä ilmoittajan kanssa. Esiin nousi tahoja, joiden kanssa alkutapaamisen jälkeen yhteisten aikojen löytäminen ei enää onnistunut. Ilmoittajaan oli myös joissakin tapauksissa vaikea saada yhteyttä, roolitus prosessissa oli epäselvää, ja yhdessä sovittuja asioita ei valitettavasti hoidettu.

”Ilmoittajan kanssa yhteistyö sujui ensin hyvin ja arviointi alkoi isolla verkostotapaamisella. Sen jälkeen yhteistyö sujui huonosti eikä yhteisiä aikoja löytynyt. Päädyin ottamaan seuraavalle tapaamiselle omasta toimistosta työparin, jotta tapaamisen sai toteutettua.” (Lomake 4)

”Yhteyttä ilmoittajaan vaikea saada. Yhteisen alkutapaamisen jälkeen yhteistyö helpottui. Pääsääntöisesti itse olin perheeseen yhteydessä ja sain tarvittavan tiedon sieltä.” (Lomake 20)

Verkostopalaveri katsottiin tarpeelliseksi 20 arvioinnissa (N=49), sitä ei katsottu tarpeelliseksi 18 arvioinnissa, ja puuttuvia vastauksia oli 11. Olemassa olevina verkostoina asiakkaalle mainittiin koulu (13), aikuissosiaalityö (2), neuvola (2), nuorisotoimi (2), perheneuvola (2), päivähoido (2), terveydenhuolto muu kuin neuvola (2), poliisi (1), oikeusedustus (1), rikosseuraamuslaitos (1), sosiaali- ja kriisipäivystys (1), sosiaalityöntekijä (1) ja toinen kunta (1). Uusina verkostona asiakkaille palvelutarpeen arvioinneissa mainittiin perheneuvola (3), päihdepalvelut (3), lapsiperheiden perhetyö (2), aikuissosiaalityö (1), hätäkeskus (1), lasten psykiatrian avohoitoyksikkö (1), oikeusedustus (1) ja poliisi (1).

Verkostoyhteistyötä tehtiin palvelutarpeen arviointien (N=49) aikana 44 kertaa. Useammassa palvelutarpeen arviossa verkostotyötä on tehty usean eri verkoston kanssa koska verkostopalaveri pidettiin vain 20 arvioinnissa.

Koulu nousi isoimmaksi yhteistyökumppaniksi jo olemassa olevana verkostona, mikä on luonnollista alaikäisten lasten kohdalla. Perheneuvolan kanssa tehtiin yhteistyöstä toiseksi eniten eli viidessä palvelutarpeen arvioinnissa. Perheneuvola oli uusi verkosto kolmessa tapauksessa. Aikuissosiaalityön ja päihdepalveluiden kanssa tehtiin kummassakin kolmesti yhteistyötä. Päihdepalvelut, lapsiperheiden perhetyö ja lasten psykiatrian avohoitoyksikkö olivat kaikissa tapauksissa uusi verkosto. Yhteistyötä ei näiden palvelutarpeen arviointien aikana tehty lainkaan edunvalvonnan, lasten kuntoutuspalveluiden, palo- ja pelastustoimen, seurakunnan, vammaispalvelun, tullin, työvoimahallinnon, vastaanottokeskuksen eikä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kanssa.

Johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan verkostoyhteistyössä yhteydenpito oli riittävää 19 arvioinnissa, sille ei ollut tarvetta lainkaan kymmenessä ja sen nähtiin olleen liian vähäistä

kahdessa arvioinnissa. Palvelutarpeen arviointien aikana eri verkostoihin oltiin yhteydessä 29 kertaa ja vain kolmesti johtava sosiaalityöntekijä arvioi, että sosiaaliohjaajan olisi pitänyt olla yhteydessä yhteistyöverkostoon (neuvola, päiväkotiki ja koulu). Keskimäärin verkostoihin oltiin yhteydessä 1,6 kertaa.

Palvelutarpeen arviointien (N=49) aikana työparina kotikäynnille osallistui työntekijä lastensuojelusta yhdeksän kertaa, joku muu kaksi kertaa ja ilmoittaja kerran. Muina työpareina mainittiin lapsiperheiden perhetyöntekijä ja näkövammaisten keskusliiton nuorisotyönkoordinaattori. Vastaamatta kysymykseen jätettiin 37 kertaa, mikä saattaa tarkoittaa sitä, ettei kotikäyntiä tehty arvioinnin aikana lainkaan tai sinne mentiin yksin.

Kotikäyntejä uusille asiakkaille ei Espoon kaupungin lastensuojelun suositusten mukaan tehdä yksin. Ennen kokeilumme aloitusta ohjeistimme kaikkia sosiaaliohjaajia pyytämään itselleen työparin kotikäynneille ensisijaisesti verkostoyhteistyökumppanista tai ainakin lastensuojelusta. Kotikäyntien yksin tekemiseen liittyy turvallisuus riskejä, emmekä halunneet vaarantaa kenenkään työturvallisuutta. Kuitenkaan emme tiedä oliko palvelutarpeen arvioinneista, kuinka moni täysin uusi asiakas ja kuinka monella oli entuudestaan lastensuojelun taustaa. Jos perhe siis on ollut työntekijälle tuttu, on kotikäynti voitu tehdä myös yksin.

Kyselylomakkeissa sosiaaliohjaajia ja johtavia sosiaalityöntekijöitä pyydettiin antamaan verkostoyhteistyölle arvosanat asteikolla 4-10 ja sille perustelut. Johtavat sosiaalityöntekijät antoivat sosiaaliohjaajien tekemälle verkostoyhteistyölle keskiarvoksi 8,8 ja sosiaaliohjaajat puolestaan antoivat verkostoyhteistyölle arvosanaksi 8,6.

Avoimissa vastauksissa sosiaaliohjaajat arvioivat palvelutarpeen arvioinnin aikana tehtyä viranomaisverkostoyhteistyötä ja yleisesti ottaen verkostojen kanssa työskentelyyn oltiin erityisen tyytyväisiä. Sosiaaliohjaajien mukaan viranomaisverkostoyhteistyö toimi, kun yhteistyö oli sujuvaa, tietojen jakaminen oli helppoa ja heiltä sai tärkeää tietoa ja havaintoja asiakkaasta. Sujuvuutta lisäsi, kun sovituista asioista ja suunnitelmista pidettiin kiinni, työpari arvioinnille saatiin verkostosta ja he osallistuivat myös kotikäynteihin ja jatkotyöskentelyyn. Yhteistyötä helpotti, kun verkoston työntekijä oli aktiivinen toimija ja oli yhteydessä arvioinnin aikana myös sosiaaliohjaajaan, tapaamisten järjestäminen onnistui sekä yhteinen ymmärrys asiakkaan tilanteesta muodostui heti ja toiminta oli nopeaa.

”Sain heti kiinni. Yhteistyö toimi hyvin; alkutapaaminen heidän kanssaan, koska tekivät LS-ilmoituksen. Sain lainata heiltä tilaa, kun tapasin nuoren yksin toisen kerran.” (Lomake 38)

”Ottaessani yhteyttä ilmoittajaan, sain heti tietää kuka henkilö tulee työparikseni palvelutarpeenarvointiin alkutapaamiseen.” (Lomake 25)

Johtavien sosiaalityöntekijöiden mielestä toimiva viranomaisverkostoyhteistyö oli riittävää, aktiivista, suunnitelmallista ja moniammatillista, jossa eri ammattilaisten osaaminen ja tieto hyödynnettiin ja päällekkäinen työ pyrittiin välttämään. Verkostoyhteistyö tehtiin tilanteen edellyttämällä laajuudella ja tarkkuudella sekä yhteistyö aloitettiin heti ilmoituksen saapumisesta lähtien ja verkosto otettiin mukaan alkutapaamiseen. Toimivassa verkostoyhteistyössä työpari arviointiin löydettiin verkostosta ja riittävä interventio saatiin syntymään ilman tapaamistakin.

”Hyvin aktiivista verkostoyhteistyötä, suunnitelmallista. Tavoitteet ja niiden toteutumisen seurausta.” (Lomake 13A)

Haasteita sosiaaliohjaajien mukaan verkostoyhteistyöhön toi tilanteet, joissa yhteyttä verkostoon ei saatu tai yhteistyö koettiin vaikeaksi. Yhteistyötä vaikeutti, kun verkostoyhteistyökumppani ei enää palannut asiaan yhteydenoton jälkeen, vaikka niin oli sovittu. Työlästä oli, kun alkutapaamisen jälkeen viestintä ei enää toiminut, verkosto ei lähtenyt mukaan yhteistyöhön ja parityöskentelyä ei saatu toimimaan. Yhteistyötä koetteli tilanteet, jossa huolta asiakkaan tilanteesta ei tuotu selvästi esille, sovituista toimenpiteistä ei pidetty kiinni, verkosto ei ollut aktiivinen yhteydenpidossa tai asian hoitamiselle ei annettu aikaa vaan vedottiin kiireeseen. Alkutapaaminen oltaisiin toivottu toteutuvan BBIC-arviointimallin mukaan, eikä normaalina verkostopalaverina. Lisäksi koettiin, että tapaamiset tulisi suunnitella etukäteen ja parilta toivottiin arvioivaa otetta palvelutarpeen arviointiin.

”Ajatus yhteistyöstä oli mielestäni osuva ja toimiva. Toteutus kuitenkin tökki aivan liikaa. Perhe ei ”ostanut” palvelua”. (Lomake 44)

”En saanut kiinni, vasta kun 4. kerralla (puhelin). Kukaan ei ottanut yhteyttä, vaikka näin sovittiin..” (Lomake 37)

Osa palvelutarpeen arvioinnin verkostoyhteistyöstä jäi johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan liian suppeaksi. Asiakkaan olemassa oleviin verkostoihin olisi ollut hyvä olla yhteydessä. Joissakin kohtaa verkostoyhteistyö jäi kokonaan uupumaan.

”Verkostoyhteistyölle ei ollut laajemmin tarvetta, mutta yhteys olisi ollut hyvä ottaa päiväkotiin ja neuvolaan.” (Lomake 7A)

Esiin nostettiin myös arvioinnit, joissa ei ollut selvästi johtavan sosiaalityöntekijän mukaan tarvetta verkostoyhteistyölle. Verkostoyhteistyötä ei nähty tarpeelliseksi sellaisissa palvelutarpeen arvioinneissa, jossa huoli perheen tilanteesta ei noussut ilmoituksessa tai arvioinnin aikana suureksi.

8.3 Lapsen tilanteen arviointi

Lapsen tilannetta arvioitaessa lasta ja vanhempaa on tavattu palvelutarpeen (N=49) arvioinnin yhteydessä seuraavasti (suluissa kuinka monta kertaa): huoltajat ja lapsi tavattiin yhdessä (37), huoltajat tavattiin ilman lasta (16) ja lapsi tavattiin yksin (11). Arvioinneissa lapsen omaa tapaamista ei katsottu tarpeelliseksi (25) ja lapsen omaan tapaamiseen ei otettu kantaa (13). Lasta ei tavattu lainkaan (7) arvioinnissa. Syiksi tapaamattomuudelle annettiin muun muassa lapsen nuori ikä, lapsen riittävä kontakti muuhun tahoon, soitetut puhelut katsottiin riittäviksi tai arviointi siirrettiin sosiaalityöntekijälle lastensuojelutarpeen arviointiin. Arvioinnin aikana huoltajiin oltiin yhteydessä keskimäärin vajaa kolme (2,8) kertaa. Lasta tavattiin yksin 0,3 kertaa palvelutarpeen arvioinnin aikana.

Lasta tavattiin palvelutarpeen arvioinnin (N=31) aikana johtavan sosiaalityöntekijän mielestä liian vähän kahdesti ja riittävästi 28 arvioinnissa. Yhdessä vastauksessa asiaan ei otettu kantaa. Johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan yhteydenpito huoltajiin palvelutarpeen arviointien aikana oli kaikissa vastauksissa riittävää (N=31).

Espoon kaupunki on valinnut palvelutarpeen arviointien sisällön tuottamisen viitekehikseksi BBIC- arviointimallin. Halusimme tarkastella, miten mallin käyttö näyttäytyy sosiaaliohjaajien palvelutarpeen arvioinneissa.

BBIC-arviointimallin mukaisesti arviointi jakautuu kolmeen osa-alueeseen: Vanhempien kyvyt, perhe ja ympäristö sekä lapsen tarpeet. Jokaisella osa-alueella arvioidaan aihe alueeseen liittyviä alakategorioita. Vanhempien kykyihin kuuluu kuusi osa-aluetta; perushoiva ja huolenpito, turvallisuus, sensitiivisyys ja tunneherkkyys, virikkeet, ohjaus ja rajat sekä arjen vakaus ja ennakoitavuus. Perhe ja ympäristö osa-alueeseen kuuluu seitsemän osa-aluetta, jotka ovat perhehistoria ja toiminta, perhe ja suku, asuminen, talous, työtilanne, perheen verkostot sekä yhteisön palvelut ja voimavarat. Lapsen tarpeita arvioidaan myös seitsemällä eri osa-alueella jotka ovat terveys, oppiminen, tunne-elämän kehitys ja käyttäytyminen, identiteetti, sosiaaliset suhteet, sosiaalinen käyttäytymisen sekä ikätasoinen kehitys ja taidot.

Seuraavaksi olemme koonneet sosiaaliohjaajilta saadut vastaukset kolmeen eri taulukkoon: vanhempien kyvyt (taulukot 4 ja 7), perhe ja ympäristö (taulukot 5 ja 8) sekä lapsen tarpeet (taulukot 6 ja 9).

	Ei herättänyt huolta	Herätti huolta, aihetta selvitetty laajemmin	Ei selvinnyt arvioinnin aikana	Yhteensä
Perushoiva / huolenpito	39	6	3	48
Turvallisuus	31	15	2	48
Sensitiivisyys, tunneherkkyys	32	11	5	48
Virikkeet	39	5	4	48
Ohjaus ja rajat	33	11	4	48
Arjen vakaus ja ennakoitavuus	33	12	3	48
Yhteensä	207	60	21	x

Taulukko 4: Vanhempien kyvyt

Palvelutarpeen arvioinneissa vanhempien kyvyt jäivät osa-alueista keskimmäiseksi, tasaisemmaksi, ei niin huolestuttavaksi osa-alueeksi. Turvallisuustekijöitä tästä osa-alueesta oli selvitetty eniten (15 kpl). Vanhempien kyvyistä kaikki osa-alueet saivat yli 30 kpl vastauksia ei herättänyt huolta osioon (N=48).

	Ei herättänyt huolta	Herätti huolta, aihetta selvitetty laajemmin	Ei selvinnyt arvioinnin aikana	Yhteensä
Perhehistoria ja toiminta	31	10	7	48
Perhe ja suku	38	6	4	48
Asuminen	39	7	2	48
Talous	38	7	3	48
Työtilanne	40	5	3	48
Perheen verkostot	34	8	6	48
Yhteisön palvelut / voimavarat	31	8	8	47
Yhteensä	251	51	33	x

Taulukko 5: Perhe ja ympäristö

Perhe ja ympäristö osio BBIC-arviointimallin arvioinnissa sai eniten vastauksia (251kpl) kohtaan ei herännyt huolta. Tehdyissä palvelutarpeen arvioinneissa perhe ja ympäristö oli siis vähiten huolestuttava aihealue. Tästä osa-alueesta eniten huolta herätti perhehistoria ja toiminta (10kpl).

	Ei herättänyt huolta	Herätti huolta, aihetta selvitetty laajemmin	Ei selvinnyt arvioinnin aikana	Yhteensä
Terveys	30	13	5	48
Oppiminen	37	8	3	48
Tunne-elämän kehitys ja käyttäytyminen	22	21	5	48
Identiteetti	29	7	12	48
Sosiaaliset suh-	30	15	3	48

teet				
Sosiaalinen käyttäytyminen	32	13	3	48
Ikätasoinen kehitys ja taidot	41	4	3	48
Yhteensä	221	81	34	x

Taulukko 6: Lapsen tarpeet

Lapsen tarpeet taas huolestuttivat eniten ja niitä selvitettiin (81kpl) laajemmin. Lapsen tarpeet olivat kuitenkin samanaikaisesti aihealue, joka jäi kokonaan eniten selvittämättä (34kpl). Lapsen tarpeista ikätasoinen kehitys ja taidot olivat koko BBIC -arviointimallin vähiten huolta herättävä aihe (41 kpl). Identiteettiä lapsen tarpeiden osa-alueesta ei selvitetty lainkaan (12kpl) ja se nousi myös koko mallin korkeimmaksi kappalemääräksi. Samaan osa-alueeseen eli lapsen tarpeisiin menee myös eniten huolta herättänyt aihe eli tunne-elämän kehitys ja käyttäytyminen jota selvitettiin laajemmin (21kpl).

Seuraavaksi olemme koonneet johtavilta sosiaalityöntekijöiltä saadut vastaukset kolmeen eri taulukkoon (vanhempien kyvyt, perhe ja ympäristö sekä lapsen tarpeet).

	Ei herättänyt huolta	Herätti huolta, aiheita selvitetty laajemmin	Herätti huolta, aiheita olisi pitänyt selvittää	Ei selvinnyt, olisi pitänyt selvittää	Yhteensä
Perushoiva / huolenpito	25	5	1	0	31
Turvallisuus	26	4	1	0	31
Sensitiivisyys, tunneherkkyys	25	6	0	0	31
Virikkeet	26	5	0	0	31
Ohjaus ja rajat	22	8	1	0	31
Arjen vakaus ja ennakoitavuus	18	11	2	0	31
Yhteensä	142	39	5	0	x

Taulukko 7: Vanhempien kyvyt

Vanhempien kykyjä olisi pitänyt johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan selvittää arvioinnin aikana enemmän kuin mitä sosiaaliohjaajat olivat selvittäneet (5kpl). Johtavien sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan arjen vakaus ja ennakoitavuus (11kpl) oli aihe-alue, josta oltiin eniten huolissaan ja sitä selvitettiin laajemmin.

	Ei herättänyt huolta	Herätti huolta, aiheita selvitetty laajemmin	Herätti huolta, aiheita olisi pitänyt selvittää	Ei selvinnyt, olisi pitänyt selvittää	Yhteensä
Perhehistoria ja toiminta	24	6	1	0	31
Perhe ja suku	23	6	1	0	30
Asuminen	24	6	1	0	31

Talous	23	7	1	0	31
Työtilanne	30	1	0	0	31
Perheen verkostot	23	7	1	0	31
Yhteisön palvelut / voimavarat	25	4	1	0	30
Yhteensä	172	37	6	0	x

Taulukko 8: Perhe ja ympäristö

Johtavien sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan aihealueista vähiten huolta herätti perhe ja ympäristö (172kpl), samoin kuin sosiaaliohjaajien arvioissa. Johtavien sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan kuitenkin kuudesta tämän osa-alueen aiheita olisi pitänyt selvittää, koska ne herättivät huolta. Työtilanne herätti huolta vain yhdessä tapauksessa, lopuissa arvioissa (30kpl) se ei herättänyt lainkaan huolta.

	Ei herättänyt huolta	Herätti huolta, aihetta selvitetty laajemmin	Herätti huolta, aihetta olisi pitänyt selvittää	Ei selvinnyt, olisi pitänyt selvittää	Yhteensä
Terveys	21	10	0	0	31
Oppiminen	20	11	0	0	31
Tunne-elämän kehitys ja käyttäytyminen	22	8	1	0	31
Identiteetti	26	1	0	1	28
Sosiaaliset suhteet	21	10	0	0	31
Sosiaalinen käyttäytyminen	23	7	1	0	31
Ikätasoinen kehitys ja taidot	25	5	1	0	31
Yhteensä	158	52	3	1	x

Taulukko 9: Lapsen tarpeet

Eniten huolta herätti lapsen tarpeet, niitä selvitettiin laajemmin (52kpl), kuten myös ohjaajien arvioissa. Oppiminen (11kpl) oli aihe-alue, joista oltiin eniten huolissaan ja sitä selvitettiin laajemmin. Myös terveys (10kpl) ja sosiaaliset suhteet (10kpl) huolestuttivat lähes yhtä paljon.

8.4 Konsultointi arvioinnin tukena

Sosiaaliohjaajien oli mahdollista konsultoida tarpeen vaatiessa johtavaa sosiaalityöntekijää palvelutarpeen arvioinnin aikana ja saada neuvoja arvioinnin tekemiseen. Näin oli tapahtunut 49 arvioinnista 31 tapauksessa. Yhteensä konsultointeja oli tehty 55 kertaa. Sosiaaliohjaajat olivat konsultoineet johtavaa sosiaalityöntekijää arvioinnin aloittamiseen, etenemiseen, päättämiseen ja yhteenvedon tekemiseen liittyvissä asioissa. Työparityöskentelyyn liittyvissä asi-

oissa kuten mistä saadaan työpari ja tavataanko asiakasta ilman työparia, oltiin käyty useam-
massa konsultoinnissa keskustelua.

”..uusi työpari omasta toimistosta kotikäynnille.” (Lomake 4)

”..Sovittu työpariksi sos.ohjaaja -> koska ajateltiin sosiaaliohjausta arvioinnin
jälkeen” (Lomake 34)

”..Linjattu miten arvioinnissa edetään, sovittu työpariksi sosiaaliohjaaja.” (Lo-
make 36)

Lisäksi oltiin pyydetty neuvoa asiakasohjaus asioissa, asiakirjapyyntöjen ohjeistamisessa, tuki-
palvelu mahdollisuuksissa, verkostotapaamisiin sekä tapaamisiin liittyvissä asioissa kuten lin-
jattu ketä kutsutaan alkutapaamiseen ja tulee tavata arvioinnin aikana. Keskustelua on käyty
myös lapsen tapaamisen välttämättömyydestä tilanteesta riippuen ja sosiaalityöntekijän tar-
peesta palvelutarpeen arviointiin.

”..linjattu, ettei lasten tapaaminen ole välttämätön, koska lapsella pitkäaikai-
nen koulupsykologin kontakti olemassa.” (Lomake 39)

Esiin nousi myös, että johtavaa sosiaalityöntekijää on konsultoitu lapsen kohdistuvasta väki-
vallasta ja poliisille tehtävästä tutkintopyynnöstä.

”..haastava selvitys; omien ajatusten selvittäminen (”peilaaminen”) sekä selvi-
tyspyyntö poliisille sekä sosiaalityöntekijän ottaminen mukaan arvioimaan las-
tensuojelun tarvetta.” (Lomake 97)

Esimieheltä on saatu tukea ja kannustusta arvioinnin jatkamisessa vastoinkäymisiä kohdates-
sa, sekä pystytty refleктоimaan ja peilaamaan omaa työtä asiakasperheen kanssa.

”.. Reflektointia esimiehen kanssa seuraavaan asiakkaan tapaamiseen + kerrottu kaikki
muut asiakasprosessit, missä vaiheessa olen. Konsultointi hyvä ja riittävä.” (Lomake
45)

8.5 Palvelutarpeen arvioinnin päättäminen

Palvelutarpeen arvioinnin päätyttyä kirjalliseen yhteenvedoon kootaan lapsen, huoltajan ja
työntekijän näkemys lapsen tilanteesta ja mahdollisista tuen tarpeista.

Tutkimuksemme mukaan lapsen näkemys selvitettiin 27 arvioinnissa (N=49). Lapsi 19 oli arvioinnista täysin samaa mieltä tai osittain samaa mieltä työntekijän kanssa. Osittain erimieltä tai täysin erimieltä arvioinnista oli 8 lasta. Huoltajista 38 oli arvioinnista täysin samaa mieltä tai osittain samaa mieltä työntekijän kanssa. Osittain erimieltä ja täysin erimieltä arvioinnista oli 6 huoltajaa. Lapsi ei ottanut kantaa tai lapsen mielipide ei selvinnyt 18 tapauksessa, mikä on 40 prosenttia vastauksista, kun huoltajien kohdalla vain kahdessa vastauksessa ei huoltajan mielipide selvinnyt.

Kirjalliseen yhteenvedoon tulee kirjata toimenpiteet, joita työntekijän arvion mukaan lapsi tai perhe tarvitsee tai ei tarvitse. Vastauksia toimenpiteisiin saatiin 48 (N=49). Palvelutarpeen arviointien päätteeksi toimenpiteinä olivat (suluissa kuinka monta kertaa): ohjaus peruspalveluihin tai muihin palveluihin (16), lapsella arvioitiin olevan mahdollisesti erityisen tuen tarve ja todettiin, että lastensuojelun tarve on arvioitava sosiaalityöntekijän toimesta (7), olemassa olevien palvelujen katsottiin olevan riittävät (6) sekä sosiaalihuollon asiakkuuteen siirtyi (4). Palvelutarvetta ei ollut arvioinnin mukaan lainkaan 15 arvioinnissa. Palvelutarpeen arviointeja koko Espoon lastensuojelussa tehtiin 1.1-31.10.2016 välisenä aikana 2745 kpl, näistä 278kpl jäi sosiaalihuollon asiakkuuteen.

Johtavilta sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin mitä toimenpiteiden olisi pitänyt olla palvelutarpeen arvioinnin päätyttyä ja vastauksia saatiin 31 (N=31). Johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan (suluissa kuinka monta kertaa): he olivat samaa mieltä sosiaaliohjaajan arvioista (22), asiakkaalla ei ollut heidän mukaansa palvelutarvetta lainkaan (4), olemassa olevat palvelut olisivat olleet riittävät (2), ohjaus peruspalveluihin olisi pitänyt tehdä (2) sekä sosiaalihuollon asiakkuus olisi voitu aloittaa (1). Kahdessa arvioinnissa johtava sosiaalityöntekijä olisi tehnyt ohjauksen peruspalveluihin, joista toinen olisi ollut nuorisopoliklinikka ja toinen lastenvalvojan eroneuvonta.

Palvelutarpeen arviointi voi kestää lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolain mukaan korkeintaan kolme kuukautta. Espoon lastensuojelu pyrkii tarkastelemaan palvelutarpeen arvioinnin prosessia ja saamaan käsittelyajat 60 päivään. Sosiaaliohjaajien tekemien palvelutarpeen arviointien keskimääräinen käsittelyaika oli 54,5 päivää. Vastauksia käsittelyajasta saatiin 45 (N=49), neljästä vastauksesta käsittelyaikaa ei voitu laskea, koska näihin ei oltu merkitty aloitus- tai lopetuspäivämääriä. Arviointeja, jotka kestivät yli 60 päivää, oli 19 kappaletta ja arviointeja joissa meni yli 90 päivää, oli 4 kappaletta. Näyttäisi siltä, että sosiaaliohjaajien tekemät palvelutarpeen arvioinnit saavuttavat tällä prosessilla tavoitteen keskiarvallisesti, mutta käsittelyajassa on vielä vaihteluväliä aina kahdesta päivästä 105 päivään. Pitkiä käsittelyaikoja selitti muun muassa haastava yhteistyö verkoston kanssa, työparin pyyntö jakotiimistä (kerran viikossa oleva jakotiimi, jossa asiakkuudet ja työparit jaetaan toimiston sisällä), per-

heen / verkostojen tapaamiset ja käynnistetty palvelu sekä verkoston kanssa sovittu seuranta-aika.

Palvelutarpeen arvioinnit koko Espoon lastensuojelussa on 1.1-31.10.2016 saatu tehtyä kolmen kuukauden aikana 93,9 prosenttisesti. Vuonna 2015 sama luku oli 81,0 prosenttia. Vuosi 2016 ei ole vielä tilastossa kokonaisuudessaan, joten tilanne voi vielä muuttua.

8.6 Palvelutarpeen arviointien onnistuminen

Sosiaaliohjaajia ja johtavia sosiaalityöntekijöitä pyydettiin antamaan koko palvelutarpeen arvioinnille arvosana onnistumisesta asteikolla 4-10 ja heitä pyydettiin perustelemaan vastaus. Johtavat sosiaalityöntekijät antoivat sosiaaliohjaajien tekemille palvelutarpeen arvioinneille kokonaisarvosanan, jonka keskiarvo oli 8,7. Kokonaisarvosanan keskiarvosta voidaan päätellä, että ohjaajien tekemiin palvelutarpeen arviointeihin oltiin tyytyväisiä. Sosiaaliohjaajat antoivat itselleen palvelutarpeen arvioinneista kokonaisarvosanaksi keskiarvon 8,8. Lajittelimme vastaukset arvosanan mukaisesti kolmeen eri ryhmään, koska analyysissämme huomasimme, että näihin liittyi yhdistäviä asioita. Ryhmiksi tulivat onnistunut palvelutarpeen arviointi, hyvin tehty palvelutarpeen arviointi ja kehitettävää palvelutarpeen arvioinnissa.

8.6.1 Onnistunut palvelutarpeen arviointi

Sosiaaliohjaajat arvioivat palvelutarpeen arvioinnin onnistuneeksi, kun perhetapaamiset, yhteistyö vanhempien kanssa ja verkostoyhteistyö toimivat kiitettävästi. Onnistuneissa palvelutarpeen arvioinneissa tehtiin kotikäyntejä ja lapsi tuli kuulluksi. Työparityöskentelyä osattiin hyödyntää koko perheen kanssa, työote oli asiakaslähtöinen ja interventio perheeseen oli kattava. Palvelutarpeen arvioinnit saatiin tehty nopealla aikataululla ja tarvittavassa laajuudessa. Asiakkaan tilanteeseen oli osattu puuttua oikea-aikaisesti ja ohjattu oikeiden palvelujen piiriin. Lisäksi oli syntynyt kokemus siitä, että vaatavuustaso palvelutarpeen arvioinnissa oli sopiva, sillä se oli hyvä yksin tehtäväksi selvitykseksi.

”Aikataulu: yhteydenotto huoltajaan ja tapaaminen saatiin sovittua nopealla aikataululla. 1 tapaaminen oli riittävä, vanhemmat hyvässä yhteistyössä ja pitivät tapaamista tärkeänä. Tapaamisesta jäi tunne, että varhainen puuttuminen tuli oikeaan hetkeen ja oli riittävää.” (Lomake 16)

”Asiakas äitiä tavattu kahdesti, lapsi myös tavattu niin, että toinen työntekijä keskusteli äidin kanssa toisen leikkiessä lapsen kanssa tätä havainnoiden. ..” (Lomake 11)

Verkostojen kanssa tehtävä yhteistyö oli sosiaalihjaajien mukaan joustavaa ja ammatillista, sillä asiakasperheen tilannetta tarkasteltiin monipuolisesti. Lisäksi koettiin, että kaikkien asiakkaan verkostojen läsnäolo verkostotapaamisella oli tärkeää, jotta kaikki saivat samat tiedot ja vastuunjakaminen hoidettavista asioista onnistui samalla kertaa. Huoltajien myönteinen suhtautuminen verkostoyhteistyöhön, ja sosiaalihjaajilta saatu tuki palvelutarpeen arvioinnin aikana nousivat esiin positiivisina kokemuksina.

Sosiaalihjaajat osasivat katsoa palvelutarpeen arvioinnin kokonaisuutta myös kriittisesti. Joissakin arvioinneissa BBIC-arviointimalli koettiin liian laajaksi kokonaisuudeksi. Lisäksi nostettiin esiin, että lapsen tapaaminen yksin ei aina ole välttämätöntä tai tarpeellista, jos lapsi esimerkiksi puhuu vanhempien läsnä ollessa eikä huolta vanhemmuudesta herää. Lisäksi nostettiin esille, että ilmoitus kohtaisesti on arvioitava, kuinka kattavasti palvelutarpeen arviointi on järkevää tehdä.

”..BBIC-mallin arviointi on mielestäni liian laaja kokonaisuus. Ilmoituksen mukaan pitää arvioida kuinka kattavasti perheen asioista on järkevää kysellä.”
(Lomake 42)

Lisäksi huomioitiin, että asiakkaan näkemystä arviointiin olisi voitu vielä tarkentaa ja arvioinnin eri osa-alueisiin olisi voitu kiinnittää enemmän huomiota, jotta arviointi ei olisi jäänyt joiltain osin pintapuoliseksi.

”..Asiakkaan kanssa olisi voitu keskustella tarkemmin, miltä arviointi tuntui/miten toteutui.” (Lomake 8)

” ..Ehkä lapsen arkirutiineja olisi voinut vielä tarkentaa.” (Lomake 43)

Arvioinneissa nousi esiin, että sosiaalihjaaja oli saanut kokemuksen kesken jääneestä arvioinnista, siitä että palvelutarpeen arviointia ei asiakkaan kohdalla koettu välttämättömäksi sekä oli perusteltua olla tapaamatta lasta, koska huoli varsinaisesti liittyi lapseen ja arki sujuu lähihuoltajan kanssa hyvin.

”Arviointi toteutui aluksi hyvin, tapaamiset saatiin sovittua ja asiakkaat tulivat paikalle. Viimeiselle sovitulle ajalle he eivät kuitenkaan saapuneet eivätkä vastanneet enää yhteydenottoihin. -- ” (Lomake 30)

”Palvelutarpeen arviointi onnistui hyvin ja yhteistyö perheen kanssa oli hyvin toimivaa. Koen, että palvelutarpeen arvioinnin ei välttämättä olisi ollut tarpeen, mutta esimies ohjeisti sen tekemään.” (Lomake 31)

”Ilmoituksesta mietittiin ensin, ettei välttämättä vanhempien pitkien puhelujen jälkeen olisi tarvetta tavata, koska huoli ei suoranaisesti liittynyt lapseen vaan tapaajaisän ja lapsen tapaamisiin sekä isän tämänhetkiseen tilanteeseen eikä lastensuojelulla ole keinoja auttaa niissä. Tuntui turhalta tavata 3-vuotiasta lasta tässä arvioinnissa, jolla sujui arki lähivuoltajan kanssa. Vanhemmat tavattiin, koska yhteisen keskustelun juuri eronneiden vanhempien välillä ajateltiin olevan kuitenkin hyvä interventio.” (Lomake 7)

Johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan onnistuneessa palvelutarpeen arvioinnissa verkostoyhteistyö oli toimivaa, sosiaaliohjaajalla oli lapsilähtöinen työote, vuorovaikutus asiakkaan ja sosiaaliohjaajan välillä korostui ja tapaamisia järjestettiin useita, niin toimistolla kuin perheen kotona. Interventio oli riittävä ja osattiin oikea-aikaisesti puuttua asiakkaan tilanteeseen. Lapsi saatiin sitoutettua työskentelyyn ja yhteistyö oli onnistunutta. Johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan niin lapsen kuin vanhempien kanssa sosiaaliohjaajat olivat luoneet onnistuneen vuorovaikutussuhteen ja yhteistyö oli laaja-alaista ja tiivistä. Arvioinneissa, joissa lasta ei tavattu, koettiin, että vanhempien tapaaminen oli riittävä interventio ja oli perusteltua olla tapaamatta lasta.

”Palvelutarpeen arviointi tehty lapsilähtöisesti, nuorta tavattu yhteensä kolme kertaa, arviointi päätetty hyvin siirtämällä tieto olemassa oleviin palveluihin.” (Lomake 8A)

Lisäksi palvelutarpeen arvioinnin yhteenveto oli kattava, laaja ja perusteellinen sekä arviointi eteni sopivassa ajassa tarkoituksenmukaisesti ja ajankäyttö oli järkevää. Arviointi oli osattu selvittää tärkeimmät asiat huomioiden lapsen ikä ja ilmoituksen sisältö.

”Arviointi tehty riittävässä laajuudessa. Tapaamisessa ei herännyt huolta, eikä tarvetta yhteistyöhön verkostojen kanssa. Arvioinnissa selvitetty tärkeimmät asiat ottaen huomioon lapsen ikä ja ilmoituksen sisältö.” (Lomake 28A)

Verkostoyhteistyö korostui selvästi onnistuneissa palvelutarpeen arvioinneissa. Johtavat sosiaalityöntekijät kokivat, että sosiaaliohjaajat olivat osanneet hyödyntää eri verkostoja ja yhteistyö oli sujuvaa ja moniammatillista. Perheen tilannetta selvitettiin yhteistyössä verkostojen kanssa ja vanhemmat tavattiin sovitusti. Arvioinnin päättäminen toteutettiin onnistuneesti, kun tieto siirrettiin asiakkaan olemassa oleviin palveluihin.

”Hieno yhteistyö koulukuraattorin kanssa. Arvioinnin jälkeen alkoi SHL-asiakkuus, jossa yhteistyö kuraattorin kanssa jatkuu. Yhteenveto lapsen tilanteesta on laaja ja perusteellinen.” (Lomake 11A)

Ainoa toive, joka kävi ilmi yhdestä lomakkeesta, oli johtavan sosiaalityöntekijän mukaan yhteistyö kaikkien olemassa olevien verkostojen kanssa. Olisi hyvä muistaa, että tietoa kerättäisiin mahdollisimman laajasti ja kaikki verkostot otettaisiin huomioon.

”Hyvä yhteistyö lapsiperheiden perhetyön kanssa ja tuki järjestyi heiltä. Kouluun olisi voinut olla vielä yhteydessä.” (Lomake 12A)

8.6.2 Hyvin tehty palvelutarpeen arviointi

Palvelutarpeen arviointi oli sosiaaliohjaajien mielestä tehty hyvin, kun yhteistyö ilmoittajan, perheen ja verkostojen kanssa oli hyvää. Palvelutarpeen arviointi saatiin tehtyä nopealla aikataululla, lapsen sekä vanhemman tapaaminen oli toteutunut, ja perhe ohjattu oikeiden palvelujen piiriin. Koettiin, että osattiin puuttua oikea-aikaisesti perheen tilanteeseen. Oikea-aikaiseksi puuttumiseksi koettiin tilanteet, kun huoli lapsesta nousi niin vanhemmalta kuin verkostolta ja apu perheelle saatiin nopeasti.

”-- Äidin mukaan arviointi-prosessi johti selvästi muutokseen parempaan lapsen käytöksessä.” (Lomake 28)

Sosiaaliohjaajien mukaan oikea-aikaisen puuttumisen kohdalla huomioitiin myös se, että aina ei ole tarpeellista tavata tai kuulla kaikkia perheen lapsia. On perusteltua olla tapaamatta lapsia, jos perhe saa joka tapauksessa tarvitsemansa avun.

”Asiakas tuli autetuksi, mutta kaikkia lapsia ei tavattu eikä kuultu. Toisaalta tärkein oli, että perheen tilanne ja toimeentulo tuli pääpiirteissään arvioitua ja pakottaa ei voinut ottamaan esim. kotipalvelua vastaan, koska oli tullut vireille yhteydenotтона” (Lomake 4)

Hyvänä koettiin sosiaaliohjaajien mukaan se, kun arvioinnin aikana yhteistyö verkostojen ja kodin kanssa vahvistuivat. Arvioinnin venyminen koettiin myös positiivisena asiana silloin, kun asiakkaan asiat järjestyivät olemassa olevan verkoston tuen avulla. BBIC-arviointimalli koettiin ainakin yhdessä arvioinnissa onnistuneeksi malliksi keskustelulle sen kattavuuden takia.

Tyytymättömiä sosiaaliohjaajat olivat siihen, että tapaamisia oli liian vähän, jouduttiin tekemään motivointi työskentelyä asiakkaan kanssa, jotta he saapuisivat alkutapaamiseen tai asi-

akkaan tarpeisiin ei pystytty vastaamaan. Lisäksi palvelutarpeen arvioinnin venyivät, jos yhteistyö verkostojen kanssa oli hankalaa, työparityöskentely ei toiminut tai vanhempiin ei saatu yhteyttä. Palvelutarpeen arvioinneissa jäätiin kaipaamaan selkeämpää ja aktiivisempaa roolia niin verkostolta kuin ilmoittajaltakin. Kriittisenä näkökulmana nousi esiin palvelutarpeen arviointien aloittaminen sosiaaliohjaajan toimesta liian kevyin perustein. Koettiin, että tapausten jakotilanteessa perheen tilanteeseen tulisi tutustua tarkemmin ja käydä läpi kuulluisiko esimerkiksi sosiaalityöntekijän olla mukana arvioinnin teossa.

Johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan palvelutarpeen arvioinnit sosiaaliohjaaja vetoisesti oli hyvin tehty, kun se oli tehty riittävässä laajuudessa, vaatavuustaso vaikutti sopivalta, arviointi oli tehty yhteistyössä verkoston ja perheen kanssa. Johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan palvelutarpeen arvioinnit oli tehty tiiviisti ja selvitetty tärkeimmät asiat. Lapsen mielipide ja tilanne oli selvitetty arvioinnissa, mikä kertoi lapsen kuulluksi tulemisesta.

”Arviointi aloitettiin, koska äidin alkoholinkäytöstä nousi huoli. Arvioinnissa ei selvästi tullut esiin äidin oma näkemys päihteidenkäytöstään. Arvioinnissa selvisi kuitenkin hyvin lapsen mielipiteet ja tilanne.” (Lomake 29A)

Johtavat sosiaalityöntekijät jäivät toisaalta kaipaamaan aktiivisempaa verkostoyhteistyötä. Lisäksi ilmeni, että ilmoitusten arviointiin on kiinnitettävä lisää huomiota ja tarkkuutta, jotta voidaan välttää mahdolliset työntekijävaihdokset arvioinnin aikana.

”-- ..tilanteen paremmin selvittyä todettiin, ettei LS-asiakkuustarve.
- Olisiko voinut päätellä jo pelkästä ilmoituksesta, jolloin työntekijävaihdosta ei olisi tarvittu?” (Lomake 17A)

8.6.3 Kehitettävää palvelutarpeen arvioinnissa

Sosiaaliohjaajien palvelutarpeen arvioinneissa, jotka arvioitiin kriittisemmin, nousi esiin, että palvelutarpeen arviointi jäi liian lyhyeksi tai se venyi liian pitkäksi, arviointi oli haastavaa tai kyseessä oli selvästi jonkun muun palvelun tarpeen asiakas, eikä palvelutarpeen arviointia ollut tarpeellista jatkaa.

”Kyseessä selkeä nuorisopsykiatrian potilas, jolle ei sosiaalihuollossa tarvetta jatkaa. Perhe ei motivoitunut yhteistyöhön.” (Lomake 36)

Haastavaksi palvelutarpeen arvioinnin sosiaaliohjaajien mukaan tekivät perheen vanhempien ristiriidat, jotka olivat jatkuneet jo pidempään, eikä aikaisempi asiakkuus lastensuojelussa ollut tuottanut tarvittavia tuloksia. Palvelutarpeen arvioinnin onnistuminen arvioitiin myös huonommaksi, kun perhe ei ollut motivoitunut yhteistyöhön. Liian lyhyeksi palvelutarpeen

koettiin jäävän, kun toisella tapaamisella nousi lastensuojelullinen huoli perheen tilanteesta ja oli syytä avata lastensuojelun asiakkuus. Eräässä arvioinnissa varhainen puuttuminen jäi tekemättä, koska huoli ei ollut vielä suuri ja vanhemmat eivät kokeneet sitä tarpeelliseksi. Sosiaaliohjaaja pohti, että toisen työntekijän kanssa perheen tilanteen arvioiminen olisi ollut kohdallaan ja mahdollisesti yhdessä olisi pystytty sanoittamaan paremmin huolta perheen tilanteesta ja motivoimaan heidät varhaiseen puuttumiseen.

Palvelutarpeen arvioinnit, joissa johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan oli kehitettävää, koettiin liian suppeiksi. Perheen tilannetta olisi ollut syytä selvittää enemmän tai jäätettiin kaipaamaan laajempaa ohjausta perheeseen.

”Arvioinnissa oli voinut olla enemmän ohjausta, mistä perhe saisi enemmän tukea erotilanteessa ja isän voinnissa.” (Lomake 6A)

Huonona johtavien sosiaalityöntekijöiden mukaan, nähtiin asiakkaan näkökulmasta työntekijän vaihdos sosiaaliohjaajasta sosiaalityöntekijäksi tapauksessa, jossa sosiaalityöntekijän tarve oli ilmeinen. Johtava sosiaalityöntekijä jäi miettimään, olisiko palvelutarpeen arvioinnin voinut alun perin jakaa sosiaalityöntekijälle.

8.7 Kokeilun herättämiä ajatuksia

Sosiaaliohjaajilla ja johtavilla sosiaalityöntekijöillä oli mahdollisuus kyselylomakkeen lopussa tuoda esiin onnistumisia ja haasteita palvelutarpeen arvioinnista. Mahdollista oli tuoda esiin niitä asioita, jotka tulisi huomioida jatkossa sosiaaliohjaajien tehdessä palvelutarpeen arviointoja. Sosiaaliohjaajilla oli mahdollisuus kommentoida omasta ammatillisesta näkökulmasta mikä palvelutarpeen arvioinnissa oli haastavaa, missä olisi mahdollisesti tarvinnut tukea ja oliko tuki saatavilla.

Huomioista kävi ilmi, että sosiaaliohjaajat ovat saaneet hyviä kokemuksia arviointien teosta. He kokivat sekä onnistuneensa niissä, että kohdanneensa haasteita. Työvälineiden ja työskentelymuotojen toivottiin olevan kunnossa ja selvillä, ennen arvioinnin tekemistä. Sosiaaliohjaajat kokivat joukossa olleen arvioita, joita oli helppo yksin hoitaa ja esimieheltä sai tarvittaessa tukea. Palvelutarpeen arviointien vaatavuustaso koettiin useimmiten sopivaksi osaamiseen nähden.

Palvelutarpeen arvioinnin aikana huomioitiin, ettei sosiaalihuoltolainmukaiselle yhteydenotolle ole kunnollista lomaketta, eikä sosiaalihuoltolain mukaisten tukitoimien myöntäminen ole selkeästi ohjeistettu. Muutamasta arvioinnista nousi esiin, että käsittelemättömyyspäätösten tekeminen tulisi huomioida paremmin. Ilmoituksista, jotka eivät johtaneet toimenpiteisiin, olisi voitu tehdä käsittelemättäjäätämispäätös seitsemän vuorokauden sisällä.

Sosiaaliohjaajien kommenteista nousi esiin, että lapsen tapaaminen työskentelyn aikana koetaan tärkeäksi. Kokonaisvaltainen arviointi perheen tilanteesta nähdään tarpeelliseksi, jotta ei jäisi niin sanottuja puhumattomia asioita, jotka kuitenkin vaikuttavat perheen arkeen. Koettiin, että lapsen tilanteen selvittäminen on hyvä tehdä, vaikka tilanne ei olisi huolestuttava.

Yhtenä haasteena nousi useampien kommenteissa työpariuden tuomat haasteet. Työparin tullessa muualta kuin sosiaalipalveluista, koettiin, että tulisi olla yhteinen ymmärrys ja tieto sosiaalihuoltolain mukaisesta palvelutarpeen arvioinnista, jotta työskentely sitouduttaisiin asiakkaan hyväksi. Kokemuksia oli työparin saamisesta niin toisesta sosiaaliohjaajasta kuin kentältä kuten koulusta tai perheneuvolasta. Työparin valitsemista tulisi arvioida tapauskohtaisesti. Haastavaksi koettiin myös saada sosiaalityöntekijä ymmärtämään sosiaaliohjaajan huoli, miksi työpariksi tarvitaan sosiaalityöntekijä. Aikataulujen saaminen sopivaksi niin yhteistyöverkostojen kuin vanhempien kanssa koettiin ajoittain haastavaksi. Työpari työskentelyä pidettiin monessa arviossa kuitenkin hyvin tärkeänä, miltei välttämättömänä.

Selkeämpää linjausta jäätin kaipaamaan sille, milloin sosiaalihuoltolain palvelutarpeen arviointi on asiakkaalle vapaaehtoinen ja milloin arviointi toteutetaan lastensuojelulain nojalla vastustuksesta huolimatta. Esiin nousi myös, että sosiaaliohjaajien tämän hetkiset tekeillä olevat palvelutarpeen arvioinnit alkavat sekä lastensuojeluilmoituksista, että sosiaalihuoltolainmukaisista yhteydenotoista. Kehittämisiideana heräsi, että jatkossa sosiaaliohjaajat voisivat ottaa sosiaalihuoltolainmukaiset yhteydenotot ja vapaaehtoisuuteen perustuen kysyä haluaako perhe palvelutarpeen arviointia. Perheellä nähdään olevan oikeus valita, kun huoli ei ole vielä suuri.

Syksyllä 2016 Espoon kaupungin lakimies Kati Saastamoinen täsmensi sosiaalihuoltolain mukaista palvelutarpeen arviointia seuraavasti; täysi-ikäinen ihminen voi omissa asioissaan valita haluaako palvelutarpeen arviointia tehtäväksi ja missä laajuudessa. Täysi-ikäinen voi pyytää apua esimerkiksi talousongelmiin, mutta kieltäytyä keskustelemasta parisuhteestaan. Kun kyseessä on ala-ikäiselle lapselle tehtävä palvelutarpeen arviointi, ei aikuinen (huoltaja tai vanhempi) voi määrittellä arvioinnin laajuutta. Lapsen tilanne arvioidaan sosiaalihuollossa siinä laajuudessa kuin sen katsotaan olevan tarpeellista. Saastamoinen myös kertoi, että ratkaisun siitä selvitetäänkö palvelutarpeen arvioinnin aikana lastensuojelun tarve, tekee aina sosiaalityöntekijä. Vasta sosiaalityöntekijän ratkaisun jälkeen lastensuojeluilmoitus voi johtaa sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarpeen arvioon, jossa lastensuojelun tarvetta ei selvitetä.

Johtavien sosiaalityöntekijöiden huomioista kävi ilmi, että sosiaaliohjaaja oli ottanut lastensuojelun tarpeen esiin ilman sosiaalityöntekijän mukanaoloa.

”Soso oli ottanut kantaa myös ls-asiakkuuteen ilman sostt mukanaoloa. Näin ei olisi saanut toimia.” (Lomake 26A)

Mikäli sosiaaliohjaajalla palvelutarpeen arvioinnin aikana herää huoli siitä, että lastensuojelun tarve tulisi arvioida, tulee hänen pyytää itselleen työpariksi sosiaalityöntekijä. Sosiaaliohjaaja ei sosiaalihuoltolain mukaisissa arvioinneissaan saa ottaa kantaa erityisen tuen tarpeeseen eikä lastensuojelutarpeeseen. Sosiaaliohjaaja ottaa kantaa vain siihen ovatko sosiaalihuollon palvelut tarpeellisia, mitä niiden tulisi olla tai päätetäänkö sosiaalihuollon asiakkuus.

Lisäksi nousi esiin, että palvelutarpeen arviointi olisi vaatinut laajempaa selvitystä perheen palvelujen tarpeesta.

”Etäisän alkoholinkäyttöä olisi pitänyt selvittää enemmän ja, että onko hänellä siihen riittävä hoito/tuki.” (Lomake 6A)

Johtava sosiaalityöntekijä oli huomoinut myös onnistuneen palvelutarpeen arvioinnin, jossa kartoitus oli tehty hyvin ja asiakkaalle oli löydetty oikea palvelu, johon siirto tapahtui onnistuneesti.

”Tässä case näkyy, että nuorelle oli aikaa, ohjaaja tapasi häntä useasti. Sosiaalityöntekijällä ei välttämättä raskaamman ls-työn ohella olisi ollut aikaa ”kevyempään” shl asiakkaaseen. Hyvä kartoitus, tuki ja saattaen siirto oikeisiin palveluihin. Jatkossa aikuissostyön nuorten tiimi hoitaa.” (Lomake 24A)

9 Yhteenveto ja johtopäätökset

Opinnäytetyömme tarkoituksena on ollut selvittää, miten sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arvioinnin prosessi toimii Espoon lastensuojelun avopalveluiden kokeilussa. Lisäksi olemme tuoneet johtopäätöksissä ja pohdinnassa esiin kehittämideoita siihen, kun sosiaaliohjaajat, ja muut peruspalveluiden toimijat, tekevät Espoossa sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja. Tässä luvussa teemme yhteenvedon opinnäytetyömme keskeisistä tuloksista, pohdimme johtopäätöksiä, tutkimuksen toteutumista ja jatkotutkimusaiheita. Lopuksi pohdimme opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä.

9.1 Keskeisten tutkimustulosten tarkastelu ja pohdinta

Tutkimustulosten ja tilastojen mukaan yhteydenottoja tulee vielä enimmäkseen lastensuojeluilmoituksina Espoon lastensuojelun avopalveluihin. Tuloksen perusteella tuli esiin, että sosiaalihuollon työntekijöille ja yhteistyökumppaneille tarvitaan vielä koulutusta siitä, miten eri

ilmoitukset tehdään. Sosiaalihuoltolain mukaisten yhteydenottojen ja ilmoitusten määrä tulisi saada kasvuun ja lastensuojeluilmoitusten määrä laskuun. Kehittämiskohteena tuloksistamme nousi esiin, että sosiaaliohjaajat sekä johtavat sosiaalityöntekijät kokivat tärkeäksi ilmoitusten huolellisemman jakautumisen työntekijöiden välillä. Ilmoituksesta väärin arvioitu lähtötilanne aiheutti työntekijävaihdoksen, kun palvelutarpeen arvioinnin aikana huomattiinkin, että lastensuojelupalvelujen tarve tulee selvittää.

Lastensuojelupalvelujen arvioiminen ei kuitenkaan tarkoita palvelutarpeen arvioinnin päättymistä. Sosiaaliohjaajan olisi hyvä jatkaa arviointia sosiaalityöntekijän kanssa tai päättää arvio sosiaalityöntekijän kanssa todeten, että lastensuojelupalvelut ovat perheelle välttämättömiä, jolloin lastensuojelun asiakkuus avataan. Kokemus siitä, ettei työntekijän vaihdos ollut hyvä, johtuu ehkä siitä, että uuden ihmisen mukaan tulo voi tarkoittaa askeleen taaksepäin ottamista ja asian kertaamista joltain osin.

Tutkimustuloksista on nähtävissä sosiaaliohjaajien tekemissä palvelutarpeen arvioinneissa ilmoitusten tai yhteydenottojen syyluokat koulunkäynti ja opiskelu sekä lapsen päihteiden käyttö tai muu riippuvuus nousivat isoimmiksi. Ilmoituksen syyluokka ei kuitenkaan ole riittävän tarkka peruste siihen, että ilmoitus voitaisiin jakaa sosiaaliohjaajalle. Ilmoitukselle valitaan vain yksi syykoodi, mutta lapsen tilanne saattaa itsessään olla moniongelmainen ja sisältää useita eri huolenaiheita. Esimerkiksi tilanne, jossa koululta tullessa ilmoituksessa ilmaistaan huolta lapsen vuorokausirytmistä, voitaisiin jakaa sosiaaliohjaajalle. Tilanne jossa huoli liittyy lapsen psyykkiseen vointiin olisi hyvä kuitenkin jakaa sosiaalityöntekijälle, koska lapsen tilanteessa olisi hyvä arvioida onko hän erityistä tukea tarvitseva tai lastensuojelupalveluiden tarpeessa. Ilmoitusten syyluokituksista saadaan mahdollisesti keväällä 2017 parempi kuva siitä, millaisilla syykoodeilla vuoden 2016 aikana on tehty sosiaaliohjaaja vetoisia palvelutarpeen arviointeja.

Espoon lastensuojelun avopalvelut saavat aika ajoin palautetta yhteistyökumppaneilta, ettei heihin lastensuojeluilmoituksen tekijöinä olla aina yhteydessä. Tutkimustulosten mukaan ilmoittajiin oltiin pääsääntöisesti yhteydessä. Perustelut sille, miksi ilmoittajaan ei katsottu tarpeelliseksi olla yhteydessä olivat riittäviä. Yhteydenotto ilmoittajaan on hyvä verkostoyhteistyön käytäntö, jota tulee jatkaa. Ilmoittajalle on merkityksellistä tietää, että hänen huolensa lapsesta on vastaanotettu, vaikka itse ilmoittajalla ei olisikaan tilanteeseen lisättävää.

Verkostoyhteistyössä on tutkimustuloksien mukaan kehittämisen tarvetta. Palvelutarpeen arvioinneissa (N=49) ilmoittajasta pyydettiin työpari 11 kertaa, mutta ilmoittajasta saatiin työpari vain kuusi kertaa. Ilmoittaja on siis kieltäytynyt työpariudesta viidesti. Verkostoista kaiken kaikkiaan saatiin työpari 9 arvioon. Työpari tarvittiin 33 arvioon ja 24 kertaa se siis jouduttiin ottamaan lastensuojelusta. Saastamoisen (2016, 60) mukaan yhteistyön tekeminen

perustuu siihen, että jokainen viranomaisen omaa erilaiset mahdollisuudet toimia. Hänen mukaansa yhteisen päämäärän toteutumiseksi jokainen tekee oman osuutensa tässä yhteistyössä. Lisäksi Saastamoisen mukaan jokaisella viranomaisella on oma roolinsa moniammatillisessa yhteistyössä.

Sosiaalihuoltolaki ja terveydenhuoltolaki velvoittavat yhteistyötahoja osallistumaan palvelutarpeen arvioinnin tekoon kutsusta. Petreliuksen ym. (2016, 12) mukaan moniammatillinen yhteistyö on parhaimmillaan, kun mahdollistetaan lasten, nuorten ja perheiden, sekä heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten, näkökulmien yhteensovittaminen. Olisi hyvä pohtia eri toimijoiden kanssa mitä tämä käytännössä tarkoittaa. Verkostosta oli tutkimustuloksien mukaan osallistuttu työparina kotikäynnille vain kolme kertaa ja lastensuojelusta yhdeksän kertaa.

Myös lastensuojelun avopalveluissa olisi hyvä pohtia missä tilanteissa ilmoittajasta pyydetään työpari, koska tutkimustuloksien mukaan johtavat sosiaalityöntekijät ajattelivat, että sosiaaliohjaajien olisi pitänyt pyytää ilmoittaja työpariksi seitsemään palvelutarpeen arviointiin. Tuloksien mukaan verkostoyhteistyötä tehtiin kuitenkin 20 arvioinnissa ja useammassa arvioinnissa usean verkoston kanssa. Tämä kertoo siitä, että verkostoyhteistyö on usein moniammatillista, silloin kun sitä tehdään. Verkostoyhteistyötä tehtiin monien eri verkostojen kanssa, jo näinkin pienessä tutkimusotoksessa.

Verkostoyhteistyö sai kokonaisarvosanakseen yli 8,5 mikä kuvastaa sitä, että verkostoyhteistyö pääsääntöisesti oli hyvää. Verkostoyhteistyömme tuloksista on kuitenkin nähtävissä selkeitä yhteyksiä Järvisen ym. (2012, 94) moniammatillisuuden laadun portaisiin. Ensimmäisellä portaalla kuvataan suunnittelematonta ja omien intressien mukaan tehtävää yhteistyötä (Järvisen ym. 2012, 94). Tuloksien mukaan haasteita yhteistyölle oli muun muassa se, ettei verkostoyhteistyökumppani palannut enää asiaan ensimmäisen yhteydenoton jälkeen, vaikka niin oli sovittu. Oli myös tilanteita joissa huolta asiakkaan tilanteesta ei tuotu selvästi esille, tapauksia ei oltu suunniteltu etukäteen eikä sovitusta toimenpiteistä pidetty kiinni.

Toisella portaalla yhteistyötä kuvataan sillä, että syntyy yrityksiä synnyttää dialogia ja asiakkaan näkökulma muistetaan ottaa esille silloin tällöin ja että asiakasta ei voida yksin auttaa (Järvisen ym. 2012, 94). Tuloksien mukaan verkostojen kanssa tehtävä yhteistyössä asiakkaan tilannetta tarkasteltiin monipuolisesti. Lisäksi koettiin tärkeäksi, että kaikki verkostot olivat läsnä asiakastapaamisella, jotta kaikki saivat samat tiedot ja vastuun jakaminen onnistui samalla kertaa.

Kolmannella portaalla kuvataan yhteistyötä suunnitelmalliseksi, yhdessä tekemiseksi, jossa asiakas on mukana. Pyritään luomaan yhteistä ymmärrystä dialogin avulla. (Järvisen ym.

2012, 94.) Tuloksien mukaan sujuvuutta lisäsi, että sovitusta asioista ja suunnitelmista pidettiin kiinni. Tuloksien mukaan yhteistä ymmärrystä asiakkaan tilanteesta rakennettiin erilaisissa tilanteissa yhdessä, kuten kotikäynneillä ja tapaamisilla. Asiakkaan läsnäolo ja myönteinen suhtautuminen edesauttoivat verkostoyhteistyötä.

Viimeisellä portaalla yhteistyötä kuvataan yhteistyökumppanin kunnioittamista, yhdessä tekemistä ja arvioimista ja säännöllisiä tapaamisia ja suunnitelmallisuutta. Asiakas on aina läsnä ja dialogi käydään asiakkaan kanssa asiakkaan kielellä. (Järvisen ym. 2012, 94.) Tuloksien mukaan voisi päätellä, että yhteistyö on ollut neljännellä laadun portaalla, kun yhteistyössä on päästy selvittämään koko perheen tuen tarve ja interventio on katsottu riittäväksi ja oikea-aikaiseksi. Vuorovaikutus asiakkaan kanssa nousi keskeiseksi. Yhteistyöstä kuvattiin ammatilliseksi ja sujuvaksi. Lisäksi arvioinnin päätyttyä asiakasta kokeva tieto välitettiin asiakkaan palveluihin.

Saastamoisen (2016, 190-191) mukaan lasta koskevassa palvelutarpeen arvioinnin sisällössä on ainakin kolme vähimmäisvaatimusta jotka tulisi toteutua: lasta on tavattu, ja hänen mielipiteensä on selvitetty, lasta ja hänen vanhempiaan koskevat välttämättömät tiedot on selvitetty sekä arvioinnin yhteenveto pitää sisällään arvioinnista vastuussa olevan työntekijän oman arvion lapsen tilanteesta. Tutkimustulokset olivat lapsen tapaamisista ristiriitaisia. Avoimissa vastauksissa kävi ilmi, että lapsen tilanteen selvittäminen oli hyvä tehdä, vaikka tilanne itsessään ei ollut huolestuttava. Lapsen tapaamiset koettiin tärkeiksi. Sen sijaan sosiaaliohjaajien ja johtavien sosiaalityöntekijöiden vastauksissa nostettiin esille, että heidän mukaansa on myös perusteltua olla tapaamatta lasta yksin tai jättää lapsen tapaaminen kokonaan pois. Perusteluina mainittiin, että interventio vanhemmille koettiin riittäväksi tai ajateltiin että lapsi oli kyennyt puhumaan vanhempien läsnä ollessa. Ajateltiin että tilanne muuttuu, jos huoli vanhemmuudesta herää arvioinnin aikana tai myöhemmin uudelleen.

Tuloksien mukaan johtavat sosiaalityöntekijät olivat sitä mieltä, että suurimmaksi osaksi lasta tavattiin riittävästi. Sosiaaliohjaajien palvelutarpeen arvioinneissa kävi ilmi, että lasta tavattiin huoltajan kanssa neljässä arvioinnissa viidestä ja lasta tavattiin ilman huoltajaa noin joka kolmannessa arviossa. Kyselylomakkeissamme ei kysytty suoraan tehtiinkö palvelutarpeen arviointeja, joissa lasta ei tavattu lainkaan. Päätelimme näitä arviointeja olleen ainakin seitsemän kappaletta. Tämä pystyttiin päättelemään, koska seitsemälle lomakkeelle oli merkitty vain vanhempien tapaaminen ilman lasta. Näille lomakkeille ei oltu merkitty lainkaan lapsen omaa tapaamista, lapsen tapaamista vanhemman kanssa eikä verkostotapaamista. Syiksi tapaamattomuudelle annettiin muun muassa lapsen nuori ikä, lapsen riittävä kontakti muuhun tahoon ja soitetut puhelut jotka katsottiin riittäviksi. Perusteluista huolimatta tämä ei täytä edellä mainittuja Saastamoisen esiintuomia vähimmäisvaatimuksia. Palvelutarpeen arviointeja tekevien työntekijöiden kanssa voisi käydä keskustelua lapsen tapaamisen merkityksestä,

koska käsitykset lapsen tapaamisen välttämättömyydestä ovat tuloksienne mukaan eriävä. Saastamoisen (2016, 190-191) mukaan lapsi asetetaan kohtuuttomaan tilanteeseen, mikäli hänen oletetaan puhuvan totta vanhempien läsnä ollessa esimerkiksi perheväkivallasta. Hänen mukaansa palvelutarpeen arviointi ei voi olla lasta koskeva, jos lasta ei ole tavattu tai hänen mielipidettään ei ole selvitetty.

Tutkimustuloksien mukaan lapsen mielipidettä palvelutarpeen arvioinnista ei selvitetty lainkaan 40% vastauksista. On huolestuttavaa, että lapsi tulisi olla BBIC-arviointimallissa keskiössä ja lapsen tapaamista pidetään välttämättömänä, mutta silti edelleen tehdään arviointeja, joissa lasta ei tavata tai hänen mielipidettään ei selvitetä. Tuloksia analysoidessamme selvitimme, oliko lapsen yksilötapaamisella ja onnistuneella palvelutarpeen arvioinnilla yhteyttä, mutta tällaisia johtopäätöksiä ei voitu tehdä. Lasta ei välttämättä tavattu yksin onnistuneeksi arvioidussa palvelutarpeen arvioinnissa.

Matscheckin ja Eklundin (2014) tekemässä tutkimuksessa BBIC-arviointimallin käyttöönoton myötä systemaattisuus on lisääntynyt, suunnitelmallisuus ja kattavuus arvioinnissa ovat parantuneet, sekä arvioinnin keskittyminen kohdistuu enemmän lapseen. Tutkimustuloksien mukaan BBIC-arviointimallin mukainen lapsen tilanteen arviointi ei tuottanut vastaavanlaisia tuloksia kuin mitä Matscheck ja Eklund ovat tutkimuksessaan saaneet. Tutkimustuloksissa kuitenkin aihe alueena kolmiosta painottui lapsen tarpeet, joita selvitettiin eniten palvelutarpeen arviointien aikana. Mikäli palvelutarpeen arviointeja haluttaisiin sisällöllisesti tarkastella BBIC-arviointimallin viitekehityksessä, tulisi siitä tehdä toisenlainen tutkimus.

BBIC-arviointimallin käyttö Espoon sosiaalipalveluissa on melko uusi menetelmä ja sen käyttöä vielä opetellaan ja pohditaan missä laajuudessa arvioinnit tulisi tehdä. Tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, ettei sosiaaliohjaajien tai johtavien sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan mikään osa-alue jäänyt huomattavasti vähemmälle selvittelylle kuin toisetkaan alueet. Ennako-oletuksemme mukaan ajattelimme, että johtavien sosiaalityöntekijöiden arvioissa saattaisi nousta esiin voimakkaammin joitakin asioita, joiden selvittämiseen olisi tullut jatkossa kiinnittää huomiota, esimerkiksi turvallisuus tai talous. Näin ei kuitenkaan ollut, tuloksien mukaan turvallisuutta oli osa-alueesta vanhempien kyvyt selvitetty eniten. Perhe ja ympäristö (5 kpl) sekä lapsen tarpeet (6kpl) saivat aihealueina johtavilta sosiaalityöntekijöiltä eniten huomautuksia siitä, että niiden sisältämiä asioita olisi pitänyt selvittää enemmän. Määrät jäivät kuitenkin pieniksi ja saattavat liittyä jopa tiettyyn tai tiettyihin palvelutarpeen arviointeihin.

Sosiaaliohjaajien oli kokeilumme aikana mahdollista konsultoida tarpeen vaatiessa johtavaa sosiaalityöntekijää palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä. Konsultointeja oli tapahtunut 31 tapauksessa 49 arvioinnista. Yhteensä konsultointeja oli tehty 55 kertaa. Sosiaaliohjaajat ovat

tutkimustulosten mukaan konsultoineet johtavia sosiaalityöntekijöitä suurimmassa osassa palvelutarpeen arviointeja. Konsultoinnin, ohjauksen ja neuvonnan säilyttäminen tulee huomioida työn kehittämisessä. Tutkimustulosten mukaan konsultaatiota on ollut helppo saada ja siksi sitä on käytettykin paljon. Sosiaaliohjaajille työmuoto on ollut kokeilumme alussa uusi työtapana, joten vastauksia erilaisiin kysymyksiin on kaivattu. Konsultoinnissa on pohdittu huolen määrää ja arvioitu tarvitseeko selvitykseen ottaa työpari sosiaaliohjaajasta tai lastensuojelupalveluiden tarvetta selvittämään sosiaalityöntekijä. Olisi tärkeää järjestää sosiaaliohjaajille säännölliset asiakasohjauskeskustelut esimiehen kanssa. Asiakasohjauskeskustelut mahdollistavat laadukkaan asiakastyön.

Tutkimustuloksien mukaan sosiaaliohjaajat olivat ohjanneet lapsen ja/tai perheen monesti peruspalveluiden tai muiden palveluiden piiriin, mikä onkin sosiaaliohjaajien ydiosaamista. Palvelutarpeen arviointeja koko Espoon lastensuojelussa tehtiin 1.1-31.10.2016 2745 kpl, joista 278kpl (10,1%) asiakkaita jäi sosiaalihuollon asiakkuuteen. Kokeilussamme tehdyistä palvelutarpeen arvioinneista sosiaalihuollon asiakkuuteen jäi 8,3% asiakkaista. Tuloksemme on saman suuntainen, kuin edellä mainittu tilasto. Tutkimustuloksien mukaan sosiaaliohjaajille jaetuista palvelutarpeen arvioinneista 14,6% päättyi sosiaalityöntekijälle lastensuojelupalveluiden tarpeen arviointiin.

Tutkimustuloksien ja Espoon lastensuojelun tilastojen mukaan palvelutarpeen arviointien aikarajoissa ei täysin onnistuta pysymään. Tähän asiaan tulisi puuttua, koska lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolaki ovat asian suhteen ehdottomia, kun kyseessä on lapsen palvelutarpeen arviointi.

Johtavat sosiaalityöntekijät antoivat sosiaaliohjaajien tekemille palvelutarpeen arvioinneille kokonaisarvosanan, joiden keskiarvo oli 8,7. Sosiaaliohjaajat antoivat itselleen palvelutarpeen arvioinneista kokonaisarvosanaksi keskiarvon 8,8. Kokonaisarvosanojen keskiarvoista voidaan päätellä, että ohjaajien tekemiin palvelutarpeen arviointeihin oltiin tyytyväisiä. Kokeilumme ajoittuu sosiaaliohjaaja vetoiseen palvelutarpeen arvioinnin alkuvaiheeseen, mihin voidaan ajatella liittyvän paljon opettelua ja epäselvyyksiä käytännöistä. Tilanteeseen nähden palvelutarpeen arvioinnin kokonaisarvosanat ovat yllättävän hyvät ja ne ovat lähellä toisiaan, joten voidaan päätellä, että sosiaaliohjaajat ja johtavat sosiaalityöntekijät olivat samoilla linjoilla siitä miten palvelutarpeen arvioinnit sujuivat.

Muukkosen ja Tuulensalon (2004, 3-4) mukaan lapsikeskeisen työn tavoitteena on suojella, vahvistaa, tukea ja eheyttää lasta työskentelemällä hänen kanssaan suoraan. Heidän mukaansa prosessi on pidettävä lapsikeskeisenä ja ohjaavaksi periaatteeksi on valittava lapsikeskeisyys. Jaakolan (2016, 121) sekä Ervasta ja Tuulensalo (2006, 25-26) ovat sitä mieltä, että lapsikeskeisen näkökulman keskeisiä toteuttamisen muotoja ovat lapsen osallisuuden ja kuulemi-

sen mahdollistaminen. Tutkimustuloksien mukaan onnistuneissa palvelutarpeen arvioinneissa lapsikeskeisyyden käsite nousee selvästi esille. Lasta on tavattu, lapsen ikä on huomioitu, lasta on kuultu ja otettu arvioinnin keskiöön. Lapsen kanssa onnistuttiin luomaan toimiva vuorovaikutussuhde ja vanhemmat olivat yhteistyöhaluisia. Intervention katsottiin olleen riittävä ja aikataulutuksen sopiva onnistuneissa palvelutarpeen arvioinneissa.

Tutkimustuloksien mukaan onnistuneissa palvelutarpeen arvioinneissa verkostoyhteistyö on toiminut kiitettävästi, sitä tehtiin monipuolisesti ja tehtäviä sekä tietoa jaettiin sujuvasti. Sosiaaliohjaajat arvioivat työn vaativuustason olevan itselleen kohdallaan. Johtavat sosiaalityöntekijät korostivat palvelutarpeen arvioinnin oikea-aikaista puuttumista asiakkaan tilanteeseen. Aranevan (2016, 79) ajattelee palvelutarpeen arvioinnin tavoitteena olevan oikea-aikainen matalan kynnyksen toimenpide, joka ennaltaehkäisee sosiaalisen tuen tarpeesta johtuvien ongelmien kärjistymistä. Joissakin sosiaaliohjaajien arvioimissa palvelutarpeen arvioinneissa BBIC-arviointimallia kritisoitiin liian laajaksi kokonaisuudeksi. Lisäksi kritiikkinä nostettiin esiin, onko lapsen tapaaminen ilman huoltajaa välttämätöntä kaikissa tilanteissa.

Perhetyöstä puhuttaessa käytetään usein käsitteitä perhekeskeisyys ja perhelähtöisyys. Perhekeskeisessä työtavassa oletetaan, että vanhemmat tarvitsevat lapsen asioissa, hoidossa ja kasvatuksessa neuvontaa ja ohjausta. Työtavassa lasta koskeviin ratkaisuihin otetaan perhe mukaan. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998, 141.) Perhelähtöisyys korostaa sitä, että perhe on oman tilanteesta ja arkensa asiantuntija. Perhe itse määrittelee, keitä perheeseen kuuluu ja keitä työskentelyssä on mukana. Perheenjäsenten väliset suhteet huomioidaan. Perhe on erityinen ainutlaatuinen kokonaisuus, mutta perheenjäsenet huomioidaan työskentelyssä yksilöinä. (Hujala yms. 1998, 134; Järvinen ym. 2012, 23-24.)

Hyvässä työskentelyssä tutkimustuloksien mukaan nousee esille perhekeskeinen työtapa sekä perhelähtöisyys. Perhe on saanut oikea-aikaisesti tukea, yhteistyö perheen kanssa on ollut toimivaa, ja perhe on ohjattu oikeisiin palveluihin. Tutkimustulosten mukaan perhettä on selvästi käsitelty kokonaisuutena ja yksittäinen lapsi on jäänyt pieneen rooliin. BBIC-arviointimalli koettiin hyväksi keskustelun pohjaksi. Hyvässä työskentelyssä verkostotyötä on tehty, mutta työnjaossa ja rooleissa on ollut haasteita. Verkostoyhteistyötä on tehty omien intressien mukaan. Sekä sosiaaliohjaajat että johtavat sosiaalityöntekijät nostavat esiin, että ilmoituksen perusteella pitää huolellisesti arvioida tuleeko myös lastensuojelupalveluiden tarve arvioida, jotta työntekijä vaihdoksilta vältyttäisiin. Kritiikkiä hyvissä palvelutarpeen arvioinneissa annettiin sille, että arviointi on jäänyt liian suppeaksi, tapaamisia on ollut liian vähän ja arviointi venyi liian pitkäksi. Esiin nousi myös, että perhe ei aina ollut tyytyväinen tehtyyn palvelutarpeen arviointiin. Hyvissä palvelutarpeen arvioinneissa kritisoitiin sitä, onko välttämätöntä tavata lasta, jos perhe on saanut avun. Kuten onnistuneissa, myös hyvissä palvelutarpeen arvioinneissa vaativuustason koettiin olevan itselle sopiva.

Palvelutarpeen arvioinneissa, joissa oli kehitettävää, nousi esille enimmäkseen erilaiset epäkohdat. Palvelutarpeen arviointien koettiin olevan haastavia, kun vanhemmat eivät olleet yhteistyöhaluisia, vanhemmilla oli ristiriitoja keskenään, varhainen puuttuminen jäi tekemättä tai lapsi oli jo muun palvelun piirissä. Työntekijät kokivat, että palvelutarpeen arviointi jäi liian lyhyeksi tai se venyi liian pitkäksi, ja työparista olisi ollut hyötyä asiakkaan motivoinnissa työskentelyyn. Tutkimustulosten mukaan näissä palvelutarpeen arvioinneissa käy ilmi, että asioissa oltiin sosiaalihuollon ja lastensuojelun rajapinnoilla, mistä aiheutui epäselvyyksiä palvelutarpeen arvioinnin jatkamisessa. Kuten hyvissä, myös näissä palvelutarpeen arvioinnissa käy ilmi, että työntekijävaihdoiksi pitäisi pyrkiä välttymään.

Sosiaaliohjaajat ja johtavat sosiaalityöntekijät olivat lisäksi huomioineet palvelutarpeen arvioinneissa seuraavia asioita: työvälineiden tulisi olla kunnossa, esimieheltä saatiin tarvittava tuki, vaatavuustaso osaamiseen nähden oli sopiva sekä koettiin onnistumisia, että haasteita arvioinneissa. Tämän lisäksi jäätin kaipaamaan ohjeistuksia tukipalveluiden myöntämiseen, vapaaehtoisuus kysymykseen sekä siihen, miten toimitaan, jos lapsesta palvelutarpeen arvioinnin aikana nousee lastensuojelullinen huoli. Toiveeksi nousi, että jatkossa käytäisiin verkoston kanssa läpi miten sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja tehdään, sekä mitä tarkoitetaan työparilla ja yhteisellä arvioinnilla. Koettiin, että lapsen tilanteen selvittäminen ja lapsen tapaaminen oli hyvä tehdä, vaikka lapsen tilanne ei ollut huolestuttava.

9.2 Lopuksi

Oletimme saavamme vastauksissa enemmän kritiikkiä sosiaaliohjaajilta palvelutarpeen arviointien tekemisestä, koska ne ovat aikaisemmin olleet sosiaalityöntekijöiden vastuulla. Ajatuksenamme oli, että osaaminen saatettaisiin kokea riittämättömänä ja työ liian haasteelliseksi. Tuloksista odotettiin nousevan esiin kritiikkiä koskien verkostoyhteistyötä, koska työparin etsiminen verkostosta oli uusi tapa tehdä yhteistyötä. Kritiikkiä tuli kuitenkin melko vähän ja arvelemme tämän johtuvan siitä, että kokeiluamme osallistui sosiaaliohjaajia, joita kiinnosti palvelutarpeen arviointien tekeminen. Näin olleen muutosvastarinta ehkä on ollut huomattavasti pienempi ja kritiikki vähäisempää. Tutkimustuloksemme yllätti meidät positiivisuudellaan.

Palvelutarpeen arviointeja on jatkettu kokeilun jälkeen, ja yhä useammat sosiaaliohjaajat ovat alkaneet tehdä niitä aktiivisesti. Palvelutarpeen arviointeja koko Espoon lastensuojelussa tehtiin 1.1-31.10.2016 2745 kpl, joista 288 kpl on ollut sosiaaliohjaavetoisia. Koulutusta BBIC-arviointimalli menetelmään ja sosiaalihuoltolakiin on vuoden 2016 aikana saatu lisää. Arviointimallia on kehitetty ja yhteistyöstä on keskusteltu verkostojen kanssa. Mielestämme tämä kertoo siitä, että palvelutarpeen arviointimalliin ollaan oltu tyytyväisiä.

Tärkeäksi asiaksi nousee tutkimustuloksien rinnalle tarkasteltavaksi sosiaalihuoltolain uudistuksien, ja lastensuojelulain asettamat vaatimukset siitä, millä kriteereillä sosiaaliohjaaja voi tehdä palvelutarpeen arviointeja, ja mitkä asiat edellyttävät sosiaalityöntekijää arvioimaan lastensuojelupalveluiden tarpeen. Erityisesti lastensuojelulain (L417/2007) 26 § ”Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve, ellei asia ole selvästi luonteeltaan sellainen, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita”, nousee keskeiseksi pohdittavaksi asiaksi. Olisi suositeltavaa tehdä päätöksiä siitä mihin rajat ”selvästi luonteeltaan sellainen” käsitteen suhteen prosessissa vedetään.

Kokeilumme aikana sosiaalihuoltolain vapaaehtoisuus kysymystä on myös tarkasteltu Kati Saastamoisen lakikoulutuksessa syksyllä 2016. Keskustelussa on täsmennetty sitä, että palvelutarpeen arviointi sosiaalihuoltolain (L1301/2014) mukaan on aikuiselle vapaaehtoinen, mutta lapsen tilanne on aina selvitettävä siinä laajuudessa, kun se katsotaan tarpeelliseksi, vaikka huoltajat vastustaisivat. Saastamoisen mukaan, mikäli vanhemmat vastustavat lapsen tilanteen arviointia, huoli lapsen tilanteesta kasvaa ja tulee arvioitavaksi, tuleeko lastensuojelupalveluiden tarve selvittää. Vapaaehtoisuus kysymyksen epäselvyys näkyi tutkimustuloksissamme jossain määrin.

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain uudistukset vaativat rakenteellisia uudistuksia peruspalveluissa sekä lastensuojelussa, joita tällä hetkellä ollaan tekemässä. Kehittämisideamme olisi, että Espoon kaupungin sosiaalipalveluissa mietittäisiin, miten ilmoitukset jakautuisivat paremmin palveluiden välillä. Voidaan pohtia olisiko syytä perustaa moniammatillinen tiimi, joka käsittelisi lapsia ja aikuisia koskevat yhteydenotot ja ilmoitukset, sekä hankkisi tarvittaessa lisätietoja, jonka avulla pystyittäisiin ohjaamaan ne eri sosiaalipalvelujen kesken (lastensuojelu, perhesosiaalityö, aikuissosiaalityö, vammaispalvelu, päihde- ja mielenterveyspalvelut, vanhuspalvelut ynnä muut sellaiset). Ehdottaisimme myös Espoon kaupungin internet sivuille laitettavaa sähköistä yhteydenottolomaketta, jonka avulla kuka tahansa voi pyytää apua, ja saada asiansa vireille. Sähköinen yhteydenotto mahdollistaa kuntalaisille helpon tavan hakea apua sillä hetkellä kuin itsestä siltä tuntuu.

Näkemyksemme mukaan palvelutarpeen arvioinnin malli on toimiva, ja sen käyttöä kannattaa jatkaa. Sosiaaliohjaajavetoisen palvelutarpeen arvioinnin mallin käytön rinnalla tuleviin uudistuksiin kannattaa kiinnittää huomiota. On syytä pohtia, ketkä kaikki sosiaalipalveluissa työskentelevät voivat tehdä palvelutarpeen arviointeja ja miten arviointi mallista sekä jatko-toimenpiteiden toteuttamisesta saadaan yhteneväinen Espoon kaupungin sosiaalipalveluissa. Tällä hetkellä esimerkiksi aikuissosiaalityössä ei ole määrärahoja sosiaalihuollon palveluille, vaan lapsiperheille palvelut joudutaan hakemaan lapsiperhepalvelujen kautta. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tietää, minkälaisia kokemuksia Espoon terveydenhuoltopal-

veluissa on palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä, ja minkälaisia ajatuksia heillä on palvelutarpeen arviointien aikana tehtävän yhteistyön kehittämistä.

Mielestämme tutkimuksemme on ollut mielenkiintoinen ja ajankohtainen. Uskomme, että Espoon kaupungin lastensuojelun avopalvelut ovat hyötäneet ja tulevat hyötymään tutkimuksetamme. Tutkimuksen tekeminen on ollut meille molemmille ammatillisesti kasvattavaa. Parityöskentely on antanut mahdollisuuden reflektoida tutkimusaihetta ja tutkimustuloksia eri näkökulmista. Toinen tutkijoista, Anni Elo, on ollut koko kokeillun ajan tiiviissä kontaktissa lastensuojelupalveluiden uudistuksiin ja osallistunut kokeiluun. Tutkija Veera Savikkomaa on tarkastellut tutkimusaihetta ja -tuloksia verkostoyhteistyön näkökulmasta toimiessa eri kunnan nuorisopalveluissa etsivänä nuorisotyöntekijänä. Opinnäytetyömme teoriaosuuden olemme kirjoittaneet yhdessä. Määrällisen analyysin on koontanut Elo ja laadullisen analyysin Savikkomaa. Olemme yhdessä kirjoittaneet tutkimuksen tulokset ja yhteenvedon pohdintoineen. Koko opinnäytetyön prosessin ajan olemme käyneet vuoropuhelua tutkimuksen eri vaiheista.

9.3 Tutkimuksen luotettavuus

Kvantitatiivisella menetelmällä kartoitimme sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin prosessin toimivuutta Espoon lastensuojelun avopalveluiden pilotissa. Kyselylomakkeen avoimilla vastauksilla syvennettiin vastauksia, mikä edustaa kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Näin saimme mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan prosessin toimivuudesta ja sen seurauksista. Eri menetelmien käyttö tuo esiin erilaisia näkökulmia ja lisää näin tutkimuksen luotettavuutta (Kananen 2011, 18).

Tarkastelemme opinnäytetyössämme luotettavuutta Eskolan ja Suorannan (2000) laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyvän ajattelun pohjalta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijaa voidaan pitää tutkimuksen tutkimusvälineenä. Luotettavuutta arvioidaan koko prosessissa, koska tutkija itse on yksi luotettavuuden kriteeri. (Eskola & Suoranta 1998, 210.) Tutkimusta tehdessä olimme tietoisia, että jouduimme tekemään valintoja niin teoriassa kuin tutkimustulosten analyysissäkin. Tarkoituksenamme on ollut valita oleellista teoratietoa manipulaisesti, mutta ei kuitenkaan niin, että teoria manipuloisi tutkimustuloksia toivomaamme suuntaan. Myös analyysissä jouduimme tekemään valintoja, mutta emme ohjailleet analyysimme tuloksia, vaan esitimme ne mahdollisimman todenmukaisina niin, että ne toivat esille tutkittavien aitoja ajatuksia ja näkemyksiä. Eskola & Suoranta (1998, 211) tuovat esiin, että uskottavuus on yksi luotettavuuden kriteereistä. Sillä tarkoitetaan, että tutkijan tulisi tarkistaa, vastaavatko hänen omat käsitteellistyksensä tutkittavien käsityksiä aiheesta. Tämän todentaminen ei kuitenkaan ole yksinkertaista eikä välttämättä lisää luotettavuutta, koska tutkittavat saattavat olla sokeita tilanteelleen tai kokemukselleen.

Toisena luotettavuuden kriteerinä pidetään siirrettävyyttä eli tulosten yleistettävyyttä. Siirrettävyys on mahdollista vain tietyin ehdoin. (Eskola & Suoranta 1998, 211–212.) Laadullinen tutkimus on aina paikkaan ja aikaan sidottua, joten myöskään tämä tutkimuksemme ei ole kaikilta osin yleistettävissä. Tutkimus on tehty Espoon kaupungin toiveesta, ja sen tarkoituksena on kuvata nimenomaan Espoon Kaupungin sosiaaliohjaajien tekemiä palvelutarpeen arviointeja verkostoyhteistyössä ja nostaa esiin mahdollisia kehittämissideoita.

Kolmantena ja neljäntenä luotettavuuden kriteereinä Eskola ja Suoranta (1998, 211–212) mainitsevat varmuuden ja vahvistuvuuden. Tutkijan tulee tunnistaa ja raportoida omat ennako-oletuksensa ja näin lisätä tutkimuksen luotettavuuteen varmuutta. Varmuutta lisäsimme olemalla tietoisia omista ennako-oletuksista tutkimusta tehdessämme. Opinnäytetyön toinen tekijöistä, Anni Elo, on tutkimuksen aikana ollut töissä Espoon kaupungin lastensuojelussa ja osallistui itse kokeiluun, joten Elon asema tutkijana oli haasteellinen. Olemme tuoneet esille omat ennako-olettamuksemme ja käsityksemme, ja toimineet niin, etteivät nämä ohjaisi aineiston analyysiä.

Vahvistuvuus-kriteeri täyttyy, kun tulkintojen tukena käytetään vastaavanlaisia ilmiöitä tarkastelevia tutkimuksia (Eskola & Suoranta 1998, 212). Aikaisempien tutkimusten ja teorian lisäksi olemme käyneet keskustelua sosiaalialan ammattilaisen kanssa tarkistaaksemme omia tulkintojamme ja näkemyksiämme.

Luotettavuutta lisää myös käytetyn logiikan auki kirjoittaminen. Tällä tarkoitetaan tutkimuskäytänteiden, aineistokeruumenetelmän ja analyysitavan mahdollisimman tyhjentävää kuvausta. (Eskola & Suoranta 1998, 213.) Olemme esitelleet opinnäytetyössämme tutkimuskäytänteet, aineistokeruumenetelmän sekä analyysitavat mahdollisimman kattavasti. Lisäksi olemme lisänneet autenttisia lainauksia tutkimustuloksiin vahvistamaan analyysimme luotettavuutta.

9.4 Tutkimuksen eettisyys

Eettisyyttä voidaan tarkastella monella tapaa tutkimusta tehdessä. Kyse on pitkälti tutkijan valinnoista, joiden eettisyys tulee punnita. Eettistä pohdintaa tulee tehdä jo tutkimusaiheen valinnassa. Tutkijan on tarkkaan mietittävä, mitkä ovat tutkimuksen lopulliset tavoitteet, ja kenen ehdoilla tutkimusaihe tulee valita. Tutkimuskysymykset ja opinnäytetyön otsikko vaativat jo eettiset perustelut, sillä ne sisältävät olennaisia arvoja tutkimuksesta, eivätkä ne saa loukata tutkittavia. (Vilka 2015, 41-42; Tuomi & Sarajärvi 2009 129-133; Hirsjärvi ym. 2013, 23-24.) Otimme huomioon opinnäytetyön kaikissa prosessin vaiheissa sen, että pysyimme avoimina oletustemme vastaisille tuloksille, emmekä vahvistaneet omia ennako-oletuksia tutkittavasta aiheesta.

Eskola ja Suoranta (1998, 52) viittaavat teoksessaan Suojasen (1982) ajatuksiin omien valintojen eettiseen tarkasteluun. Suojanen (1982) nostaa esiin tutkimuslupaan liittyvät eettiset kysymykset. Tutkimusluvan hankkimista edellytetään tutkittaessa organisaation toimintaa tai henkilökuntaa. Tutkimuslupa haetaan, jotta pystytään varmistamaan tutkimushankkeiden eettinen laatu. (Eskola & Suoranta 1998, 52; Kuula 2006, 264.) Haimme Espoon Kaupungilta tutkimusluvan opinnäytetyöllemme sen jälkeen, kun tutkimussuunnitelmamme oli hyväksytty Laurea ammattikorkeakoulussa. Tutkimuslupa myönnettiin 11.2.2016 (liite 1).

Tutkimukseen osallistuneet saivat kyselylomakkeen saatekirjeessä informaatiota tutkimuksesta (liite 2). Pidimme tutkimukseen osallistuvilla sosiaaliohjaajille ja johtavilla sosiaalityöntekijöille info tilaisuuden, jossa kävimme kirjallisen informaation suullisesti läpi sekä täydensimme sitä esittelemällä tutkimussuunnitelman. Informoimme tutkimukseen osallistujia seuraavista asioista: tutkimuksen aihe ja tavoite, tutkimuksen kerääminen tapahtuu kyselylomakkeen avulla, osallistumisen vapaaehtoisuudesta, tutkimusaineiston käsittelyn luottamuksellisuudesta ja tutkittavien yksityisyydestä tutkimusjulkaisussa sekä yhteystietomme. (kts. Vilka 2005, 47-48; Kuula 2006, 60-65, 101-119.)

Kyselylomakkeiden vastauksia käsitelimme vain me opinnäytetyön tekijät. Vaikka kyselylomakkeet oli numeroitu, ei niissä ollut yksilöllisiä tunnistetietoja. Pidimme kiinni lupauksesta, ettei tutkimusaineistomme päädy ulkopuolisten käsiin sellaisenaan. Tiedon hankinnassa on noudatettava totuudellisuutta ja luottamuksellisuutta (Alasuutari 2005, 20). Kiinnitimme erityistä huomiota siihen, ettei opinnäytetyöstämme koidu mitään haittaa siihen osallistuneille henkilöille. Lomakkeissa arvioitiin sosiaaliohjaajan tekemää työtä, emmekä halua kenenkään joutuvan julkisesti arvioinnin kohteeksi opinnäytetyössämme. Varmistimme, että osallistuneiden henkilöllisyys salattiin opinnäytetyössämme, jotta tutkimukseemme osallistujat saivat olla mahdollisimman rehellisiä ja avoimia. Opinnäytetyöstämme ei voida tunnistaa osallistujia, vain henkilö itse saattaa tunnistaa omia näkemyksiään. Olimme ohjeistaneet johtavaa sosiaalityöntekijää antamaan sosiaaliohjaajalle rakentavaa palautetta tehdystä palvelutarpeen arvioinnista, koska sosiaaliohjaajat vasta harjoittelivat arviointien tekoa.

Olemme tietoisia siitä, että terveys- ja sosiaalialan opiskelijoina opinnäytetyön tekemiseen sovelletaan vaitiolovelvollisuutta, josta on säädetty muun muassa laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (L812/2000) ja laissa terveydenhuollon ammattihenkilöistä (L559/1994). Emme saa sivullisille luvatta ilmaista yksityisen henkilön tietoja, joista olemme opinnäytetyön perusteella saaneet tiedon. Sitouduimme pitämään tiedonhankinnan yhteydessä saamani yksittäisiä henkilöitä koskevat tiedot luottamuksellisena. Emme tunnistanee lomakkeen täyttäjää tekstin perusteella. Salassapitovelvollisuutemme säilyy opintojemme loppumisenkin jälkeen. Opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen saadut kyselylomakkeet tuhotaan silppurissa.

Lähteet

- Alasuutari, P. 2005. Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Räsänen, P., Anttila A. & Melin, H. (toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: PS-kustannus, 15 - 28.
- Araneva, M. 2016. Lapsen suojeleminen ja päätöksen teko. Helsinki: Talentum Pro.
- Bardy, M. 2013. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 49-78.
- Ervast, S. & Tulensalo, H. 2006. Sosiaalityötä lapsen kanssa - kokemuksia lapsikeskeisen tilan-
nearvion kehittämisestä. Helsinki: SOCCA ja Heikki Warisinstituutti.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5 painos. Tampere: Vastapaino.
- Espoon Kaupunki. Sosiaaliohjaajan tehtäväkuva. Materiaali Espoon Kaupungin sharepoint:sta luettu 8.1.2016.
- Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 5-20.
- Grundbok. 2015. Socialstyrelsen. Barnets behov i centrum. Falun: Edita Bobergs.
- HE164/2014 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen Tutkimus. 9. uudistettu painos. Porvoo: Edita Publishing.
- Heino, T. 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 84-107.
- Heinonen, H. 2016. Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Törrönen M., Hänninen K. Jouttimäki P., Lehto-Lundén, T., Salovaara P. & Veistilä M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 243 - 260.
- Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2013. Tutki ja kirjoita. 12. Painos. Helsinki: Tammi.
- Hood, R. 2014. Complexity and integrated working in children's services. British Journal of Social Work, 44(1), 27-43.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Tampere: Varhaiskasvatus 90 Oy.
- Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 167-193.
- Hämeen-Anttila, L. 2015. Sosiaalihuoltolain koulutuskierrös keväällä 2015. Luento 16.2.2015. Viitattu 21.11.2016. <http://stm.fi/sosiaalihuoltolaki>
- Jaakola, A. 2016. Lapsikeskeisen lähestymistavan näkökulmat lastensuojelun tutkimuskirjallisuudessa. Teoksessa Petrelius, P., Tulensalo, H., Jaakola, J. & Hietamäki, J. (toim.) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Työpapereita 33. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Helsinki, 115-131.

Järvinen R., Lankinen A., Taajamo T., Veistilä M. & Virolainen A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Kananen, J. 2011. Kvantti. Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) 2011. Sosiaalityön käsikirja. 3. uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: International Methelp.

Lastensuojelun käsikirja. 2014. Viitattu 10.1.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

L559/1994. Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä.

L812/2000. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista.

L417/2007. Lastensuojelulaki.

L817/2015. Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä.

L1301/2014. Sosiaalihuoltolaki.

Matscheck D. & Berg Eklundh L. 2015. Does BBIC make a difference? Structured assessment of child protection and support.

Muukkonen, T. & Tulensalo, H. 2004. Kohtaavaa lastensuojelua - Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2004:1. Viitattu 10.1.2016. http://www.socca.fi/files/104/Lapsilahtoisien_tilannearvion_kasikirja.pdf

Muukkonen, T. 2008. Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris- instituutin julkaisusarja nro 17.

Muukkonen, T. 2016. Luottamus lastensuojelussa - monitoimijaisen yhteistyön rakentuminen. Teoksessa Satka, M., Julkunen, I., Kääriäinen, A., Poikela, R. Yliruka, L. & Muurinen, H. (toim.) Käytäntötutkimuksen taito. Helsinki: Heikki Waris -instituutti & Mathilda Wrede - institutet, 227-261.

Mäntysaari, M. 2016. Hyvinvointiliberalismi ja uusliberalismi sosiaalityön toimintaympäristöinä. Teoksessa Törrönen M., Hänninen K. Jouttimäki P., Lehto-Lundén, T., Salovaara P. & Veistilä M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 75 - 86.

Mäkipää, M. 2016. Tätä pitää pohtia. Sosiaalihuoltolain uudistus sossun silmin katsottuna. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pori.

Niemivuo, M. 2009. Miten laki syntyy? Juhlaseminaaripuhe: Rovaniemen hovioikeus 30 vuotta. Rovaniemi: Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta. Viitattu 20.11.2016.
<https://www.ulapland.fi/Suomeksi/Ajankohtaista/Tapahtumat/Tapahtumia-2009/Rovaniemenhovioikeus-30-vuotta/Matti-Niemivuon-puhe>

Nordic Healthcare Group 1.12.2015. Espoon kaupunki: Neuvonnan ja ohjauksen toimintamallin ja varhaisen vaiheen palveluiden kehittäminen lasten, nuorten ja perheiden palveluihin - Toimeutus suunnitelma.

- Nygren L., Hyvönen U. & Khoo E. 2009. The Travelling Idea of Looking After Children: Conditions for moulding a systematic approach in child welfare into three national contexts- Australia, Canada and Sweden, *Australian Social Work*, 62:4, 491-506, DOI: 10.1080/03124070903281135
- Oranen, M. 2001. Taistelut ja tulokset - lasten kokemuksia jakamassa. Teoksessa M. Oranen (toim.) *Perheväkivallan varjossa: Raportti lapsikeskeisen työn kehittämistä*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 66-97.
- Petreljus, P. 15.1.2015. Onko BBIC-arviointimallista ollut hyötyä Ruotsissa? Lastensuojelun käsikirja. THL. Viitattu 8.1.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/-/onko-bbic-arviointimallista-ollut-hyotya-ruotsiss-1>
- Pösö, T. 2011. Combatting child abuse in Finland. Teoksessa Gilbert, N., Parton N. & Skivenes, M. (toim.) *Child protection systems: international trends and orientations*. New York: Oxford University Press, 112-130.
- Pösö, T., Skivene, M. & Hestbaeck, A. 2014. Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states - time for a child centric approach? *European Journal of Social Work* 17 (4), 475-490.
- Rantala-Nenonen, K. & Rousu, S. 2015. Sosiaalihuoltolaki: keskeinen sisältö ja muutokset. Vantaan henkilöstökoulutus. Viitattu 20.11.2016. <http://docplayer.fi/2966720-Sosiaalihuoltolaki-keskeinen-sisalto-ja-muutokset-vantaan-henkilostokoulutus-2015-katriina-rantala-nenonen-ja-sirkka-rousu.html>
- Rasmusson B., Nygren L., Hyvönen U. & Khoo E. 2009. Child-centered social work practice-tree unique meanings in the context of looking after children and assessment framework in Australia, Canada and Sweden. *Children and Youth Services Review* 32 (2010), Elsevier, 452-459.
- Rouhiainen-Valo, T., Rantanen T., Hovi-Pulsa, R. & Tietäväinen, S. 2010. Kompetenssit sosionomien (amk ja ylempi AMK) ydinosaamisen avajina. Teoksessa Viinamäki, L. (toim.) 2010. *Sosionomin ammatti ja työ 2010- 2025. Havainnot ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä*. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 3/2010.
- Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Helsinki: Suomen kuntaliitto. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, K. 2016. Lapsen suojelu. Viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Helsinki: Edita.
- Sarvimäki, P. & Siltaniemi, A. 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävä rakenne-suositus. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007: 18. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset valtio-, kunta- ja yksityissektorilla. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Sosiaalihuoltolaki - Soveltamisopas. Viitattu 24.1.2016. <http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalipalvelut. Viitattu 7.12.2016. <http://stm.fi/sosiaalipalvelut>

Talentia. 2016. Ammattihenkilö. Opas sosiaalihuollon ammattioikeuksista, vastuista ja valvonnassa. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.

Taskinen, S. 2012. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Tulensalo, H. & Muukkonen, T. 2016. Lapsikeskeisyys lastensuojelun tilannarviossa -2000 -luvun kehityksen ja nykytilan arviointia. Teoksessa Petrelius, P., Tulensalo, H., Jaakola, J. & Hietämäki, J. (toim.) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Työpapereita 33. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Helsinki, 101-111.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Helsinki: Tammi.

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kuviot

Kuvio 1: Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olleet lapset ja nuoret vuosina 1996-2014 (Lastensuojelu. SVT. THL).....	13
Kuvio 2: Palvelutarpeen arvioinnin prosessikuvaus tutkijoiden näkemyksen mukaan	21
Kuvio 3: Ruotsin BBIC-arviointimallin kaaviokuva (Grundbok 2015, 24).....	24
Kuvio 4: BBIC-arviointimalli suomeksi käännettynä. Suomentajat Päivi Sinko ja Johanna Vaitomaa, Helsingin yliopisto.....	24

Taulukot

Taulukko 1: Moniammatillisuuden laadun portaat (Järvinen, Lankinen, Taajamo & Veistilä 2012, 94)	31
Taulukko 2: Esimerkki aineiston pelkistämisestä.....	41
Taulukko 3: Esimerkki aineiston ryhmittelystä	41
Taulukko 4: Vanhempien kyvyt	50
Taulukko 5: Perhe ja ympäristö	50
Taulukko 6: Lapsen tarpeet	51
Taulukko 7: Vanhempien kyvyt	51
Taulukko 8: Perhe ja ympäristö	52
Taulukko 9: Lapsen tarpeet	52

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa.....	81
Liite 2: Kyselylomakkeen saatekirje.....	82

Liite 1: Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA

1 (1)

TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN

Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen esikunta / Kehittämisen tulosalue Ketterä myöntää 9.2.2016 saapuneen tutkimuslupahakemuksen ja alla olevien ehtojen mukaisesti.

Hakija / yhteyshenkilö: Anni Elo, Veera Savikkomaa

Tutkimuksen aihe / nimi: Espoon lastensuojelun avopalveluiden pilotti - palvelutarpeen arvioinnin prosessin arviointi

Edellytyksenä on, että tutkimuksen suorittaja tai suorittajat eivät käytä saamiaan tietoja asiakkaan tai potilaan tai hänen läheistensä vahingoksi eivätkä luovuta saamiaan henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pitävät ne salassa.

Tutkimustulokset tulee esittää niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Lisäksi on noudatettava henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä olevia tutkimusrekistereitä koskevia säännöksiä.

Tutkimusluvan myöntäminen ei velvoita tutkimuksen kohteita osallistumaan tutkimukseen. Tutkijan on neuvoteltava aina erikseen tutkimuskohteena olevien organisaatioiden kanssa tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuksen teko ei saa häiritä tutkimuskohteen toimintaa.

Edellytämme, että tutkija / yhteyshenkilö lähettää sosiaali- ja terveystoimen kehittämissyksikön sähköpostiosoitteeseen sotet_tutkimusluvut@espo.fi lopullisen tutkimusraportin.

Espoossa 11.2.2016

Pirjo Huttunen
kehityspäällikkö
kehittämisjohtaja Tuula Heinäsen estyneenä ollessa
Sosiaali- ja terveystoimi
Espoon kaupunki

Liite 2: Kyselylomakkeen saatekirje

LOMAKE 1

SOSIAALIOHJAAJAN SEURANTALOMAKE PALVELUTARPEEN ARVIOINTIIN

Espoon Pilotti

Yhtä lasta/nuorta kohdin täytetään vain yksi lomake. Jos perheen useammasta lapsesta on tullut ilmoitus, valitse yksi lapsi, jonka mukaan täytät lomakkeen. Älä kirjoita lomakkeelle lapsen/perheen tietoja, äläkä lisää muita perhettä koskevia tunnistetietoja, joita lomakkeella ei kysytä (esimerkiksi koulun yms. nimeä).

Johtavan sosiaalityöntekijän on omaa arviointiaan varten tiedettävä lapsi, jota palvelutarpeen arviointi koskee. Samasta palvelutarpeen arvioinnista täytetään numeroidut lomakkeet esimerkiksi 1 (sosiaalihjaaja) ja 1A (johtava sosiaalityöntekijä).

Jokaisen kysymyksen kohdalla ympyröi annetuista vaihtoehtoista yksi vaihtoehto, joka mielestäsi sopii parhaiten kyseiseen palvelutarpeen arviointiin.

Kiitos vastauksestasi. Palauta arviointilomake Anni Elolle (tiedot sähköpostiosoitteesta ja sisäisenpostin osoitteesta).

Kerro loppuyhteenvetosi tehtyä sinulle nimetylle johtavalle sosiaalityöntekijälle, että palvelutarpeen arviointisi on valmis (Espoonlahdessa Pia Kurola, Espoon keskustassa Riina Mattila, Leppävaarassa Annukka Paasivirta, Matinkylässä Päivi Korpi-Kauhanen). Johtava sosiaalityöntekijä täyttää seuraavaksi oman ammatillisen arvionsa mukaan arviointilomakkeen koskien tekemääsi palvelutarpeen arviointia.

Älä lähetä tai anna tekemääsi palvelutarpeen arviointia asiakkaalle, kunnes olet saanut siihen luvan johtavalta sosiaalityöntekijältä. Kyseessä on pilotti, joten vastuu tehdyistä palvelutarpeen arvioinneista on johtavalla sosiaalityöntekijällä. Hänen tulee hyväksyä tehty arviointi. Mikäli johtavalla sosiaalityöntekijällä on kysyttävää liittyen arviointiisi, hän keskustelee kansasi ja voitte vapaasti sopia jatkotoimenpiteistä. Tätä vaihetta sinun ei tule enää raportoida lomakkeelle.

Tekemäsi arviointilomake ei päädy sellaisenaan johtavan sosiaalityöntekijän luettavaksi. Me opinnäytetyötä tekevät keräämme arviointilomakkeet teiltä itsellemme ja analysoimme ne. Tutkimustulokset esitetään kaikille niin, että anonyymiteettisuoja säilytetään.

Ystävällisin terveisin,

Anni Elo ja Veera Savikkomaa

Lisätietoja opinnäytetyöstä tai arviointilomakkeesta antaa Anni Elo

LOMAKE 1A

SOSIAALITYÖNTEKIJÄN SEURANTALOMAKE PALVELUTARPEEN ARVIOINTIIN

Espoon Pilotti

Yhtä lasta/nuorta kohdin täytetään kaksi lomaketta, toinen sosiaaliohjaajan toimesta ja toinen johtavan sosiaalityöntekijän toimesta. Samasta palvelutarpeen arvioinnista täytetään lomakkeet numeroidut lomakkeet esimerkiksi 1 (sosiaaliohjaaja) ja 1A (johtava sosiaalityöntekijä). Älä kirjoita lomakkeelle lapsen / perheen tietoja, äläkä lisää muita perhettä koskevia tunnistetietoja, joita lomakkeella ei kysytä (esimerkiksi koulun yms. nimeä).

Johtava sosiaalityöntekijä saa sosiaaliohjaajalta tiedon, kun tämä on saanut palvelutarpeen arvioinnin lapsesta valmiiksi. Johtava sosiaalityöntekijä lukee palvelutarpeen arvioinnin Effica tietojärjestelmästä kokonaisuudessaan ilmoituksesta lähtien ja täyttää kyseisen arviointilomakkeen oman ammatillisen arvionsa mukaan. Dokumenttien perusteella tehty arviointi on aina erilainen kuin asiakastyössä tehty arviointi, mutta johtavilla sosiaalityöntekijöillä ei tässä kokeilussa ole mahdollisuutta muunlaiseen työn arviointiin. Tämä seikka tullaan ottamaan tuloksissa huomioon.

Täytettyään arviointilomakkeen johtava sosiaalityöntekijä palauttaa arviointilomakkeensa sosiaaliohjaaja Anni Elolle. Johtava sosiaalityöntekijä keskustelee rakentavassa hengessä palvelutarpeen arvioinnin tehneen sosiaaliohjaajan kanssa ajatuksistaan siitä, onko palvelutarpeen arviointi riittävä sellaisenaan vai tuleeko sosiaaliohjaajan vielä selvittää tai muuttaa siinä jotakin. Johtava sosiaalityöntekijä on kokeilun ajan vastuussa palvelutarpeen arvioinnista ja siksi hänen tulee myös hyväksyä ne ja antaa lopulta sosiaaliohjaajalle lupa antaa arvioinnin yhteenveto asiakkaalle. Sosiaaliohjaaja ja sosiaalityöntekijä voivat vapaasti sopia, miten palvelutarpeen arvioinnin kanssa toimitaan eikä tätä vaihetta enää arvioida. Arviointi tapahtuu siis vain siinä kohdin kun sosiaaliohjaaja on omasta mielestään valmis palvelutarpeen arvioinnissa.

Jokaisen kysymyksen kohdalla ympyröi annetuista vaihtoehtoista yksi vaihtoehto, joka mielestäsi sopii parhaiten kyseiseen palvelutarpeen arviointiin.

Kiitos vastauksestasi. Palauta arviointilomake Anni Elolle (tiedot sähköpostiosoitteesta ja sisäisenpostin osoitteesta). Muista keskustella palvelutarpeen arvioinnista sosiaaliohjaajan kanssa, joka sen teki. Sosiaaliohjaaja odottaa lupaasi antaa palvelutarpeen arvioinnin yhteenveto perheelle.

Tekemäsi arviointilomake ei päädy sellaisenaan muiden kuin opinnäytetyön tekijöiden luettavaksi. Me opinnäytetyötä tekevät keräämme arviointilomakkeet teiltä itsellemme ja analysoimme ne. Tutkimustulokset esitetään kaikille niin, että anonymiteetti suojaa säilytetään.

Ystävällisin terveisin,

Anni Elo ja Veera Savikkomaa

Lisätietoja opinnäytetyöstä tai arviointilomakkeesta antaa Anni Elo